

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İVEDİ YARGILAMA USULÜ

Ayşe AYHAN
13904010

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAASLAN

Diyarbakır 2019

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

**İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA
İVEDİ YARGILAMA USULÜ**

Ayşe AYHAN
13904010

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAASLAN

Diyarbakır 2019

T.C

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

Ayşe BENZER tarafından yapılan “İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü” konulu bu çalışma, Jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

Ünvanı

Adı Soyadı

Başkan: Prof. Dr. Gürsel KAPLAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAASLAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 10/07/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../.../2019

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖNSÖZ

‘İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü’ isimli bu tez çalışmasında belli başlı uyuşmazlık türleri için özel olarak getirilen yeni bir yargılama usulü 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun ilgili maddeleri çerçevesinde, Anayasa Mahkemesi ile Danıştay kararları ışığında öğretilerdeki yazarların görüşleri göz önünde bulundurularak incelenmek istenmiştir.

Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Karaaslan’a, tezimi hazırlarken desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma, maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan bu hayattaki en büyük şansım kıymetli aileme ve bu süreçte kendisinden aldığım zaman dilimleri karşısında gösterdiği sabır ve desteği için sevgili eşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe AYHAN

Diyarbakır 2019

ÖZET

İdarelerin tesis ettiği işlemlere ve eylemlere karşı dava açabilme hakkı hak arama hürriyetinin temel taşıdır. Bu hak aynı zamanda idari yargı mahkemelerinin davalarda uyguladığı yargılama usulleri ile yakından ilgilidir. Genel idari yargılama usulüne ilişkin düzenlemeler 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu’nda düzenlenmiştir. Ancak 2014 yılında bu Kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Sınırlı sayıdaki uyuşmazlık türü için ivedi yargılama usulü ile merkez ve ortak sınavlar hakkında yeni yargılama usulü benimsenmiştir.

Söz konusu yargılama usulleri hakkında bugüne kadar yeterli çalışma yapılmamıştır. Bu tez çalışmasıyla yasal hükümler, öğretilerdeki yazarların görüşleri ve yüksek mahkemeler tarafından verilen kararlar incelenerek söz konusu eksikliğin giderilmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda, bu yargılama usullerine ilişkin yasal düzenlemelerde bulunan eksiklikler ve uygulamada ortaya çıkan sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Belirtilen hedeflere ulaşmak için “İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü” başlıklı tez hazırlanmıştır. Tezin birinci bölümünde; yargı kavramı, yargı kolları ve genel olarak idari yargı sistemi açıklanmıştır. İkinci bölümde; ivedi yargılama kavramı, ivedi yargılamanın önemi, ivedi yargılama usulü kapsamında bulunan uyuşmazlık türleri ele alınmıştır. Son bölümde ise; ivedi yargılama usulünün özellikleri, ilk derece aşaması, istinaf aşaması ve temyiz aşaması anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler

İdari Yargı, İdari Dava, İdari Yargılama Hukuku, İvedi Yargılama Usulü, Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü

ABSTRACT

The right to file a lawsuit against the operations and actions established by the administrations is the basis of freedom to seek rights. This right is also closely related to the judicial proceedings of the administrative procedure. The general administrative procedure is regulated in the Code of Administrative Procedure (Act no. 2577). However, significant changes were made in this Act in 2014. For a limited number of disputes, a new judicial procedure has been adopted for summary procedure, immediate and common examinations.

These proceedings, so far, it has not been subject to any thesis work alone. This thesis aims to eliminate the deficiencies by examining the legal provisions, opinions of the authors in the teaching and the decisions made by the high courts. At the same time, the deficiencies in legal regulations regarding these judicial proceedings and the problems arising in implementation are aimed.

In order to reach the stated objectives, “Summary Proceedings in Administrative Jurisdiction” was prepared. In the first part of the thesis; the concept of judiciary, judicial branches and the administrative system in general are explained. In the second part; the concept of summary proceedings, the importance of summary proceedings, the types of disputes within the scope of the summary proceedings. In the last section; the characteristics of the summary proceedings, court of first instance, divisional court and council of state are explained.

Keywords

Administrative Justice, Administrative Suit, Administrative Jurisdiction, Summary Proceedings, Procedure for Central and Common Exams.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YARGILAMA SİSTEMLERİ

1.1. YARGI KAVRAMI.....	4
1.2. YARGI KOLLARI.....	5
1.2.1. Anayasa Yargısı	7
1.2.2. Adli Yargı.....	7
1.2.3. İdari Yargı	8
1.2.4. Askeri Ceza Yargısı	8
1.2.5. Askeri İdari Yargı.....	9
1.2.6. Uyuşmazlık Yargısı.....	9
1.2.7. Hesap Yargısı	10
1.2.8. Seçim Yargısı	11
1.3. İDARİ YARGI SİSTEMİ	11
1.3.1. Genel Olarak İdari Yargı Sistemi	11
1.3.1.1. İdarenin Yargısal Denetimine İlişkin Sistemler	11
1.3.1.2. Kaynakları	13
1.3.1.3. Teşkilatı	14
1.3.2. İdari Yargılama Hukukuna Hakim Olan İlkeler.....	15
1.3.2.1. Yazılı Yargılama ve Dosya Üzerinden İnceleme	15

1.3.2.2. Re'sen (Kendiliğinden) Araştırma	17
1.3.2.3. Hukukilik Denetimi İle Sınırlı Olma, Yerindelik Denetimi Yapamama.....	18
1.3.2.4. Delil Serbestisi	19
1.3.2.5. Gizlilik.....	20
1.3.2.6. Basit ve Az Masraflı Oluşu	21
1.3.2.7. Savcılık Kurumu	21
1.3.3. 2014 Yılında Kabul Edilen Yeni Yargılama Usulleri	22
1.3.3.1. İvedi Yargılama Usulü	22
1.3.3.2. Merkezi Sınavlar ve Ortak Sınavlar Hakkında Uygulanan Yargılama Usulü	23

İKİNCİ BÖLÜM

İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN KONUSU

2.1. İVEDİ YARGILAMA KAVRAMI.....	31
2.2. İVEDİ YARGILAMANIN GEREKLİLİĞİ VE ÖNEMİ	33
2.2.1. Adil Yargılanma Hakkı	33
2.2.2. Davaların Makul Süre İçinde Tamamlanması.....	36
2.2.3. Yargılama Sürecinin Hızlandırılması İçin Getirilen İvedi Yargılama Usulü	40
2.2.4. İvedi Yargılama Usulüne İlişkin Kanun Maddesinin Gerekçesi.....	43
2.2.5. Fransa'da İvedi Yargılama Usulü.....	43
2.2.6. İvedi Yargılama Usulünün Gerekliliğine İlişkin Doktrindeki Görüşler.....	46
2.2.7. Türkiye Barolar Birliği'nin İvedi Yargılama Usulü Hakkındaki Görüşü	47
2.2.8. Anayasa Mahkemesi'nin İvedi Yargılama Usulü Hakkındaki Görüşü	48
2.3. İVEDİ YARGILAMA USULÜNE TABİ OLAN UYUŞMAZLIKLAR.....	48
2.3.1. Genel Olarak	48
2.3.2. İhalede Yasaklama Kararları Hariç İhale İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıklar	51

2.3.3. Acele Kamulaştırma İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar ...	55
2.3.4. Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararlarından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	57
2.3.5. 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Uyarınca Yapılan Satış, Tahsis ve Kiralama İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	60
2.3.6. 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca, İdari Yaptırım Kararları Hariç Çevresel Etki Değerlendirmesi Sonucu Alınan Kararlar	62
2.3.7. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Uyarınca Alınan Cumhurbaşkanlığı Kararları	65
2.4. İVEDİ YARGILAMA USULÜ KAPSAMINDA YER ALAN UYUŞMAZLIK TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME ..	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN ÖZELLİKLERİ	
3.1. İLK DERECE AŞAMASI	69
3.1.1. Dava Açma Süresi	69
3.1.2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. Maddesinde Düzenlenen Üst Makamlara Başvuru Yolunun İvedi Yargılama Usulündeki Yeri	72
3.1.3. İvedi Yargılama Usulünde İlk İnceleme Süresi	74
3.1.4. İvedi Yargılama Usulünde Tebligat, Savunma Süresi, Cevap Verme ve Dosyanın Tekemmülü	76
3.1.5. İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olan Davalarda Yürütmenin Durdurulması Müessesesi	79
3.1.6. İvedi Yargılama Usulünde Tekemmül Eden Dosyalarda Karar Verme Süresi	82
3.2. İVEDİ YARGILAMA USULÜNDE İSTİNAF AŞAMASI	83
3.3. İVEDİ YARGILAMA USULÜNDE TEMYİZ AŞAMASI	88
3.3.1. İvedi Yargılama Usulünde Temyiz Başvurusunun Usul Bakımından İncelenmesi	91
3.3.1.1. Temyiz Başvuru Süresi	91
3.3.1.2. Temyizde İlk İnceleme ve Temyiz Dilekçelerinin Tebliğe Çıkarılma Süresi	92
3.3.1.3. Temyiz Dilekçesine Cevap Verme Süresi	93

3.3.1.4. Temyiz İstemlerini Karara Bağlama ve Kararları Tebliğ	
Çıkarma Süresi	94
3.3.2. İvedi Yargılama Usulünde Temyiz Başvurusunun Esas Bakımından	
İncelenmesi	95
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	106

KISALTMALAR

ABD	Ankara Barosu Dergisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
BİM	Bölge İdare Mahkemesi
bkz.	Bakınız
böl.	Bölüm
bs.	Baskı, basım
CJA	Code de Justice Administrative
C.	Cilt
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
D.	Daire
Dan.	Danıştay
DD	Danıştay Dergisi
DÜ	Dicle Üniversitesi
E.	Esas
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	Hakimler ve Savcılar Kurulu
İDDK	İdari Dava Daireleri Kurulu
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İ.İ.B.F.	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İYUK	İdari Yargılama Hukuku Kanunu
mad.	Madde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
K.	Karar
No.	Numara
ÖİB	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖF	Özelleştirme Fonu
ÖYK	Özelleştirme Yüksek Kurulu
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
R.G.	Resmi Gazete
s.	Sayfa

S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
VDDK	Vergi Dava Daireleri Kurulu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

1982 Anayasasına göre devletimizin önemli bir niteliği hukuk devleti özelliğini taşıyor olmasıdır. Hukuk devleti ilkesine göre kamu kurumlarının tesis ettiği işlem ve eylemlere karşı yargı yolu açıktır, bireylerin hak arama özgürlükleri ve adil yargılanma hakları vardır. Bu doğrultuda hukuk devleti ilkesinin geçerli olduğu devletlerde bireylerin temel hak ve hürriyetleri hukuk kuralları ile güvence altına alınır. Yargı yolunun kullanılabilmesi ve hak arama hürriyeti yargılama hukuku ile yakından ilişkilidir. 1982 Anayasasında yasama ve yürütme görevlerinin yanında üçüncü yetki olarak düzenlenen yargı, hukuk devleti düzeninin sürdürülmesi ve insan haklarının korunabilmesine hizmet eden temel devlet faaliyetlerindendir. Yargı faaliyeti hem devletlere tanınan bir haktır hem de devletlerin gereğini yerine getirmek zorunda olduğu bir yükümlülüktür.

Bağımsız ve tarafsız mahkemelerden meydana gelen yargı organı ülkemizde kollara ayrılarak teşkilatlanır. İdari yargı kolu, idari makamlarca tesis edilen idari işlem, eylem ve sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözmekle görevlidir. İdari yargı teşkilatında idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay görev alır. İdare ve vergi mahkemeleri idari uyuşmazlıkların ilk derece yargılamasını yapar. Bölge idare mahkemeleri ise istinaf incelemesi yapar. Danıştay ise, kanunlarda belirtilen uyuşmazlıklara ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakar yahut bazı uyuşmazlıkların temyiz incelemesini yapar.

İdari yargılama hukukuna ilişkin genel özellikler ve genel idari yargılama usulü 2577 sayılı İYUK'ta ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bu Kanuna göre idari yargıda yazılı yargılama usulü uygulanır, dosya üzerinden inceleme yapılır, mahkemelerin re'sen araştırma yetkisi vardır, mahkemeler yalnızca hukukilik denetimi yapabilir ve

yerindelik denetimi yapamaz, delil serbestisi kuralı vardır, basit ve az masraflı yargılama ilkesi geçerlidir.

Yukarıda belirttiğimiz özellikler göz önünde bulundurularak ve 2577 sayılı Kanun'da düzenlenen genel idari yargılama usulü kuralları dikkate alınarak idari uyuşmazlıklar mahkemelerce çözülmekteyken 2014 yılında çok önemli iki değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikler doğrultusunda sınırlı türdeki uyuşmazlık için ivedi yargılama usulü kabul edilmiş, ayrıca merkezi ve ortak sınavlar hakkında uygulanmak üzere başka bir yargılama usulü benimsenmiştir. Söz konusu iki yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlık sayısı sınırlıdır ve bu uyuşmazlıklar hakkında hızlı karar verilebilmesi için yargılama süreleri genel idari yargılama usulüne nazaran oldukça kısa tutulmuştur.

Her iki yargılama usulünde de; dava açma süreleri kısadır, üst makamlara başvurulması halinde dava açma süresi durmamaktadır, dilekçelerin teatisi aşaması dardır, replik-düplik aşaması bulunmamaktadır, istinaf kanun yolu kapalıdır ve yürütmenin durdurulması istemi hakkında verilen kararlara karşı itiraz yolu kapalıdır. Ayrıca, Danıştay temyiz aşamasında dosyanın esas incelemesini yapabilmektedir ve temyiz sonucunda verilen kararlar kesindir. Görüldüğü üzere, söz konusu usul kuralları genel idari yargılama usulünden oldukça farklıdır.

Biz de çok güncel ve önemli olan idari yargılama hukukundaki bu yargılama usullerine ilişkin esasları incelemeye çalıştık. Böylece tez çalışmamızda Danıştay ve Anayasa Mahkemesi kararlarını, 2577 sayılı Kanunu'nun ilgili maddelerini ve doktrindeki yazarların görüşlerini dikkate alarak ivedi yargılama usulünü ele aldık ve tez konumuzu üç ana başlık altında düzenledik.

Çalışmamızın birinci bölümünde öncelikle yargı kavramını tanımladık, yargı kollarını sırasıyla açıkladık. Daha sonra idari yargı sistemini inceledik, bu doğrultuda genel olarak idari yargı sisteminin ne olduğu, idari yargı sistemine hangi ilkelerin egemen olduğunu anlattık. Birinci bölümün sonunda da idari yargılama hukuku açısından 2014 senesinde kabul edilen iki yeni yargılama usulü hakkında genel bir açıklama yaptık.

Tezimizin ikinci bölümünde öncelikle ivedi yargılama kavramını açıkladık ve ivedi yargılama usulünün gerekliliğini, önemini irdledik. Daha sonra ivedi yargılama usulünün hangi uyuşmazlık türleri hakkında uygulandığını belirterek söz konusu uyuşmazlık çeşitlerini ayrıntısıyla ele aldık. Bu bölümün sonunda ise ivedi yargılama usulü kapsamında yer alan uyuşmazlık türlerine ilişkin genel bir değerlendirme yaptık.

Tezimizin üçüncü bölümünde, ivedi yargılama usulünde ilk derece aşamasında uygulanan usul kurallarının neler olduğunu genel idari yargılama usulü ile kıyaslayarak açıkladık. Daha sonra bu usulde istinaf kanun yolunun kapalı olmasına ilişkin kuralı açıkladık. Üçüncü bölümün son kısmında ise ivedi usule ilişkin temyiz yolunun özelliklerinin neler olduğu, Danıştay'ın esas incelemesi yapma yetkisinin olup olmadığı hususlarını ayrıntılı biçimde ele aldık.

Sonuç olarak bu tez çalışmasında tarafımızca idari yargılama hukuku ele alınmış, ivedi yargılama usulü ile merkezi sınavlar hakkındaki yargılama usulünün özellikleri ve hangi uyuşmazlıklar hakkında uygulandığı genel idari yargılama usulü ile kıyaslanarak incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YARGILAMA SİSTEMLERİ

1.1. YARGI KAVRAMI

1982 Anayasası incelendiğinde yasama ve yürütme görevlerinin yanında yargının üçüncü bir yetki olarak düzenlendiği görülmektedir. Yargı, hukuk devleti düzeninin devam ettirilmesi ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi amaçlarına hizmet eden temel devlet faaliyetlerinden biri olarak gösterilmektedir. Söz konusu yargı faaliyeti devletlere tanınan bir hak olduğu gibi aynı zamanda devletlerin gereklerini yerine getirmek zorunda olduğu ve kendisine uygun davranma sorumluluğunun bulunduğu bir yükümlülüktür.¹

Yargı yetkisi kavramından bahsedildiğinde, organik anlamda yargıyı işaret eden yargı organı ve fonksiyonel anlamda yargıyı işaret eden yargı fonksiyonu şeklinde ikili bir ayrım yapılmaktadır. 1982 Anayasası’nın 9. maddesinde, Türk Milleti adına yargısal yetkilerin bağımsız ve tarafsız² mahkemeler tarafından kullanılacağı belirtildiğinden, madde metninde geçen bağımsız ve tarafsız mahkemeler yargı organı olarak gösterilmektedir. Yargı organı tek bir mahkeme olarak değil, mahkemeler topluluğu olarak teşkilatlanmaktadır. Yargı fonksiyonu ise, yargı organı olan bağımsız ve tarafsız mahkemelerin hukuksal uyumsuzlukları kesin olarak çözebilme fonksiyonu ile taraflarca ileri sürülen hukuka aykırılık savlarını kesin biçimde nihai olarak karara bağlama fonksiyonu olarak açıklanmaktadır. Yargılama fonksiyonunun özellikleri; mahkemelerin bağımsız

¹ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 61.

² 6771 sayılı Kanun incelendiğinde, Anayasa’nın söz konusu 9. maddesinde daha öncede bulunan “bağımsız” kelimesinden hemen sonra gelmek üzere “ve tarafsız” kelimesinin maddeye eklendiği anlaşılmaktadır. Böylece mahkemelerin bağımsız olmasının yanı sıra tarafsız olması gerektiği Anayasa’da açıkça düzenlenmiştir.

olması, tarafsız yargı mercilerince uyuşmazlıkların çözülmesi, söz konusu mahkemelerin taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları kesin hükümle sonuçlandırması olarak sayılabilir. Bu itibarla taraflarca ile sürülen hukuka aykırılık iddiaları, bağımsız ve tarafsız yargı organlarınca sona erdirilse bile eğer bu yargı organları tarafından verilen kararlar kesin hüküm niteliğinde değilse veya uyuşmazlıkların çözümü başka organlara bırakılmışsa söz konusu faaliyetler yargı fonksiyonunun özelliklerini bir arada barındırmadığı için yargı fonksiyonu kapsamında sayılamaz ve verilen kararlar yargı kararı olarak kabul edilemez. Ayrıca, bu kararlar kesin hüküm niteliğinde olmadığından, söz konusu kararlara karşı bağımsız ve tarafsız mahkemelerde yani yargı organında dava açılabilmektedir.³

1.2. YARGI KOLLARI

Bağımsız ve tarafsız mahkemelerden oluşan yargı organı Türkiye’de kollara ayrılarak teşkilatlanmıştır. Yargı kolu, ilk derece kararlarına karşı aynı yüksek mahkemeler nezdinde temyiz kanun yoluna gidilen ve aynı temyiz mahkemesi tarafından kararları denetlenen mahkemelerin oluşturduğu sistem olarak ifade edilebilir.⁴ Yargı kolu tanımında geçen yüksek mahkeme kavramı ise, verdiği kararlar nihai karar niteliğinde olan ve verdiği kararlara karşı başka başvuru yolları ve başvuru mercii bulunmayan mahkeme olarak tanımlanabilir. Böyle bir yüksek mahkeme, kural olarak başka mahkemelere ve başka yargı mercilerine tâbi değildir. Verdiği kararlar bir başka mahkemede ve başka yargı mercilerinde temyiz yoluyla incelenemez. Bu itibarla, verdiği kesin kararlara karşı temyiz kanun yoluna gidilemeyen ve kendisi de başka bir yargı makamına tabi olmayan mahkemeler birer yüksek mahkeme olarak gösterilmektedir. Yargı teşkilatlarında bulunan yüksek mahkemelerin her biri, birer yargı kolunu temsil etmektedir. Bu durum bize yargı teşkilatından bulunan yüksek mahkeme sayısı kadar yargı kolu olduğunu göstermektedir.⁵

1982 Anayasasının ‘Yargı’ başlıklı 3. bölümü incelendiğinde; bu bölümün 1. kısmında yargı yetkisine ilişkin genel hükümlere, 2. kısmında yüksek mahkemelere,

³ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000, s.831.

⁴ Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2003, s.90.

⁵ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.831.

3. kısmında Hakimler ve Savcılar Kurulu'na (HSK)⁶, 4. kısmında ise Sayıştay'a yer verildiği görülmektedir. Söz konusu Anayasa'da Anayasa Mahkemesi (AYM), Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi yüksek mahkemeler⁷ arasında sayılırken, Hakimler ve Savcılar Kurulu ile Sayıştay yargı başlığı altında ele alınmasına rağmen yüksek mahkemeler arasında sayılmamıştır. Ayrıca üyeleri yargıç kökenli olan Yüksek Seçim Kurulu (YSK) Anayasa'da yargı başlığı altında ele alınmayıp 'Yasama' başlıklı 1. bölümde düzenlenmiştir.

Yüksek mahkemelerin Anayasamızda yukarıda açıklanan şekilde düzenlenmesinden dolayı yargı sistemimizde kaç yargı kolu bulunduğu konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Bazı eserlerde yargı kolları; yüksek mahkemesi Anayasa Mahkemesi olan anayasa yargısı, yüksek mahkemesi Yargıtay olan adli yargı, yüksek mahkemesi Danıştay olan idari yargı, yüksek mahkemesi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM)⁸ olan askeri idari yargı, yüksek mahkemesi Askeri Yargıtay⁹ olan askeri ceza yargısı olarak sınıflandırılmıştır.¹⁰ Bazı eserlerde ise bunlara yüksek mahkemesi Uyuşmazlık Mahkemesi olan uyuşmazlık yargısı ile en yüksek başvuru mercii Sayıştay olan hesap yargısı da eklenmiştir.¹¹ Geriye kalan diğer bazı eserlerde ise, bu yargı kolları arasına en yüksek başvuru mercii Yüksek Seçim Kurulu olan seçim yargısı da dahil edilmiştir.¹²

Türk yargı sistemine ait yukarıda bahsi geçen yargı kolları aşağıda kısaca ele alınacaktır.

⁶ 6771 sayılı Kanun aracılığıyla, 'Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu' isminde yer alan "Yüksek" ibaresi kaldırılmıştır. Böylece Kurulun ismi 'Hakimler ve Savcılar Kurulu' olarak değiştirilmiştir.

⁷ Yüksek yargı organlarımız arasında Askeri Yargıtay ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi de sayılmaktayken 6771 sayılı Kanun aracılığıyla, hem 'Askeri Yüksek İdare Mahkemesi' hem de 'Askeri Yargıtay' konularını düzenleyen maddeler Anayasa metninden çıkarılmıştır. Böylece yüksek yargı organlarımız arasında ve hukuk sistemimizde artık Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ile Askeri Yargıtay bulunmamaktadır.

⁸ Bkz. 7 numaralı dipnot

⁹ Bkz. 7 numaralı dipnot

¹⁰ Özlem Koçak Süren, "Türkiye'de Yargının Örgütlenmesi Ve Adalet Sisteminin Problemleri", **TBB Dergisi**, Sayı 85, Yıl 2009, s. 405.

¹¹ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.834.

¹² Mehmet Yüce, **Vergi Yargılama Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2013, s. 11.

1.2.1. Anayasa Yargısı

Norm denetimi yapan, Anayasa'ya aykırılık iddialarını inceleyen, Anayasa yargısı görevini ifa eden tek ve en üst mahkeme Anayasa Mahkemesidir. Anayasa Mahkemesi'nin temel görevleri olarak şunlar sayılmaktadır. Görevlerinden birincisi, anayasa değişiklikleri ve kanunlar gibi bazı hukuk normlarının Anayasal hükümlere uygun olup olmadığını denetlemek; ikincisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kapsamı içinde bulunan ve Anayasal hükümlerle koruma altına alınan temel haklar ve temel özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edildiği ve hak kaybına sebep olduğu iddialarıyla yapılan bireysel başvuruları incelemek; üçüncüsü, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı, yüksek yargı organı mensupları gibi Anayasa'da belirtilen bazı kişileri işledikleri iddia edilen görev suçlarından dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak; dördüncüsü, siyasi partilerin mali denetimini yapmak; beşincisi, siyasi partilerin kapatılması için açılan parti kapatma davalarını incelemek;¹³ altıncısı, milletvekilliğinin düşürülmesi kararları ile milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması kararlarına karşı yapılan itirazları incelemek; yedincisi ise, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığı görevini üstlenecek kişiyi belirlemektir.

Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda sayılan görevleri, yetkileri, inceleme usulleri ve yargılama şekilleri, Anayasamızın 146 ila 154. maddelerinde ve 2949 sayılı Kanun'da ayrıntılı biçimde düzenlenmektedir.¹⁴

1.2.2. Adli Yargı

Adli yargı, genel yargı kolu olarak görev yapar ve diğer yargı dallarının görev alanına dahil olmayan cezai uyuşmazlıklar ile taraflar arasında çıkan hukuki uyuşmazlıkları çözer. Adli yargının ilk derece teşkilatlanması; asliye hukuk mahkemeleri, sulh hukuk mahkemeleri, iş mahkemeleri, aile mahkemeleri gibi yargı mercilerinden oluşan hukuk mahkemeleri ile ağır ceza mahkemeleri ve asliye ceza mahkemeleri gibi yargı mercilerinden oluşan ceza mahkemeleri olarak ikiye ayrılır.

¹³ Abdulkadir Yıldız, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetlenmesi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 25, Sayı 1, Yıl 2017, s.78.

¹⁴ 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/kanun.html>, (Erişim Tarihi: 27.06.2018)

Yargılama hukukumuzda yapılan çok önemli bir değişiklikle 20.07.2016 tarihinden itibaren ilk derece adli yargı mahkemelerince verilen bazı hükümler hakkında istinaf kanun yollarına başvuru yapılabileceği kuralı getirilmiştir. Bölge adliye mahkemeleri (BAM) adli yargı teşkilatının istinaf mercii olarak görevlendirilmiştir.¹⁵ Adli yargı teşkilatının en üst karar organı ve temyiz mercii olarak Yargıtay görevlendirilmiştir. Yargıtay bazı uyuşmazlıklara ilk derece sıfatı ile bakmakta iken diğer uyuşmazlıklar açısından ise temyiz aşamasında inceleme yapmaktadır.¹⁶ Nitekim Anayasa'nın 154. maddesinde, adliye mahkemeleri tarafından hükmedilen ve kanunların başka mahkemelerin görev alanına bırakmadığı kararların Yargıtay tarafından son kez incelendiği belirtilmektedir.

1.2.3. İdari Yargı

İlerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere; idari yargı kolu, kamu kurum ve kuruluşları yani idari makamlar tarafından gerçekleştirilen idari işlem, eylem ve kamu kurumlarına ait sözleşmelerden kaynaklanan idari uyuşmazlıkları çözen yargı koludur. İdari yargı teşkilatında yer alan mahkemeler, idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay olarak sayılmaktadır. İdare ve vergi mahkemeleri idari uyuşmazlıkların ilk aşamadaki yargılamasını yapmaktadır. Bölge idare mahkemeleri (BİM) istinaf mahkemesi olarak faaliyet göstermektedir. Danıştay ise, kanunlarda belirtilen uyuşmazlıklara ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakmakta veya kanunlarda belirtilen bazı kararların temyiz kanun yoluyla son derece yargılamasını yapmaktadır.¹⁷

1.2.4. Askeri Ceza Yargısı

Askeri ceza yargısı askerler tarafından gerçekleştirilen; askeri suçlar, askerlere karşı suçlar ve askerlik hizmetleriyle ilgili olan suç tiplerine bakmakla görevli olan ayrı bir yargı koludur. Yapılan değişikliklerden önce askeri ceza yargı

¹⁵ 07.11.2015 tarihinde Resmi Gazetede ilan edilen Karar uyarınca Bölge Adliye Mahkemelerinin ve Bölge İdare Mahkemelerinin 20.07.2016 tarihinden itibaren faaliyete ve istinaf yargılamasına başlaması yönünde karar verilmiştir.

¹⁶ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSe arch=&Tur=1&Tertip=5&No=2709>, (Erişim Tarihi: 27.06.2018).

¹⁷ Yunus Eraslan ve Hüseyin Bilgin, "İdari Yargıda Görev Uyuşmazlığı", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 8, Cilt 0, Yıl 2016, s.152.

kolunda ilk derece incelemesini yapan mahkemeler, disiplin mahkemeleri ile askeri mahkemeler şeklinde yüksek mahkeme ise Askeri Yargıtay¹⁸ şeklinde teşkilatlanmış idi. Ancak 21.01.2017 gününde kabul edilen 6771 sayılı Kanun'un 16. maddesi aracılığıyla önemli değişiklikler yapılmış, askeri yargıyı düzenleyen Anayasanın 145. maddesi ile Askeri Yargıtay'ı düzenleyen Anayasa'nın 156. maddesi ilga edilerek yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle söz konusu değişiklikten sonra Askeri Yargıtayın görevlerine son verilmiştir. Ayrıca disiplin mahkemeleri dışında, savaş hali hariç olmak üzere askeri mahkemeler kurulamayacağı, asker kişilerin görev suçlarına ilişkin uyuşmazlıkları çözmek üzere sadece savaş halinde askeri mahkemeler kurulabileceği öngörülmüştür.¹⁹

1.2.5. Askeri İdari Yargı

Askeri idari yargı yolu; askeri olmayan makamlar tarafından gerçekleştirilse bile yahut askeri veya sivil kurumlarca tesis edilse bile; askerleri ilgilendiren ve aynı zamanda askeri hizmetle alakalı olan idari işlemlerden veya idari eylemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözüme bağlayan yargı yoludur. Bu yargı yolunun hem ilk derece hem de üst derece mahkemesi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi²⁰ iken daha önce de belirttiğimiz üzere Anayasa'nın Askeri Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157. maddesi ilga edilerek söz konusu mahkemenin görevine son verilmiştir.²¹

1.2.6. Uyuşmazlık Yargısı

Uyuşmazlık yargısının tek ve en üst karar organı Uyuşmazlık Mahkemesidir.²² 1982 Anayasasının 158. maddesinde; Uyuşmazlık Mahkemesinin adli yargı mahkemeleri, idari yargı mahkemeleri ve askeri yargı mahkemeleri arasında çıkan görev uyuşmazlıkları ve hüküm uyuşmazlıklarını inceleyerek bu

¹⁸ Fazıl Hüsni Erdem ve Vahap Coşkun, "Askeri Yargı ve Askeri Vesayet", **Dicle Üniversitesi Dergisi**, Cilt No. 14, Yıl 2009, Sayı 20-21, s.101.

¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında değişiklik yapılmasına ilişkin kanun teklifi, <http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/pdf/anayasadegisikligikanunteklifi.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.06.18).

²⁰ Ramazan Arslan ve Süha Tanrıver, **Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s.155.; Koçak Süren, "Türkiye'de Yargının Örgütlenmesi Ve Adalet Sisteminin Problemleri", s. 406.

²¹ Bkz. 7 numaralı dipnot

²² Ayten Anıl, "Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluşu ve İşleyişi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S. 47/1-2, Ankara 1992, s.47 vd.

uyuşmazlıklar hakkında kesin nitelikte olan kararlar vermekle görevli olduğu belirtilirken yine 21.01.2017 gününde kabul edilen 6771 sayılı Kanun'un 16. maddesi aracılığıyla bu mahkemeye ilişkin olarak önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler doğrultusunda maddede yer alan “adli, idari ve askeri” ibaresi yeniden düzenlenmiş, askeri yargı kaldırıldığından söz konusu ibare “adli ve idari” şeklinde düzeltilmiştir. Böylelikle Uyuşmazlık Mahkemesi sadece adli mahkemeler ile idari mahkemeler arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme konusunda yetkilendirilmiştir. Görüldüğü üzere askeri yargının kaldırılmasına ilişkin Anayasal değişikliğin yansıması olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin görevleri de sadece adli ve idari yargı kolları arasındaki uyuşmazlıklara inhisar edilmiştir.²³

1.2.7. Hesap Yargısı

1982 Anayasasının ‘Yargı’ başlıklı 3. bölümünde yer alan 160. maddesinde²⁴ ayrıntılı biçimde düzenlenen Sayıştay’ın görevleri; denetlemek, yargılamak ve raporlamak şeklinde sıralanabilir.²⁵

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Sayıştay’ın yargı organı olup olmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Anayasa metninde Sayıştay’ın işlemleri arasında kesin hüküm verme görevi sayıldığından söz konusu mercii bir yargı organı olduğunu iddia eden görüşler mevcuttur.²⁶ Bunun yanında diğer bazı kaynaklarda Sayıştay’ın yargı organı olarak kabul edilmediği görülmektedir. Ancak,

²³ Uyuşmazlık Mahkemesi Görevleri, <http://www.uyusmazlik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 27.06.2018).

²⁴ Bu maddeye göre; Sayıştay, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) adına merkezî yönetim bütçesi kapsamında bulunan kurumlar ile mahalli idarelerin tüm gelir ve giderlerini inceler, mallarını denetler ve yapılan denetim neticesinde varsa sorumluların hesaplarını ve işlemlerini kesin bir hükümle karara bağlar. Bunun dışında, başka kanunlarda yer alan düzenlemeler uyarınca verilen denetim yapma, inceleme yapma ve karara bağlama görevlerini de yürütür. Sayıştay tarafından verilen kesin nitelikteki kararlara karşı kararın ilgililere tebliğ tarihinden itibaren on beş günlük süre içerisinde yine Sayıştay nezdinde karar düzeltme başvurusu yapılabilir. Bu başvuru neticesinde hükmedilen kararlara karşı idari yargıda itiraz edebilme yolu kapalıdır. Vergiyle alakalı işlemler hakkında Danıştay tarafından hükmedilen kararlar ile Sayıştay tarafından hükmedilen kararlar arasında uyuşmazlıklar çıkması halinde Danıştay kararları esas alınır.

²⁵ Sayıştay Görev ve Yetkileri, <https://www.sayistay.gov.tr/tr/>, (Erişim Tarihi: 09.06.2018).

²⁶ Mustafa Taytak ve Süreyya Sakınç, “Sayıştay’ın Yargılama Fonksiyonu ve Sayıştay Yargısında Kanun Yolları”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt No. 5, Sayı 1, Yıl 2018, s.84.

Sayıştay'ın kesin hüküm verme yetkisi olduğundan bir yargı organı olarak kabul edildiğine dair Anayasa Mahkemesi kararı mevcuttur.²⁷

1.2.8. Seçim Yargısı

Anayasanın 79. maddesine göre; genel seçimler, yerel seçimler ve diğer seçimlerin başladığı tarihten bittiği tarihe kadar söz konusu seçimlerin yönetimiyle ilgili bütün işlemleri yapma, seçimlerle alakalı tüm yolsuzluk iddialarını, şikayetleri, itirazları inceleyerek kesin karara bağlama ve seçim tutanaklarını kabul etme konularında Yüksek Seçim Kurulu²⁸ yetkilidir ve Kurulun söz konusu yetkiler kapsamında hükmettiği nihai kararlar kesindir. Bu nedenle söz konusu kararlar hakkında başka mercilere başvuru yapılamaz.

YSK'nın her ne kadar seçimlerin genel yönetimini sağlama konusunda idari görevleri, seçim uyuşmazlıklarını çözme konusunda da yargısal görevleri bulunsa da bu kurulun yüksek yargı organı olup olmadığı konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır.²⁹

1.3. İDARİ YARGI SİSTEMİ

1.3.1. Genel Olarak İdari Yargı Sistemi

Hukuk sistemimizde idarî eylemler ve işlemler ile idari sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların yargısal yolla çözülmesini ayrı bir yargı kolu olan idarî yargı sistemi sağlamaktadır.³⁰ İdari yargı sistemine ilişkin genel esaslar bu konu başlığı altında ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.3.1.1. İdarenin Yargısal Denetimine İlişkin Sistemler

Yargısal denetim yoluyla kamu idarelerinin ve yürüttükleri kamusal faaliyetlerin hukuk kurallarına uygun olup olmadığını incelemek ve hukuka

²⁷ Anayasa Mahkemesi'nce 27.12.2012 tarihinde verilen Esas: 2012/102 numaralı, Karar: 2012/2017 numaralı karar (Resmi Gazete, T: 02.04.2013-28606 mükerrer sayı).

²⁸ Yüksek Seçim Kurulu'nun(YSK) görevlerinin neler olduğu ve yetkilerinin hangileri olduğu, 7062 ve 298 sayılı Kanun' larda ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. <http://www.ysk.gov.tr/>, (10.08.2018).

²⁹ Mehmet Karakaşlı, “**Seçim Yargısı**”, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010), s.73.

³⁰ Sait Güran, “İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, **Danıştay Başkanlığı 140. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 12 Mayıs 2008, s.58.

uygunluğunu sağlamak mümkündür. Yargısal denetimin nasıl yapılacağı konusu uzun yıllar tartışılmış ve bu konuda farklı sistemler benimsenmiştir. Bu sistemler esas itibarıyla ortak hukuk sistemi veya common law sistemi olarak isimlendirilen ‘yargı birliği sistemi’ ile idari rejim veya adli yargı – idari yargı ayrılığı rejimi olarak isimlendirilen ‘yargı ayrılığı sistemi’ şeklinde dünya yargı sistemlerinde kendini göstermektedir.

Yargı birliği sisteminde; kişiler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar ile kişiler ve kamu idareleri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar genel mahkemelerde yani adli yargı mercilerinde çözüme kavuşturulmaktadır. Söz konusu sistemde kamu idareleri ile bireyler eşit kabul edilmekte ve bu iki taraf yargı sürecinde aynı kurallara tabi tutulmaktadır. Yargı Birliği sistemi Anglo-Sakson ülkelerinde uygulanmaktadır. Anglo-Sakson ülkelerine, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi devletler örnek olarak gösterilmektedir.³¹

Yargı ayrılığı sisteminde; kamu idarelerine ve yürüttükleri kamusal faaliyetlere uygulanan hukuk kuralları ile bireyler arası ilişkileri düzenleyen kurallar birbirinden farklılık arz etmektedir. İdari eylemler, idari işlemler ile idari sözleşmelere özel hukuk kurallarından farklı bir hukuk dalı olan idare hukuku kuralları uygulanmaktadır. Söz konusu idare hukukundan doğan uyuşmazlıklara, adli yargı mercileri dışında örgütlenen idari yargı mercileri bakmaktadır. Bu sistem başta Fransa olmak üzere Kıta Avrupası ülkelerinde uygulanmaktadır.³²

Yukarıda da belirtildiği gibi bazı ülkeler bu sistemlerden herhangi birine ağırlık vererek o sistemi uygulayabilmekteyken, bazı ülkeler tarafından bu iki sistemin karışımı olan başka bir sistem de uygulanabilmektedir.³³ Türk yargı sistemi incelendiğinde adli yargı sistemi ile idari yargı sisteminin ayrı ayrı bulunduğu, söz konusu yargı kollarının birbirinden ayrı olarak teşkilatlandığı ve farklı hukuk kurallarına tabi olduğu görülmektedir. Böylece yargılama sistemimiz açısından Kıta

³¹ Ramazan Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2017, s. 39.

³² Metin Günday, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2011, s. 25.

³³ Şebnem Sayhan, “İdari Yargı Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 15, Temmuz 1996, s.70.

Avrupalı ülkelerinde uygulanan yargı ayrılığı sisteminin benimsendiği ve uygulandığı sonucuna varılmaktadır.³⁴

Ülkemizde kamu kurumları, yürüttükleri kamusal hizmetler, özel hukuk kişileriyle ilgili kamusal faaliyetlerin tamamı idare hukuku alanında düzenlenmektedir. Yargı teşkilatımızda idari uyuşmazlıkların, adli mahkemeler değil de idari yargı mahkemeleri tarafından çözülmesine yönelik yasal düzenlemeler mevcuttur. Bununla birlikte adli ve idari yargı kolları arasında çıkan görev uyuşmazlıkları ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü için daha önce de ayrıntılı biçimde anlattığımız Uyuşmazlık Mahkemesi isimli yüksek mahkeme görevlendirilmektedir.

1.3.1.2. Kaynakları

İdari yargı sistemi, kendine özgü yöntemleri ve kendi kuralları olan önemli bir yargı kolu olarak görev yapmaktadır. İdari yargılama hukukunun başlıca kaynakları; Anayasa, kanunlar, kanunlara eşdeğer metinler, yargı kararları ve bilimsel görüşler şeklinde sayılabilir.³⁵

Anayasa; idarî yargı denetiminin kapsamını ve sınırlarını belirleyen en üst hukuk normudur.³⁶ 1982 Anayasasının 2. maddesinde hukuk devleti ilkesi, 9. maddesinde yargı yetkisi, 125. maddesinde yargısal denetimin kapsamı, 140. maddesinde yargıçlık mesleğinin esasları, 155. maddesinde idari yargı kolunun temyiz mahkemesi olarak görev yapan Danıştay, 158. maddesinde idari yargıçlarla ilgili de görevleri bulunan Hakimler ve Savcılar Kurulu düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler idari yargı sistemi ile ilgili temel kuralları içermektedir.³⁷

Kanunlar ve kanunlara eşdeğer metinler; idari yargı sistemine ilişkin önemli hükümler ihtiva etmektedir. Temel düzenlemeler, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü

³⁴ Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2014, s.812 vd.

³⁵ Zehra Karakuş, **‘İdari Yargıda Hukuk Muhakemeleri Kanunun Uygulanması’**, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara 2011), s. 8.

³⁶ Güran, “İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, s.57 vd.

³⁷ Günday, **İdare Hukuku**, s. 33.; Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1997, s. 237-238.

Kanunu'nda (İYUK) yer alsa da 2575 ve 2576 sayılı Kanun gibi diğer bazı kanunlarda idari yargılama sistemine ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmaktadır. Yukarıda sayılan kanunların yanında; usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar da idari yargılama usulünün kaynakları arasında sayılmaktadır.³⁸

Yargı kararları; yargı mercileri tarafından verilen kararlardan ortaya çıkan hukuki kurallar 'içtihat' diye adlandırılmaktadır.³⁹ Danıştay tarafından belirlenen içtihadı birleştirme kararları hem kamu kurumları hem de idari yargı mahkemeleri açısından bağlayıcı niteliktedir. Fakat bu kararlar dışındaki diğer mahkeme kararları da ayrıca önem taşımaktadır.⁴⁰ Çünkü idare hukukunun temel kurallarını belirleyen yazılı bir kaynak bulunmadığından⁴¹ idari yargı mercileri, önlerine gelen uyuşmazlığın çözümünde uygulanmak üzere içtihat yoluyla bazı ilkeler belirlemekte ve kararlarında bu ilkelere dayanmaktadırlar. İçtihat yoluyla ortaya konulan söz konusu ilkeler, idari yargı kaynağı olarak çoğu kez Anayasal ilkelerden sonra gelebilmektedir.⁴²

Bilimsel görüşler; "doktrin" veya "öğreti" diye de adlandırılan bilimsel görüşler, tartışmalı olan hukuksal konularda hukuk alanında çalışan bilim insanlarının veya akademisyenlerin ileri sürdüğü düşünce ve kanaatlerdir. İdari yargı hakim ve savcılar, doktrin ile bağlı olmamakla beraber önlerine gelen idari uyuşmazlıkları çözerken bilimsel görüşlerden yararlanabilmektedirler.⁴³

1.3.1.3. Teşkilatı

İdari yargı sistemimizde faaliyette bulunan yargı makamları ilk derece mahkemeleri, istinaf mercii, temyiz mercii olarak sıralanmıştır. 20.07.1982 tarihi itibarıyla dava kabul eden ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleridir. 20.07.2016 tarihinden itibaren fiili olarak istinaf yargılaması bölge idare

³⁸ Halil Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, Konya 2013, s.21.

³⁹ Gözler, **Hukuka Giriş**, s. 166.

⁴⁰ Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2018, s. 6.

⁴¹ Günay, **İdare Hukuku**, s. 29.

⁴² Günay, **İdare Hukuku**, s. 33.

⁴³ Gözler, **Hukuka Giriş**, s. 164.

mahkemeleri tarafından yapılmaktadır.⁴⁴ Son olarak bazı uyuşmazlıkların temyiz yargılaması Danıştay tarafından yapılmakla beraber daha önce belirttiğimiz gibi hukuk sistemimizde Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak incelediği uyuşmazlık türleri de bulunmaktadır.

İdare mahkemeleri genel görevli yargı yeri olarak uyuşmazlıkları çözmektedir. Vergi mahkemeleri ise özel görevli yargı yeri olarak sadece kanunlarda sayılan belirli türdeki uyuşmazlıkları çözmektedir. Her bir bölge idare mahkemesinin yargı çevresinde yeterli sayıda idare ve vergi mahkemesi bulunmaktadır. İdare ve vergi mahkemelerinin her birinde bir başkan ve yeterli sayıda üye bulunmak zorundadır. Bu mahkemelerin kurullarında yani heyetlerinde bir başkan ve iki üye bulunmaktadır. İdare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kurulacağı yerler ile yargı çevrelerini Adalet Bakanlığı belirler. Bu yargı mercilerinde çalışacak idari yargıçların atamasını ise HSK yapar.⁴⁵

İdari yargılama teşkilatında yer alan yargılama makamlarının yapısı, görevleri, çalışma şekillerine ilişkin hükümler kanunlarda ayrıntılı yer almaktadır. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe söz konusu mahkemeler, görevleri ve tabi oldukları usul kuralları anlatılacaktır.

1.3.2. İdari Yargılama Hukukuna Hakim Olan İlkeler

Yukarıdaki başlık altında, idari yargı sistemimize ilişkin genel bilgiler verildiğinden bu başlık altında idari yargılama hukukuna hakim olan ilkeler özetle açıklanacaktır.

1.3.2.1. Yazılı Yargılama ve Dosya Üzerinden İnceleme

Yargılama hukukunda uygulanan yazılı yargılama yöntemi ile sözlü yargılama yöntemi arasında karşıtlık ve farklılıklar bulunmaktadır. Yazılı yargılama yönteminde uyuşmazlığın tarafları bütün sav ve savunmalarını, uyuşmazlığa ilişkin bilgi ve delillerini yazılı olarak yargılama makamına sunmaktadırlar. Sözlü

⁴⁴ Mustafa Avcı, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Değişikler Üzerine Bir İnceleme”, **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt No. 13, Sayı 152, s. 36 vd.

⁴⁵ A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt 2 İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 7. Bası, Ankara 2014, S. 84-85

yargılama usulünde ise, yargılamanın tarafları uyuşmazlığa ilişkin iddia ve savunmalarını sözlü olarak duruşmalarda yargılama makamına sunarlar.⁴⁶

Türk idari yargılama sisteminin en belirgin özelliği, yargılamaların yazılı olması, iddia ve savunmaların dilekçelerle ileri sürülmesi, mahkemelerin evrak üzerinden inceleme yapmasıdır. Nitekim 2577 sayılı İYUK'un 1. maddesinde; temyiz mahkemesi olan Danıştay, istinaf mahkemesi olan bölge idare mahkemeleri ile ilk derece mahkemesi olan idare ve vergi mahkemeleri tarafından yazılı yargılama yönteminin uyuşmazlıklarda uygulanacağı ve belgeler üzerinde incelemelerin yapılacağı düzenlenmiştir. Her ne kadar İYUK'un 17. maddesinde idari yargı yerlerine kendiliğinden ya da talep üzerine duruşma yapabilme yetkisi tanınmışsa da söz konusu düzenlemenin sözlü yargılama usulünün benimsendiğine dair genel bir kural olmadığı sadece yazılı yargılama ilkesinin bir istisnası olduğu kabul edilmektedir.⁴⁷

İdari yargı sistemimizde uygulanan yazılı yargılama usulü ve dosya üzerinden inceleme yapma kuralının adil olup olmadığı konusunda farklı görüşler doktrinde ileri sürülmüştür. Bazı hukukçular, hak arama hürriyetinin zedelenmemesi ve hukuk devleti ilkesinin korunması için sözlü yargılama usulünün uygulanmasına yönelik düzenlemeler yapılması ve yargılamalarda sözlülüğün artırılması gerektiğini savunmaktadır.⁴⁸ Ancak diğer bazı hukukçular, adli yargılama usulünde daha sık görülen duruşma yapılması usulünün bazen dava süreçlerini lüzumsuz yere uzattığı, duruşma yapılmamasının ve yazılı yargılama usulünün uygulanmasının dava sürecinin uzamasının önüne geçtiği bu nedenle idari yargılama sistemimizde yazılı

⁴⁶ M. Yusuf Alpertonga, “İdari Yargılama Usulünde Deliller” (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2010), s. 67.

⁴⁷ Seçkin Yavuzdoğan, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. Maddesi Çerçevesinde Medeni Yargılama Hukuku-İdari Yargılama Hukuku İlişkisi”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2007), s.12.

⁴⁸ Selçuk Hondu, “İdari Yargılama Usulünde Duruşma Yapılması ve Uygulamadaki Durum”, **Danıştay Dergisi**, Sayı 89, Yıl 1985, Ankara, s. 16; Sıddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Hak Kitabevi - İsmail Akgün Matbaacılık, Cilt 1, İstanbul 1966, s. 1936.; Tekin Akıllıoğlu, “İnsan Hakları ve Yönetmelik Yargı”, 2.Ulusal İdare Hukuku Kongresi (İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri), **Danıştay Yayınları**, Ankara 1993, s. 226.

yargılama usulünün uygulanmasının ve dosya üzerinden inceleme yapılmasının daha adil olduğu görüşünü savunmaktadır.⁴⁹

1.3.2.2. Re'sen (Kendiliğinden) Araştırma

Yargılama hukukunda uygulanan taraflarca hazırlama ilkesi ile kendiliğinden (re'sen) araştırma ilkeleri arasında hem zıtlık hem de önemli farklılıklar bulunmaktadır. Taraflarca hazırlama veya diğer anlatımla taleple bağılılık ilkesinin uygulandığı medeni yargılama hukukunda yargılama makamları tarafların talepleri, getirdikleri belgeler ve kanıtları ile bağılyken⁵⁰ kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı idari yargı sisteminde yargılama makamları davaların görülebilmesi için gerekli olan tüm araştırmaları tarafların talebi olmaksızın kendiliğinden yapabilmektedirler.

İYUK'un 20. maddesinde; Danıştay'ın, bölge idare mahkemelerinin, idare mahkemelerinin ve vergi mahkemelerinin idari yargı uyuşmazlıklarını çözerken gerekli olan tüm incelemeleri kendiliğinden yapacağı, söz konusu mahkemelerin belirli süreler içerisinde ihtiyaç duydukları bilgi ve belgelerin gönderilmesini hem taraflardan hem de ilgili diğer yerlerden talep edebileceği, söz konusu taleplerin belirlenen süreler içerisinde yerine getirilmesinin zorunlu olduğu, haklı nedenlerin gerçekleşmesi halinde belirlenen sürelerin bir kereliğine uzatılabileceği düzenlenmiştir.

Kanun metninden de anlaşılacağı üzere; idari yargı makamlarına uyuşmazlığın çözülmesi için gerekli olan bütün araştırma ve incelemeleri tarafların talebi olmasa bile yapabilme yetkisi tanınmıştır. Bu doğrultuda, idari yargı makamları gerekli usul işlemlerini kendiliğinden yerine getirebilir, idari davaların yönetimini kendiliğinden sağlayabilir, uyuşmazlıkların çözümü için ihtiyaç duyarsa keşif ve bilirkişi incelemesi gibi yollara İYUK'un 31/1. maddesi uyarınca

⁴⁹Yahya Zabunoğlu, "Genel İlkeler Pozitif Düzenlemeler", **İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu**, Ankara, Danıştay Başkanlığı, 10-12.06.1982, s.97.; Karakuş, 'İdari Yargıda Hukuk Muhakemeleri Kanunun Uygulanması', s 18.

⁵⁰ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2011, s.350.; Abdurrahim Karşlı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Alternatif Yayınları, İstanbul 2014, s. 302.; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, **Medeni Usul Hukuku**, s.361.

başvurabilmektedir.⁵¹ Danıştay'ın da söz konusu Kanun'un 20. maddesi uyarınca idari yargı sistemimizde re'sen araştırma ilkesinin kabul edildiğini gösteren kararları mevcuttur.⁵²

1.3.2.3. Hukukilik Denetimi İle Sınırlı Olma, Yerindelik Denetimi Yapamama

Uygunluk denetimi diye de isimlendirilen yerindelik denetimi; kamu idareleri tarafından yürütülen kamusal hizmetler, yapılan kamusal işlemler, alınan kamusal kararların kamu ihtiyaçlarına uygun olup olmadığının denetimi şeklinde tanımlanmaktadır. Hukukilik denetimi diye de adlandırılan hukuka uygunluk denetimi ise; kamu idareleri tarafından yürütülen idari hizmetler, yapılan idari işlemler ve verilen idari kararların idarelerin bağlı olduğu hukuk normlarına uygun olup olmadığının denetimi olarak açıklanmaktadır. Yerindelik denetimiyle hukuk kuralları dışında bilimsel veya teknik kurallara göre değerlendirme yapılmaktayken, hukukilik denetimi hukuk kurallarına göre yapılan bir değerlendirmedir.⁵³

Anayasanın 15. maddesine göre; yargılama görevi idareler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin ve idari işlemlerin hukuk kurallarına aykırı olup olmadığının denetimiyle sınırlıdır, söz konusu yetki kesinlikle yerindelik denetimi olarak kullanılamaz, idari faaliyetlerin kanunlarda belirlenen kurallara göre gerçekleştirilmesini engelleyen mahkeme kararları verilemez, idari eylem ve idari işlem özelliği taşıyan yahut kamu kurumlarına ait takdir yetkisini kaldıran mahkeme kararları verilemez. Bahsi geçen 15. madde düzenlemesine paralel bir düzenleme İYUK'un 2. maddesinde bulunmaktadır. Bu maddede idari yargılama yetkisinin, idari eylem veya idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının denetimiyle sınırlı olduğu, idari yargı mahkemelerinin yerindelik denetimi yapamayacağı, idari görevlerin kanuni kurallara uygun şekilde gerçekleştirilmesini kısıtlayan yargı kararlarının verilemeyeceği, idari eylem veya idari işlem niteliğinde olan yahut kamu

⁵¹ Ramazan Çağlayan, **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları Ve Uygulanması**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001, s. 55.

⁵² Dan. VDDK, E: 1995/266, K: 1996/38, D.D., S. 92, s. 196.; Dan. İDDK, E: 1990/457, K: 1990/109, DD., S.81, s.104-107.; Dan. 3.D. E: 1990/2057, K: 1990/3199; D.D., S. 82-83, s. 223-226.; Dan. 10.D. E: 1990/361, K: 1992/3943, DD., S.87, s.551-553.

⁵³ Onur Karahanoğulları, "İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi", **Mülkiye Dergisi**, Cilt No. 35, Sayı 270, Yıl 2011, s.58.

kurumlarının takdir yetkisini kaldıran kararlar verilemeyeceği gibi hususlar düzenlenmiştir. Söz konusu iki düzenlemeden de açıkça anlaşıldığı üzere; idari yargı sistemimizde hukukilik denetimi kabul edilmekte, yerindelik denetimi yapılmasının önü kapatılmaktadır.

Bu itibarla, idari yargı makamları tarafından idari uyuşmazlıklar çözülürken hukukilik denetimi ile sınırlı biçimde inceleme yapılması, yerindelik denetimi yapılmaması, kamu kurumlarının takdir yetkisini⁵⁴ yok edecek kararların verilmemesi gerekmektedir. Ayrıca idari yargı makamları tarafından verilen mahkeme kararlarının idarelerce tesis edilen idari eylem veya idari işlem niteliğinde olmaması gerekmektedir.⁵⁵

1.3.2.4. Delil Serbestisi

Kanuni delil sistemi ile serbest delil sistemi birbirinden farklılık arz etmektedir. Serbest delil sisteminden farklı olan kanuni delil sisteminde, kanunda belirlenen hususlar yine kanunlarda belirtilen delil türlerinden biriyle ispatlanmak zorundadır. Serbest delil sistemi diye de adlandırılan delil serbestisinde uyuşmazlığın çözümü için hukuka uygun olmak koşuluyla her türlü delil kullanılabilmekte ve yargılama makamları söz konusu hukuka uygun delilleri uyuşmazlığın çözümü esnasında serbestçe değerlendirebilmektedir.⁵⁶

2577 sayılı Kanun'un 20. maddesi idari dava dosyalarının nasıl inceleneceğini düzenlemiştir. Bu maddede yer alan idari yargı yerlerinin baktıkları davalarda gereken her türlü araştırma ve incelemeyi re'sen yapacağı, gereken her türlü belgeyi uyuşmazlığın taraflarından veya taraf olmayan yerlerden isteyebileceğine ilişkin düzenlemeyle idari yargı sistemimizde delil serbestisinin benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu itibarla, hem uyuşmazlığın niteliğine uyan hem de

⁵⁴ Serbest biçimde karar alabilme veya serbestçe hareket edebilme yetkisi olarak tanımlanan takdir yetkisi bağlı yetki kavramının zıttıdır. Bağlı yetki durumunda kamu kurumlarının hareket serbestisi bulunmamakta, idareler eylem ve işlemlerini tesis ederken daha önce belirlenen kuralların dışına çıkılamamaktadır. Yıldızhan Yayla, "İdarenin Takdir Yetkisi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No. 30, Sayı 1-2, Yıl 1964, İstanbul, s. 202.

⁵⁵ Hüsamettin İnaç ve Feyzullah Ünal, "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yönetimde Açıklığın Önemi Ve Uygulanma Düzeyi" **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 18, Yıl 2007, s. 7.

⁵⁶ Gülsen Güneş, "Vergi Hukukunda Deliller", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No. 51, Sayı 1 - 4'ten Ayırı Basım, İstanbul 1986, s. 477.

ileri sürülen iddiaları ispatlamaya hizmet eden meşru ve hukuki bütün ispat araçlarının uyumsuzluğun taraflarınca idari yargı makamlarına sunulması ve söz konusu makamlarca bu araçların incelenmesi mümkündür.⁵⁷

1.3.2.5. Gizlilik

2577 sayılı Kanun'un 20. maddesi incelendiğinde maddenin 1. ve 2. fıkrasında; re'sen araştırma yetkisine sahip olan idari yargı makamlarının her türlü belgeyi taraflardan ya da başka yerlerden isteyebileceği, istenilen bilgi ve belgelerin ilgililerce ibraz edilmesinin zorunlu olduğu belirtilerek mahkemelerin uyumsuzlukla ilgili belgelere ulaşabilmesinin ve adil bir yargılama yapabilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise, devletin güvenliğine ilişkin olup verilemeyecek belgelerden bahsedilmekte, kamu kurumları tarafından gerekçesi bildirilmek suretiyle gizli belgelerin verilemeyeceği fakat verilmeyen belgelere dayanılarak savunma yapılamayacağı hususları düzenlenmektedir.

Söz konusu maddenin 4. fıkrasında daha önceki tarihlerde; dava dosyasına giren gizli bilgi ve belgelerin taraflara ya da taraf vekillerine incelettirilmeyeceği şeklinde yasaklayıcı bir hüküm yer almaktaydı ve bu hükümden yola çıkılarak idari yargı sistemimizde gizlilik ilkesinin mevcut olduğu kabul edilmekteydi. Ancak 1994 yılında 4001 sayılı Kanun ile bu hüküm yürürlükten kaldırılmış, taraflarca ibraz edilmeyen bilgilere ve belgelere dayanılarak yapılan savunmalara göre mahkemeler tarafından karar verilemeyeceği şeklinde düzenleme yapılmıştır. Böylece; idarelere devletin güvenliğine ilişkin belgeleri sunup sunmama konusunda takdir yetkisi tanınırken, bu belgelere dayanmak isteyen idarelere belgeleri mahkemeye sunma zorunluluğu getirilmiştir. Görüldüğü üzere hem mahkemeye sunulmayan bilgi ve belgelere dayanılarak savunma yapılamaması, hem de mahkemeye sunulan belgelerin taraflar veya taraf vekillerince incelenebilmesi mümkün hale getirilerek idari yargı sistemi açısından savunma hakkının etkin kullanılması sağlanmıştır. Aynı

⁵⁷ Mehmet Ali Atkan, “İdari Yargılama Usulünün Özellikleri Açısından İspat Ve Deliller”, (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır 2010), s. 46.

zamanda söz konusu düzenlemelerle gizlilik ilkesinin yumuşatılması yolunda önemli bir adım atılmıştır.⁵⁸

1.3.2.6. Basit ve Az Masraflı Oluşu

1982 Anayasasının 141. maddesinin 4. fıkrasında; yargının görevi, uyuşmazlıkların mümkün olan en az gider ile ve aynı zamanda mümkün olan en hızlı biçimde çözülmesi şeklinde açıklanmaktadır. Bu doğrultuda idari yargı sistemimizde, yargılamaların basit olması ve masrafların az olması amaçlanmaktadır. Yargılamanın kolaylaştırılmasını sağlayan, gereksiz gider yapılmasını engelleyen bu amaç hak arama hürriyetine hizmet etmekte ve adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.⁵⁹

2577 sayılı Kanun'da, davaların açılma şartları sırasıyla sayılmakta ve bu şartlara uymayan dava dilekçelerinin reddedileceği düzenlenmektedir. Basitlik ilkesi bu bilgilere sahip olup olmamakla ilgilidir. Söz konusu şart ve hükümler tarafların anlayacağı biçimde açık ve net biçimde düzenlenmiştir. Yargılama giderleri ve masraflar ile ilgili olarak Harçlar Kanunu'nda önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı davalarda dava açılırken maktu harç alınırken bazı davalarda nisbi harç alınmaktadır. Nisbi harcın alındığı bazı davalarda söz konusu harç miktarının yüksek meblağlara ulaşabildiği uygulamada sıklıkla görülmekte, bu durumun idari yargı sisteminin az masraflı olma özelliğine aykırılık teşkil ettiği belirtilmektedir.⁶⁰

1.3.2.7. Savcılık Kurumu

Adli yargı sistemimiz açısından savcılık kurumu davasız yargılama olamayacağı ilkesinin uzantısı şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sistemde, savcılar kamu davalarında iddia makamı olarak görevi yapmaktadır. Savcılar soruşturma aşamasında ele geçen delillere göre kamu davası açma ya da dava açmama kararını verme yetkisine sahiptirler. Aynı zamanda savcıların mahkeme kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilme ya da mahkeme kararlarını infaz etme yetkileri de

⁵⁸ Murat Sezginer, "İdari Belgelere Ulaşma Hakkı (Fransa Örneği)", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No.6, Sayı 1-2, Yıl 1998, s. 320-323.

⁵⁹ Mehmet Tuğrul Gül, "**Vergi Yargılamasında İlk İnceleme**", ("Yüksek Lisans Tezi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013), s. 18.

⁶⁰ Günday, **İdare Hukuku**, s. 220.

vardır. İdari yargı sistemimizde savcılık kurumu ve savcılarının görevleri incelendiğinde; savcılarının ilk derece mahkemesi olan idare ve vergi mahkemelerinde görev almadığı, Danıştay’da görev aldığı ve adli yargı savcıları kadar geniş yetkilerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. İdari yargı savcıları, idari uyuşmazlıkların hukuki ve maddi yönlerini inceler, dosyalarla ilgili düşüncelerini uyuşmazlığın çözümü ile görevli olan kurullara bildirirler.⁶¹

1.3.3. 2014 Yılında Kabul Edilen Yeni Yargılama Usulleri

İdari yargı sistemimizde bütün idari uyuşmazlıklar aynı yargılama usulüne göre çözümlenmekteyken 2577 sayılı Kanun’da 2014 yılında köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler doğrultusunda yeni yargılama usulleri kabul edilmiştir. 18.06.2014 tarihinde kabul edilen 6545 sayılı Kanun 28.06.2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile ‘ivedi yargılama usulü’ getirilmiştir. 10.09.2014 tarihinde kabul edilen 6552 sayılı Kanun 11.09.2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla ‘merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü’ idari yargı sistemimizde yeni bir yargılama usulü olarak benimsenmiştir.⁶² Kanunda tahdidi olarak sayılan belli başlı idari uyuşmazlık türleri için genel idari yargılama usulü yerine 2014 yılında kabul edilen söz konusu yeni usul kuralları uygulanmaya başlamıştır.

1.3.3.1. İvedi Yargılama Usulü

6545 sayılı Kanun’un 18. maddesinde yer alan ivedi yargılama yöntemi, 2577 sayılı Kanun’a 20/A maddesi olarak eklenmiştir. Madde hükmünde sınırlı olarak sayılan belirli türdeki uyuşmazlıklar için öngörülen ivedi yargılama usulü yukarıda ayrıntılı olarak anlattığımız genel idari yargılama usulüne göre daha hızlı ve daha basit yürütülmektedir. Uyuşmazlıkların daha hızlı çözülebilmesi için ivedi yargılama usulünde; yargılama sürelerinin kısaltılması, üst makamlara başvuru yolunun kapatılması, dilekçelerin teatisi aşamasının daraltılması, istinaf kanun yoluna başvurulamaması, yürütmenin durdurulması talepleri hakkında verilen kararlara karşı

⁶¹ Bkz. 2575 sayılı Danıştay Kanunu’nda Danıştay Başsavcısının hangi görevleri yaptığı 60. maddede, savcılarının hangi görevleri ifa ettiği ise 61. maddede düzenlenmiştir. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf> (Erişim Tarihi: 22.06.2018)

⁶² Sevda Yılmaz, “6545 Ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt No.7, Sayı 28, Yıl 2007, s. 417.

başvuru yolunun bulunmaması, Danıştay'ın temyiz aşamasında esas incelemesi yapabilmesi, temyiz sonucunda verilen kararların kesin olması gibi usul kuralları uygulanmaktadır.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, ivedi yargılama kavramının ne olduğu, ivedi yargılama usulü kapsamındaki uyuşmazlıkların hangileri olduğu, ivedi yargılama usulünün temel özelliklerinin neler olduğu ayrıntılı şekilde ele alınacağından burada kısaca değinilmiştir.

1.3.3.2. Merkezi Sınavlar ve Ortak Sınavlar Hakkında Uygulanan Yargılama Usulü

6552 sayılı Kanun'un 96. maddesinde yer alan yeni yargılama yöntemi, 2577 sayılı Kanun'a 20/B maddesi olarak eklenmiştir. Söz konusu düzenleme incelendiğinde; Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) gerçekleştirilen merkezi sınavlar ve ortak sınavlar ile Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce (ÖSYM) gerçekleştirilen merkezî sınavlar ve ortak sınavlardan kaynaklanan uyuşmazlıklar genel idari yargılama usulünden ve ivedi yargılama usulünden farklı ve daha kısa sürede tamamlanacak yeni bir yargılama usulüne tabi tutulmaktadır.

İdari yargıda dava açılmadan önce ilgililer hukuka aykırı olduğunu iddia ettikleri idari işlemlerin sona erdirilmesini, değiştirilmesini yahut başka işlemler yapılmasını hiyerarşik olarak yukarıda bulunan idari kurumdan yukarıda kurum bulunmuyorsa söz konusu işlemi yapmış olan idari kurumdan dava açma süreleri içerisinde isteyebilmektedirler. Bu kapsamda yapılan başvurular İYUK madde 11 uyarınca dava açma sürelerini durdurabilirken merkezi ve ortak sınavlara ilişkin idari uyuşmazlıklar açısından 'üst makamlara başvuru' olarak adlandırılan bu yola başvurulması yasaklanmıştır. Merkezi ve ortak sınavlar hakkında dava açılmadan önce üst makamlara başvuru yoluna gidilmesi halinde ilgili bireylerin aleyhine olarak dava açma süreleri durmamakta ve dava açma süreleri işlemeye devam etmektedir. Söz konusu durum bireylerin dava açma süresini kaçırma ihtimalini ortaya çıkarmakta ve hak arama hürriyetlerini zedelemektedir. Aynı zamanda söz konusu düzenlemeyle hukuka aykırı olan idari işlemlerin yargı yoluna gidilmeksizin kamu

kurumları tarafından sona erdirilmesi imkanı da ortadan kaldırılmakta, hukuka aykırı olan idari işlemlerin sadece yargı yoluyla sona erdirilmesine sebep olmaktadır.

İYUK'un 7/1. maddesine göre; idare mahkemelerinde ve Danıştay'da dava açma süresi altmış gün olup vergi mahkemelerinde dava açma süresi otuz gündür. Sadece merkezi ve ortak sınavlara ilişkin uyuşmazlıklar hakkında uygulanan yargılama usulünde ise, idari yargı mercilerinde dava açmak için aranan süre on gün olarak İYUK'un 20/B maddesinde belirlenmiştir. Görüldüğü üzere genel idari dava açma süresine kıyasla çok daha kısa bir süre öngörülmüştür.

Genel idari yargılama usulünde on beş gün içerisinde ilk inceleme yapılabiliriyken, merkezi ve ortak sınavlar hakkında açılan idari davalarda dava dilekçesinin ilk inceleme süresi yedi gün olarak belirlenmiştir. Bu usulde dava dilekçeleri hakkında ilk inceleme yapıldıktan sonra dava dilekçesi ile ekleri davalı konumunda bulunan idari makamlara savunma yapabilmeleri için tebliğ edilir.

Davalı idari makamlara dava dilekçelerine karşı dilekçelerin kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç gün içerisinde savunma yapma imkanı tanınmıştır. Söz konusu süre, İYUK'un 16. maddesinde düzenlenen otuz günlük genel savunma süresine nazaran oldukça kısa tutulmuştur. Esaslı bir savunma yapılmasını engelleyen söz konusu düzenleme adil yargılanma hakkını da ihlal etmektedir. Söz konusu üç günlük savunma süresi sadece bir kereliğine ve en çok üç gün mahkemelerce uzatılabilir, sürenin uzatılabilmesi için genel idari yargılama usulünde aranan 'haklı sebeplerin bulunması' koşulu merkezi sınavlar hakkındaki madde metninde öngörülmemiştir.

MEB ile ÖSYM'nin gerçekleştirdiği sınavlar hakkındaki uyuşmazlıklarda savunma verme süresinin üç günle sınırlandırılmasının hak arama özgürlüğünü engellediği, savunma hakkının kullanımı bakımından genel idari yargılama usulüne kıyasla eşitsizliğe sebebiyet verdiği, adil yargılanma ilkesini ihlal ettiği belirtilerek söz konusu kuralın Anayasa Mahkemesi'ne başvurularak iptal edilmesi istenilmiştir.

Hukuk devletinde, mahkemelerin görevleri ile yargılama usullerini düzenleme konusunda kanun koyucuların takdir yetkisinin olduğu, takdir yetkisi

kullanılırken kamu yararı ile adalet kıstaslarının kanun koyucu tarafından dikkate alınması gerektiği önemli bir gerçektir. Merkezî ve ortak sınavlar hakkında açılan davaların uzamasının ve uzun yargılama sonucunda söz konusu sınavlar hakkında iptal kararı verilmesinin sınava giren bireylerin kazanılmış haklarına zarar verme ihtimalinin bulunduğu, bu ihtimallerin yaratacağı mağduriyetlerin önlenmesi için kanun koyucuların takdir yetkisi kapsamında yeni bir yargılama usulü öngördüğü anlaşılmaktadır. Davalı idarelerin bu yargılamalarda savunma hazırlayabilmek için yeterli bilgi, belge ve uzman personele sahip olmasının gerektiği, dolayısıyla üç günlük süre içinde savunma dilekçesi hazırlanmasının imkansız olmadığı, gerekli görülen hallerde bu sürenin mahkemelerce uzatılabileceği, idari mahkemelerin re'sen araştırma yapma yetkisi kapsamında savunma dilekçesi ile bağlı olmayıp gerekli her türlü inceleme ve araştırmayı kendiliğinden yapabileceği Anayasa Mahkemesi tarafından ileri sürülmüştür. Tüm bu nedenler değerlendirilerek söz konusu üç günlük savunma süresinin eşitlik ilkesine aykırı olmadığı ve hukuk devleti ile çelişmediği, bu düzenlemenin Anayasal hükümlerle uyum içinde olduğu gerekçesiyle iptal başvurusu AYM tarafından reddedilmiştir.⁶³

Genel idari yargılama usulünde; davacı tarafından hazırlanan dava dilekçesi ve ekleri mahkemeler tarafından davalı idarelere tebliğ edilerek savunma dilekçesi sunmaları beklenir. Davalı idarelerin savunmasını içeren savunma dilekçeleri de davacı tarafa tebliğ edilerek davacının savunma dilekçesine karşı cevap vermesi istenir. Davacı tarafından davalı iarenin savunmasına karşı hazırlanan dilekçeye replik denilmektedir. Davacının söz konusu ikinci dilekçesine karşı davalı idarelerin savunma yapma hakkı vardır ve davalıların yapmış olduğu bu ikinci savunma dilekçesi düplik diye tanımlanır. Kural olarak genel idari yargılama usulünde birinci savunma dilekçesinin verilmemesi, savunma dilekçesi verme süresinin geçmesiyle veya replik-düplik aşamasının tamamlanmasıyla dosya tekemmül eder ve tekemmül eden dosyalar hakkında mahkemeler tarafından karar verilir (İYUK mad. 16).

Söz konusu sınavlar hakkındaki yargılama usulünde; replik-düplik aşaması bulunmamaktadır. Bu usulde, davacı tarafından hazırlanan dava dilekçesine karşı

⁶³ Anayasa Mahkemesinin E:2014/189, K:2015/32 sayılı ve 19.03.2015 tarihli kararı (Resmi Gazete, T:21.05.2015, S:29362)

davalı tarafından savunma dilekçesi verilirse veya savunma dilekçesi verme süresi geçerse dosya tekemmül etmekte ve yargılama makamları tekemmül eden bu dosyalar hakkında karar verebilmektedirler. Merkezî ve ortak sınavlar hakkında açılan davalarda, cevaba cevap (replik) ile ikinci cevap (dublik) aşamasının ortadan kaldırılmasının, savunma dilekçesinin verilmesi ya da savunma süresinin sona ermesiyle dava dosyasının tekemmül etmesinin Anayasal kurallara aykırı olduğu, hak arama hürriyetine ve adil yargılama ilkesine zarar verdiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi tarafından söz konusu düzenlemenin iptal edilmesi istenmiştir.

Fakat Anayasa Mahkemesi Anayasa'mızın 36. maddesinde düzenlenen hak arayabilme hürriyetinin, sav ve savunma ileri sürebilme özgürlüğünü ve adalete uygun yargılanma ilkesini koruduğu, adil yargılamanın önemli uzantılarının silahların eşitliği ilkesi ile çekişmeli yargı ilkeleri olduğu, silahların eşitliği ilkesi uyarınca taraflar arasında davalarda bir denge kurulmasını sağlandığı, çekişmeli yargı ilkesi uyarınca da taraflara dosya hakkında bilgi sahibi olarak iddia ve savunma yapma imkanının sunulduğu ancak bu imkanların sınırsız olmadığı, merkezi ve ortak sınavlara karşı açılan davalarda uyuşmazlıkların bir an önce çözülmesi amacıyla replik ve dublik aşamalarının kaldırıldığı zira mahkemelerin tarafların ileri süremediği iddia ve savunmalara re'sen araştırma yapma yetkisi kapsamında ulaşabildiği, kanun koyucuların takdir yetkisine istinaden yaptığı söz konusu düzenlemenin hukuka uygun olduğu, tüm bu nedenlerle savunma verilmesi ya da savunma süresinin geçmesiyle dava dosyasının tekemmül etmesine ilişkin kuralın hak arama hürriyeti ile adil yargılama ilkesini zedelediği ve Anayasaya uygun olduğuna karar vererek iptal talebini reddetmiştir.⁶⁴

2577 sayılı Kanun uyarınca idari yargı mahkemeleri nezdinde görülen iptal davalarında, yargılama süreci tamamlanana kadar hukuka aykırılığı iddia edilen işlemlerin yürütmesinin durdurulması da talep edilebilmektedir. Davada yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için dava konusu olan idari işlemlerin çok açık bir şekilde hukuka aykırı bulunması gerekmektedir. Ayrıca bu işlemlerin idari makamlarca uygulanması durumunda davacılar açısından çok önemli zararların

⁶⁴ Anayasa Mahkemesi'nin E:2014/189, K:2015/32 sayılı ve 19.03.2015 tarihli kararı (Resmi Gazete, T:21.05.2015, S:29362)

doğması gerekmektedir. Bu iki şartın birlikte gerçekleşmesi halinde yargı makamları tarafından dava konusu idari işlemin yürütmesinin durdurulması kararı verilebileceği gibi şartların oluşmadığı gerekçesiyle durdurma talebinin reddi kararı da verilebilir. Genel idari yargılama usulünde söz konusu ret ya da kabul kararlarına karşı taraflara itiraz edebilme hakkı tanınmışken (İYUK mad. 27), merkezi sınavlara karşı açılan davalarda yürütmenin durdurulması talebiyle ilgili verilen yargı kararlarına itiraz edilemeyeceği, bu konuda verilen ret veya kabul kararlarının kesin olduğu düzenlenmiştir.

Merkezi sınavlar ile ortak sınavlar hakkında açılan davalarda dosya tekemmül ettikten sonra, on beş günlük süre içerisinde uyuşmazlık hakkında yargılama makamı tarafından karar verilmesi gerekmektedir (İYUK mad. 20/B-1/e). Ancak idari yargı mahkemeleri tarafından söz konusu süreye uyulmaması halinde uygulanacak olan müeyyide Kanunda belirtilmediğinden söz konusu sürenin bağlayıcı değil düzenleyici olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁵ Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin davalarda uyuşmazlığın çözülebilmesi için yapılması gerekenlerin mahkemelerce hızlıca sonuçlandırılması gerekmektedir.

Genel idari yargılama usulünde ilk derece aşamasında hükmedilen bazı kararlar hakkında istinaf yoluna gidilmektedir. Fakat merkezi ve ortak sınavlara karşı açılan idari davalarda verilen kararlara karşı istinaf hakkı öngörülmemiş, temyiz hakkı öngörülmüştür. Temyize başvurma hakkı için genel idari yargılama usulünde otuz günlük süre tanınmasına karşın, merkezi ve ortak sınavlar hakkındaki davalarda süre beş gündür ve bu süre nihai kararın ilgililere tebliğinden itibaren başlamaktadır.

⁶⁵ Uyarıcı süreler diye de isimlendirilen düzenleyici süreler, işlemlerin yapılabileceği sürenlerin sınırlarını göstermektedir. İşlemlerin gecikmesinin önlenmesi ve uzun süren davalar nedeniyle bireylerin mağdur olmasının engellenmesi için söz konusu süreler belirlenmiştir. Düzenleyici sürelerin ihlal edilmesi ve bunlara uyulmaması durumunda herhangi bir yaptırım kural olarak uygulanmaz. Yargıca yönelik olarak belirlenen düzenleyici sürenin geçirilmesi ve söz konusu işlemlerin sonradan gerçekleştirilmesinin yargılamaya etkisi bulunmamaktadır. Bu sürelere uyulmaması durumunda sadece süreyi geçiren yargıç için disiplin soruşturması başlatılabilir veya Devletin hukuksal sorumluluğuna neden olabilir. Bağlayıcı süreler ise, bir işlemin yapılabilmesi için uygulanabilecek azami sürelerdir. Bu sürelere uyulması zorunludur ve sürelere uyulmamasının yaptırımı vardır. Bağlayıcı sürelerin sona ermesi halinde söz konusu işlemler artık yapılamamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdürrahim Karşı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Alternatif Yayınları, İstanbul 2014, s.450 vd.; Eraslan Özkaya, **Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler**, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2016, s. 25 vd.

Davanın taraflarının aleyhlerine olan mahkeme kararlarına karşı söz konusu beş günlük süre içerisinde Danıştay nezdinde temyiz hakkını kullanması gerekmektedir.

Genel idari yargılama usulünden farklı olarak bu usulde, Danıştay nezdinde yapılan temyiz başvurularında temyiz dilekçeleri üç gün içerisinde incelenerek karşı tarafa tebliğ edilmektedir. Merkezi ve ortak sınavlara karşı açılan idari davalarda karşı tarafın kendisine tebliğ edilen temyiz dilekçesine beş günlük süre içerisinde cevap vermesi gerekmektedir.

Genel idari yargılama usulünde temyiz incelemesi üzerine verilecek kararlar 2577 sayılı Kanun'un 49. maddesinde sayılmaktadır. Danıştay genel yargılama usulünde sadece hukukilik denetimi yapmakta, maddi olay incelemesi yapmamakta, hukuka aykırı olan kararları bozmakta ve ilgili mahkemeye göndermektedir. Ancak aynı Kanunun sınavlar hakkındaki yargılamayı düzenleyen 20/B maddesi incelendiğinde, genel idari yargılama usulünden farklı olarak Danıştay'a temyiz incelemesi yaparken gerekirse dava dosyasını kararı veren mahkemeye göndermeme, esasa ilişkin inceleme ve tahkikat yaparak dosyanın esası hakkında karar verme yetkisi tanınmaktadır. Ancak bu usulde Danıştay ilk inceleme konularında hükmedilen kararlar hakkındaki temyiz başvurusunu hukuka uygun bulursa bozma ve gönderme kararı vermektedir. Bu durumda dosyanın esas incelemesini ilgili mahkeme yapmaktadır.⁶⁶

Danıştay tarafından yapılan söz konusu temyiz incelemesinin on beş gün içinde tamamlanması ve temyiz incelemesi sonucunda verilen kararların da yedi gün içinde yazılarak taraflara tebliğ edilmesi gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere söz konusu süreler Danıştay tarafından uyulmaması halinde uygulanacak olan yaptırımlar öngörülmediğinden bu sürelerin düzenleyici süre olduğu, bağlayıcı süre olmadığı sonucuna varılmaktadır.

İYUK'un 20/B maddesi uyarınca genel yargılama usulünden farklı olarak Danıştay tarafından yapılan temyiz incelemesi neticesinde verilen kararlar kesindir. Danıştay'ın verdiği kararlar kesin olduğundan bu usulde yargılama makamları daha

⁶⁶ Yılmaz, "6545 Ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri", s. 421.

önce verdikleri temyize konu kararlarında ısrar edemezler, temyiz kararına direnemezler.

Genel idari yargılama usulünde idari yargı mahkemeleri tarafından verilen bazı kararlar sadece davanın tarafları bakımından etki ve sonuç doğurmaktadır. Oysa İYUK'un 20/B maddesinin; MEB ile ÖSYM'ce gerçekleştirilen sınavlara karşı açılan davalar, bu sınavlardan kaynaklanan iş ve işlemler hakkında açılan davalar ve sınav sonuçlarına karşı açılan davalarda mahkemeler tarafından hükmedilen yürütmenin durdurulması talebinin kabulüne ait kararlar ile iptale ait kararlar, dava konusu sınava giren bireylerin davada taraf olmasa bile lehine etki yaratacak biçimde uygulanacağı yolundaki düzenlemeyi barındırdığı anlaşılmaktadır. Söz konusu düzenlemenin gerekçesinin ne olduğu, bu hükmün neyi amaçladığı, madde metninde geçen 'sınava katılan kişiler' ibaresinin sınava katılan ancak dava açmayan kişileri de kapsayıp kapsamadığı, 'verilecek kararların sınava giren bireyler lehine sonuç doğuracak şekilde uygulanacağı' şeklindeki düzenlemenin ne anlama geldiği hususları açık olmayıp muğlak ve belirsizdir. Ayrıca, yargı kararları davalı idareler açısından bağlayıcı olduğundan⁶⁷ yargılama makamlarının verdiği iptal kararlarının veya yürütmenin durdurulması kararlarının gereğinin davalı konumunda olan idari makamlar tarafından yerine getirilmesi zorunludur. Merkezi ve ortak sınavlara karşı açılan davalarda verilen söz konusu yargı kararları, sınava giren herkesin lehine sonuç doğurmayabilir ve davalı idareler verilen bu yargı kararlarının gereği neyse üzerine düşeni yapmakla görevlidir. Ancak 20/B'de yer alan yürütmenin durdurulması talebinin kabul edilmesine dair kararlar ile iptal kararlarının bu sınavlara giren bireylerin yararına olacak biçimde uygulanacağına ilişkin düzenleme doğrultusunda davalı idarelerce hareket edilmesi halinde 2577 sayılı Kanun'un genel idari yargılama usulünde verilen mahkeme kararlarının sonuçlarını düzenleyen 28. maddesinde ve Anayasanın mahkemelerin bağımsızlığını düzenleyen 138. maddesinde⁶⁸ ortaya konulan kurallara aykırı uygulamaların ortaya çıkması,

⁶⁷ İYUK'un 28/1. maddesine göre; idari yargı mahkemeleri tarafından dava dosyasının esası hakkında verilen kararlar ile yürütmenin durdurulması talebi hakkında verilen kararların gereğine göre idarelerin gecikmeden işlem tesis etmesi veya eylemde bulunması zorunludur. Kararların gereğinin yerine getirilmesine ilişkin süre söz konusu kararların idarelere tebliğ edildiği tarihten başlayarak otuz gündür.

⁶⁸ Yargıçların görevlerinde bağımsız olduğu, hiçbir organın yargıçlara emir veremeyeceği, yasama organı olan meclisin, yürütme organlarının ve idarelerin yargı kararlarına uymak zorunda olduğu,

uygulamalarda belirsizliklerin yaşanması ve tüm bunlardan dolayı hukuk devleti ilkesinin ihlal edilmesi muhtemeldir.⁶⁹

bahsi geçen organların ve kurumların, yargı kararlarını değiştiremeyeceği ve yargı kararlarının yerine getirilmesini geciktiremeyeceği hususları Anayasanın 138. maddesinde düzenlenmiştir.

⁶⁹ Mine Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 73, Sayı 2015/3, s. 216.

İKİNCİ BÖLÜM

İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN KONUSU

2.1. İVEDİ YARGILAMA KAVRAMI

Yargı mercilerinin çok ağır olan iş yükünün azaltılması, uyuşmazlıkların makul sürelerde çözümünün sağlanması ve adil yargılama ilkesinin tesis edilebilmesi için yargılama hukukuna dair değişiklikler kanun koyucular tarafından sıklıkla yapılmaktadır. Bu doğrultuda idari yargı sistemimiz açısından da çok önemli değişiklikler yapılmış ve yeni bir yargılama usulü olan ivedi yargılama usulü belli uyuşmazlıklarda uygulanmak üzere kabul edilmiştir.

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) sözlüğünde 'ivedi' kelimesinin anlamı acele, 'ivedilik' kelimesinin anlamı hemen yapılma gerekliliği, 'yargılama' kelimesinin anlamı ise birbirine karşı olan tarafları dinleyerek bir yargıya varma şeklinde açıklanmaktadır.⁷⁰ İvedi yargılama usulü; belli sayıdaki uyuşmazlıkların bir an önce çözüme kavuşturulması amacına hizmet etmek ve bu uyuşmazlıklara ilişkin yargılamanın daha hızlı ve basit yapılmasını sağlamak için kabul edilen yeni bir uyuşmazlık çözme türüdür.

Kanunda tahdidi olarak sayılan belli başlı uyuşmazlıklar bakımından uygulanması, öngörülen yargılama sürelerinin çok kısa olması, dava açmadan önce üst makamlara başvurma yolunun kapalı olması, replik-düplik aşamalarının kaldırılması, yürütmenin durdurulması talebi hakkında verilen kararlara itiraz edilememesi, nihai kararlara karşı istinaf yolunun kapatılması ve sadece temyiz yoluna başvurulabilmesi, Danıştay'ın temyiz aşamasında maddi olay denetimi yaparak dosyanın esasını inceleyebilmesi gibi hususlar ivedi yargılama usulünün

⁷⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

temel özellikleri olup aynı zamanda genel idari yargılama usulünden ayrılan en önemli yönleridir.

İvedi yargılama usulünün amacı bazı davaların daha hızlı sonuçlanmasını sağlamak olduğundan, 2577 sayılı Kanun'da davaların hızlı bir şekilde sonuçlandırılması için öngörülen düzenlemelerin neler olduğuna kısaca değinmek gerekmektedir;⁷¹

Kanunun 20. maddesinin 5. fıkrasına göre; idari yargı mahkemeleri dosyaları, öncelikli işleri göz önünde bulundurarak mahkemeye geldiği tarihe göre inceler ve tekemmül etikleri sıraya göre karara bağlar. Öncelikli işler, Danıştay Başkanlar Kurulu veya Hakimler ve Savcılar Kurulu'nca (HSK) belirlenir ve ilan edilir. Öncelikli işlerin dışında kalan diğer idari davalar ise tekemmül sırasına ve tekemmül tarihine göre en geç altı ay içinde idari yargı mahkemeleri tarafından karara bağlanır.

Aynı Kanunun 27. maddesinin 5. fıkrasına göre; yürütmenin durdurulması talebinin olduğu dava dosyalarında daha hızlı karar verilebilmesi için savunma süresinin kısaltılması mümkün olduğu gibi, tebligatların posta ile değil de memur eliyle yapılmasına da karar verilebilir.

İYUK'un 39. maddesinin 2. fıkrasına göre; bağlantılı dava dosyaları Danıştay'ın ilgili dairelerinde, öncelikle ve ivedilikle incelenir ve bağlantı talebine ilişkin karar verilir.

Yine aynı Kanunun 40. maddesinin 1. fıkrasına göre; bağlantılı dava dosyaları Bölge idare mahkemelerinde öncelikle ve ivedilikle incelenerek bağlantı istemi hakkında karar verilir. Bağlantının bulunduğu yolunda bölge idare mahkemesi tarafından karar verilirse, bağlantılı dosyaları incelemeye yetkili olan mahkeme söz konusu kararda belirtilir ve dava dosyası ilgili mahkemeye gönderilir. Yetkili olmayan diğer idari yargı mahkemesine verilen karar bölge idare mahkemesi tarafından duyurulur. Dosyanın ilgililerine, söz konusu durumun bildirimi ise yetkili kılınan mahkemece yapılır.

⁷¹ Oğuz Sancakdar, "İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 146.Yıl Sempozyumu**, Ankara, 12 Mayıs 2014, s.122 - 123.

2577 sayılı Kanun'un 45. maddesinin 4. fıkrasına göre; mahkemeler tarafından hükmedilen kararlar istinaf aşamasında hukuka aykırı bulunursa istinaf başvurusu kabul edilir, söz konusu ilk derece mahkemesi kararı kaldırılır, ancak dosya ilk derece mahkemesine gönderilmez. Kararı bozulan dava dosyasının esası bölge idare mahkemesi tarafından incelenerek yeni bir karar verilir. Bölge idare mahkemeleri istinaf aşamasında gerekli olan hallerde istinabe yoluna da başvurabilir. İstinabe kararının verilmesi halinde ilgili mahkemenin ihtiyaç duyulan işlemleri öncelikle yerine getirmesi gerekmektedir.

İYUK'un 58. maddesinin 3. fıkrasına göre; genel idari yargılama usulünde delillerin tespitinin idari yargı mahkemeleri tarafından ivedilikle karara bağlanması gerekmektedir.

Söz konusu düzenlemeler her ne kadar yargılamaların daha hızlı ilerlemesini sağlamak için getirilmiş olsa da doğrudan ivedi yargılama usulü ile bağlantılı değildirler. Çünkü ivedi usul, idari uyuşmazlıkların tamamına ilişkin olmayıp İYUK'un 20/A maddesinde açıkça sayılan belli sayıdaki uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalarda uygulanmaktadır. Oysa yukarıda bahsettiğimiz 2577 sayılı Kanunda dağınık halde bulunan bu düzenlemeler sadece belli uyuşmazlıklarda değil genel idari davalarda uygulanmaktadır.⁷²

2.2. İVEDİ YARGILAMANIN GEREKLİLİĞİ VE ÖNEMİ

2.2.1. Adil Yargılanma Hakkı

Hukuk devleti ilkesinin temel özelliklerinden biri adil yargılanma hakkıdır. Adil yargılanma hakkı; yargılama faaliyetinin öncesi ve sonrasını da kapsamakla beraber esas itibarıyla yargılama sürecinde ve uyuşmazlığın çözümü esnasında uyulması zorunlu olan kurallara ilişkindir. Bireyler bakımından 'talep edilebilir bir hak' niteliğinde, devletler bakımından ise bir 'görev ve yetki' niteliğinde olan adil yargılanma ilkesi ile bu ilkenin unsurları konusunda Avrupa İnsan Hakları

⁷² Kasapoğlu Turhan, "İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü", s. 188.

Sözleşmesi'nde⁷³(AİHS), Anayasamızda ve mevzuatımızda önemli düzenlemeler yer almaktadır.

AİHS'in Âdil Yargılanma Hakkı'nı düzenleyen 6. maddesinin;

1. fıkrası uyarınca; tüm bireylerin taraf oldukları uyuşmazlıkların kanunla kurulan hem bağımsız hem de tarafsız olan mahkemeler tarafından, kamuya açık bir şekilde, makul süreler içerisinde çözülmesini talep etme hakkı bulunmaktadır. Mahkeme kararlarının aleni olarak verilmesi gerekmektedir. Fakat demokratik toplum gereklerine göre, ahlak nedeniyle, kamu düzeninin korunması amacıyla, ulusal güvenliğin yararını korumak amacıyla, yaşı küçük olanların çıkarları doğrultusunda, özel hayatın gizliliğinin korunması amacıyla, açık yargılama yapılmasının adil yargılamaya zarar verme ihtimalinin olduğu durumlarda veya diğer özel durumlarda yargılama makamları duruşmaların ve yargılamanın aleni değil de kapalı yapılmasına karar verebilir.

2. fıkrasına göre; suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşene kadar, kendisine bir suç isnat edilen herkes masum ve suçsuz sayılır.

3. fıkrasına göre; bir suç isnadıyla karşılaşan herkese kendisine isnat edilen suçun niteliğinin ve sebebinin ne olduğu konusunda en hızlı biçimde, anlayacağı bir dilde ayrıntılı biçimde bilgi verilmeli; kendisini savunabilmesi için yeteri kadar zaman ve imkan tanınmalı; kendisini ya bizzat savunabilme ya da avukat aracılığıyla savunma hakkı tanınmalı, avukat tutmaya maddi gücü elverişli değilse ücretsiz biçimde re'sen atanacak olan avukatın kendisine yardım etmesi sağlanmalı; varsa iddia tanıklarının sorguya çekilmesi ya da çektirilmesi sağlanmalı, eğer varsa savunma tanıklarının davet edilmesi ve dinlenmesi konusunda iddia tanıklarıyla benzer imkanlar savunma tanıklarına da sağlanmalı; yargılama sürecinde kullanılan

⁷³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950'de imzalanarak 1953'te uygulamaya girmiştir. Ülkemizde, ise sözleşme ve sözleşmeye ekli olan protokol 1954 yılında onaylanmıştır. Anayasamızın 90. maddesi, usulüne göre yürürlüğe giren uluslararası sözleşmelerin normlar hiyerarşisindeki yerini, diğer normlar arasındaki konumunu düzenlemiştir. Bu maddeye göre söz konusu sözleşmeler kanunlar gibidir ve Anayasal hükümlere aykırı oldukları iddia edilemez. Ayrıca bu sözleşmelerden temel haklara ilişkin olanlar eğer Kanunlar ile çelişirse öncelikle sözleşme hükümleri uygulanır. Tacettin Kabatepe, "**Hukuk Yargılamasında (Adil Yargılama Hakkının Bir unsuru Olarak) Makul Süre**", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ("Yüksek Lisans Tezi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009), s. 4,5.

dilin anlaşılmadığı veya konuşulmadığı durumlarda kendisine yardımcı olabilmesi için bir tercüman görevlendirilmelidir.⁷⁴

Söz konusu madde içeriğinden yola çıkarak adil yargılanma ilkesinin temel unsurları; mahkemeye başvuru hakkı, kanunlarla kurulan yargı makamlarında davalarını açabilme hakkı, adalete uygun olarak yargılanabilme ve adil duruşma ilkesi, davaların uygun süreler içerisinde sonuçlanması ilkesi, aleniyete uygun olarak yargılanabilme ilkesi, masumiyet (suçsuzluk) karinesinden yararlanma hakkı, savunma hakkı ve sanıklara tanınan diğer haklar şeklinde sayılmaktadır. Sözleşmenin bu maddesi, adil yargılanma hakkına ilişkin temel kuralları ortaya koysa da, maddenin kapsamı Sözleşmenin diğer maddeleri gibi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)⁷⁵ tarafından yorumlanmış ve içtihatlar yoluyla kapsamı genişletilmiştir.⁷⁶

6. maddenin düzenlenme biçiminden, adil yargılanma hakkının sadece medeni hukuk yargılaması ile ceza yargılamasında geçerli olduğu, madde metninde idari yargıdan bahsedilmediği görülmektedir.⁷⁷ Ancak, AİHM tarafından idari yargı bakımından da adil yargılama hakkının geçerli olduğu yolunda kararlar verilmiştir. Böylece, içtihat yoluyla adil yargılama hakkı idari yargı alanında da geçerli hale getirilmiştir.

1982 Anayasası'nın; hukuk devleti ilkesini düzenleyen 2. maddesinde, yargı yetkisini düzenleyen 9. maddesinde, hakları arayabilme özgürlüğünü düzenleyen 36. maddesinde, insan haklarının korunmasını içeren 40. maddesinde, yargı yolunu düzenleyen 125. maddesinde, mahkemelerin bağımsızlığını düzenleyen 138. maddesinde, yargıçlık teminatını düzenleyen 139. maddesinde, yargıçlık mesleğini düzenleyen 140. maddesinde, açık duruşma ile gerekçeli karar ilkelerini düzenleyen

⁷⁴ <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.11.2018).

⁷⁵ AİHM'nin bağlayıcı yetkisi, ülkemiz tarafından 1989 tarihinde tanınmıştır.

⁷⁶ Catharina Harby, Nuala Mole, **Adil Yargılanma Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Klavuz İnsan Hakları Kitapçığı**, No:3, 1. Baskı, Almanya 2001, s. 9,10. http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yargılanma.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2019).

⁷⁷ <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.11.2018).

141. maddesinde, mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen 142. maddesinde adil yargılanma ilkesinin unsurlarına ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmaktadır.⁷⁸

Adil yargılanma hakkının unsurları Anayasanın yukarıda sayılan maddelerinde dağınık bir şekilde bulunsa da adil yargılanma hakkı Anayasa metninde açıkça zikredilmemektedir. 2001 yılından yapılan Anayasa değişikliği ile ‘adil yargılanma hakkı’ Anayasamıza eklenmiş ve ilk kez açıkça düzenlenmiştir.⁷⁹ Bu değişiklik uyarınca; herkesin, yasal araçları kullanmak suretiyle mahkemeler huzurunda davacı ya da davalı olma, iddiada bulunabilme, isnat edilen hususlarla ilgili savunma yapabilme ve adalete uygun yargılanabilme hakkının bulunduğu açıkça kurala bağlanmıştır.

AIHS, AIHM ve Anayasal düzenlemeler birlikte incelendiğinde adli yargıda olduğu gibi idari yargılama hukukumuz açısından da adil yargılanma ilkesinin geçerli olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu itibarla; idari eylemler, idari işlemler ve idari sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıkların çözümü ile görevli olan idari yargı mahkemelerinin adil yargılanma ilkesini davalarda gözetmesi gerekmektedir.

2.2.2. Davaların Makul Süre İçinde Tamamlanması

Adalete uygun yargılanma ilkesinin önemli bir unsuru makul süreler içerisinde yargılanabilme hakkıdır. AIHS’in 6. maddesinin 1. fıkrasında yer alan bireylerin taraf olduğu uyuşmazlıkların makul süreler içerisinde çözülmesini talep etme hakkının olduğuna ilişkin düzenleme ile Anayasanın 36. maddesinin 1. fıkrasında yer alan bireylerin mahkemeler huzurunda adil yargılanma hakkının olduğuna ilişkin düzenleme birlikte incelendiğinde makul sürede yargılanmanın bireyler açısından talep ve dava edilebilir bir hak olarak ele alındığı görülmektedir.

Anayasanın 141. maddesinin 4. fıkrasında, yargı makamlarının görevinin uyuşmazlıkların en az masrafla ve en hızlı biçimde çözülmesini sağlamak olduğuna ilişkin düzenleme bulunmaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun⁸⁰

⁷⁸ Mustafa Çiçek, “AIHS Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve Türk İdari Yargısı”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014), s. 13,14,15.

⁷⁹ Anayasamıza ‘adil yargılanma hakkı’ 03.10.2001 tarihinde 4709 sayılı Kanun’la girmiştir.

⁸⁰ İYUK’un 31. maddesine göre; İYUK’ta düzenlenmeyen bazı konularda 6100 sayılı HMK’da bulunan kurallar uygulanacaktır.

30. maddesinde ise yargıçların, davaların makul süreler içerisinde ve düzenli şekilde tamamlanmasını sağlama ve gereksiz yere masraf yapılmasını engellemekle görevli olduğuna ilişkin düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu iki madde beraber incelendiğinde, makul sürede yargılama yapma hususunun yargı makamlarına verilen bir görev olarak ele alındığı görülmektedir.

TDK'nın sözlüğünde 'makul' kelimesi aşırı olmayan, uygun ve elverişli gibi anlamlara gelmektedir.⁸¹ Devlet açısından sorumluluk ve görev, bireyler açısından talep edilebilir bir hak olarak düzenlenen 'makul sürede yargılanma' AİHS ve Anayasada tanımlanmamaktadır. Makul sürede yargılanma konusunda kesin ve net bir tanım yapmayan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ile AİHM, yapılan başvurularda makul süre ifadesinin belirsiz ve muğlak olduğu, soyut olarak belirlenmesinin güç olduğu, her başvuru için ve her somut olay için genel geçer bir makul süre tanımının yapılmasının pek mümkün olmadığı sonucuna varmıştır. Uyuşmazlıkların çözümü için zorunlu olan makul sürenin ne uzunlukta olduğu hususunda Türk yargılama hukukunda da kesin ve net bir süre bulunmamaktadır. Bu sürenin çok uzun olmasının mı ya da çok kısa olmasının mı faydalı olacağı da net değildir. Zira açılan davaların çok uzun sürmesinin ilgililerin aleyhine olması ve adil yargılanma hakkını ihlal etmesi söz konusu olduğu gibi, çok hızlı yargılama yapılması ve davaların hızlıca bitirilmesinin de ilgililerin aleyhine olması ve adil yargılanma hakkını ihlal etmesi söz konusu olabilmektedir. Bu itibarla; makul sürede yargılanma açısından net ve kesin bir zaman dilimine göre değerlendirme yapılmaması gerekmekte, adaletin tesisi için her somut olaya ve uyuşmazlığın niteliğine göre makul sürenin belirlenmesi gerekmektedir.⁸²

Nitekim AİHM tarafından incelenen başvurularda, her somut olayın özelliğine göre makul sürede yargılama yapılıp yapılmadığı incelenmektedir. Bu incelemeler esnasında AİHM makul sürenin tespiti için üç temel ölçüt kullanmaktadır. Bu ölçütlerden birincisi; uyuşmazlığa konu olayın yapısı, davanın karmaşıklığı, ikincisi; başvuruyu yapan tarafın uyuşmazlığın çözüm sürecindeki

⁸¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b423ec6ed4052.48643428, (Erişim Tarihi: 08.07.2018).

⁸² Hüseyin Turan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 3, Sayı 11, Ankara 2012, s. 50-52.

tutum ve davranışları, üçüncüsü; yetkili olan makamların yargılama aşamasındaki tutum ve davranışlarıdır.⁸³ AİHM tarafından bu ölçütlerin beraber değerlendirilmesi neticesinde başvuruya konu uyuşmazlıkta makul sürenin aşıp aşılmadığı ve adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğine karar verilmektedir.

Uyuşmazlıkların makul süre içinde tamamlanması hususu; bireylerin sürüncemede kalan yargılamalara karşı korunması, davalarının nasıl sonuçlanacağı endişesinin uzun sürmesinin engellenmesi, yargılama sürecinden kaynaklanan belirsizliğin bir an önce giderilmesi amaçlarını taşımaktadır. Ancak, makul sürede yargılanma meselesi uyuşmazlıkların jet hızıyla çözümlenmesi olarak değil, adaletin ve hakkaniyetin mümkün olan en kısa süre içinde sağlanması olarak anlaşılmalıdır. Yargılamaların çok uzun sürmesi dolayısıyla makul sürede yargılanma ilkesinin ihlal edilmesi yargılama sistemimizin temel sorununu teşkil etmektedir.⁸⁴

Yargılamaların uzun sürmesinin sebepleri ve makul sürede yargılanma ilkesinin ihlal edilmesinin nedenleri; mahkemelerde görülen davaların sayıca fazla olması, her bir hakime düşen dosya sayısının fazla olması, uyuşmazlığın taraflarının davalara yeterince hazırlanmaması, uyuşmazlığın taraflarının eğitim ve bilgi eksikliği, uyuşmazlığın taraflarının davayla ilgili delilleri geç sunmaları ya da hiç sunmamaları, uyuşmazlığın taraflarının yargılama sürecini uzatma amacıyla sergiledikleri davranışlar, davaların avukatlar aracılığıyla yürütülmesinin zorunlu olmamasından kaynaklanan aksaklıklar, gereği olmadığı halde bilirkişi incelemesinin yaptırılması, bilirkişi inceleme sürecinin uzaması, bilirkişiler tarafından raporların geç veya eksik hazırlanması, uyuşmazlıkta dinlenecek olan tanıkların ifade vermek istememesi, güvenlik görevlilerinin uyuşmazlığa ilişkin görevlerini tam yapmaması, tebliğ işlemlerinin hatalı veya eksik yapılması, kamu kurumlarının mahkemelerin

⁸³Ali Osman Kaynak, “Uluslararası Sözleşmeler Işığında ‘Adil Yargılanma Hakkı’ ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 65, Sayı 1, Ankara 2007, s. 124; A. Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 4. Baskı, Ankara 2003, s. 286; Hakan Pekcanitez, “Medenî Yargıda Adil Yargılanma Hakkı”, **İzmir Barosu Dergisi**, Cilt No. 1, s.42; Sibel İncoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 380; Süha Tanrıver, “Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 53, Yıl 2004, Ankara, s. 199,200.

⁸⁴ Adem Kartal, “Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu ile İnsan Hakları Tazminat Komisyonunun Söz Konusu Hakkı Korumadaki İşlevleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Sayı 100, Yıl 2014, s. 42, 43, 44.

taleplerini zamanında yerine getirmemesi ya da eksik yerine getirmesi, yargı birliğinin olmamasından dolayı uyuşmazlığın görev veya yetki bakımından hangi yargı yeri tarafından çözüleceğine ilişkin sorunların doğması olarak sayılmıştır.⁸⁵ Ayrıca yargılamaların uzamasının ve adaletin gecikmesinin sebebi olarak; uyuşmazlığın en önemli tarafı olan davacının sebep olduğu gecikmeler, yine davalının neden olduğu gecikmeler, mahkemelerin çok ağır olan iş yükü, uyuşmazlığın çözümü için uygulanan yargılama sürelerinin çok uzun olması, yargılama sürecinde bürokrasiden kaynaklanan alışkanlıklar, yargıç sayısının yeterli düzeyde olmaması, yine aynı şekilde mahkemelerin de sayıca az olması ve ihtiyacı karşılayamaması gibi olgular gösterilmiştir.⁸⁶

Makul sürede yargılanma hakkının ihlal nedenlerinin neler olduğu tespit edildikten sonra söz konusu ihlalin sonlandırılması veya en alt seviyeye indirilmesi amacıyla yargılama hukuku alanında değişiklikler yapıldığı veya yeni müesseselerin kabul edildiğinden tezimizde daha önce bahsetmiştik. İdari yargı sistemimizde de uyuşmazlıkların daha kısa sürede çözülmesi, bireylerin dava yoluyla sürüncemede kalmasının önlenmesi, adalete ulaşmada yaşanan gecikmelerin önüne geçilmesi ve en önemlisi adil bir yargılamanın sağlanması için zaman zaman değişiklikler yapılması önerilmekte⁸⁷ bu önerilere istinaden dönemin gereklerine uygun yeni yargılama yöntemleri, yeni usul kuralları kabul edilmektedir.

İdari yargı sistemimiz açısından adil yargılama hakkının tesisi için getirilen öneriler; idare hukuku alanında uygulanan bir usul kanununun olmaması dolayısıyla idari eylem ve işlemlerde uyulacak standartların belirlenmesine ilişkin İdari Usul Kanunun çıkarılması, idari yargı mahkemelerince heyet halinde verilen kararların azaltılması suretiyle tek hakimle verilen uyuşmazlıkların sayısının arttırılması, Danıştay'da uygulanan çift heyet usulünün verimli hale getirilmesi, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun yapısının değiştirilmesi suretiyle hızlı karar almasının sağlanması, kanun yollarında önemli değişiklikler yapılması, genel görevli olan idare

⁸⁵ Burak Özcan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Makul Sürede Yargılanma”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015), s. 28, 29.

⁸⁶ Yücel Oğurlu, “Mukayeseli İdari Yargıda Süreler ve Makul Süre Problemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 11 Mayıs 2012, s. 120.

⁸⁷ Ahmet Başpınar, “İdari Yargıda Makul Süre İçin Öneriler”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 136. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 12 Mayıs 2004, s. 28-34.

mahkemelerinin uzmanlaştırılması, idari yargı makamlarında iş süreçleri üzerine projelerin yürütülmesi, Danıştay daireleri arasındaki işbölümünden kaynaklanan sorunların çözülmesi, Danıştay dairelerinin uzmanlaştırılması, Danıştay'ın içtihat mahkemesine dönüştürülmesi, idari yargı mercileri arasında sistem birliğinin sağlanması, yürütmenin durdurulması müessesesinde değişiklikler yapılması şeklinde sıralanabilir.⁸⁸ Bu önerilerden yola çıkılarak idari yargı sisteminde yapılan en önemli ve en güncel değişikliklerin, 2014 yılında kabul edilen ivedi usul ile sınavlar hakkında uygulanan usul olduğu görülmektedir.

2.2.3. Yargılama Sürecinin Hızlandırılması İçin Getirilen İvedi Yargılama Usulü

6545 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle yargı hizmetinin hızlandırılması, daha etkili ve daha verimli bir yargı hizmeti sunulması amaçlanarak idari yargılama hukuku alanında önemli yenilikler yapılmıştır.⁸⁹ Söz konusu Kanunla yeni bir yargılama usulü olan ivedi usul İYUK'a eklenmiştir.

İYUK'ta ivedi yargılama usulü kapsamında bulunan altı uyuşmazlık çeşidi sırasıyla ve sınırlı olarak düzenlenmiştir.⁹⁰ Bu uyuşmazlıklar şunlardır;

a) İhale işlemleri hakkındaki davalar ivedi usule tabidir. Ancak ihaleden yasaklama kararları ivedi usule tabi olmayıp genel yargılama usulüne tabidir.

b) Acele kamulaştırma işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda da ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır.

c) Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından verilen kararlardan kaynaklanan idari uyuşmazlıklara genel idari yargılama usulü değil de ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır.

⁸⁸ İbrahim Aliusta, "İdari Yargıda Yargılama Sürelerini Kısaltacak Önlem ve Öneriler", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 11 Mayıs 2012, s. 151.

⁸⁹ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf> , (Erişim Tarihi: 09.07.2018).

⁹⁰ İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkları kanun koyucunun hassas konular olarak gördüğü, bu konularda ayrıcalıklı bir adalet hizmetinin sunulmasının istendiği, söz konusu idari uyuşmazlıklar için jet hızında bir yargılama usulünün getirildiği anlaşılmaktadır. Adem Bilici, Nurettin Bilici, "İdari Yargıda İstinaf Uygulaması", **Terazi Hukuk Dergisi** , Cilt No. 9, Sayı 99, Yıl 2014, s. 43,44.

d) 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na tabi olarak gerçekleştirilen kiralama, tahsis ve satış işlemlerinden kaynaklanan idari uyuşmazlıklara karşı açılan davalarda ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır.

e) 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sonucunda yapılan işlemlerden kaynaklanan idari uyuşmazlıklar ivedi yargılamaya tabidir. Ancak bu Kanun uyarınca verilen idari yaptırım kararları ivedi yargılama usulüne tabi değildir.

f) 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'a göre Cumhurbaşkanı tarafından verilen kararlardan kaynaklanan davalar ivedi usule tabidir.

Görüldüğü üzere ivedi yargılama usulü tüm uyuşmazlıklara uygulanmamakta sadece yukarıda saydığımız belli sayıdaki uyuşmazlık çeşidine uygulanmaktadır. Söz konusu uyuşmazlıklar incelendiğinde, uyuşmazlıklara konu idari işlemlerin tüm devleti ve kamuyu ilgilendirdiği, bu uyuşmazlıkların ekonomik yönünün geniş olduğu, bunların çözümünde sadece davanın taraflarının değil ülke menfaatleri olan dava türleri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.⁹¹

Yine aynı şekilde İYUK'ta ivedi yargılama usulünün genel özellikleri düzenlenmiştir. Bu özellikler şunlardır;

a) Kanunda sayılan idari işlemlerden kaynaklanan davaların otuz gün olarak belirlenen özel süre içinde açılması gerekmektedir.

b) İYUK'ta düzenlenen üst makamlara başvuru düzenlemesi ivedi yargılama usulünde uygulanmamaktadır. Bireylerin doğrudan dava açması gerekmektedir.

c) Dava açıldıktan sonra mahkemeler tarafından dava dilekçesinin ilk incelemesinin yedi gün içinde yapılması gerekmektedir.

⁹¹ Mehmet Fatih Gürkan, "6545 Sayılı Kanun Kapsamında İdari Yargıda Yapılan Değişiklikler", **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, Yıl 2014, s. 48,52.

d) Dava dilekçesi davalı idareye tebliğ edildikten sonra on beş gün içerisinde savunma yapılması gerekmekte olup, savunma süresi sadece bir kereliğine ve en çok on beş güne kadar uzatılabilmektedir. Savunma verilmez ise veya savunma süresi geçerse dosya tekemmül etmektedir.

e) Yürütmenin durdurulması talebi hakkında verilen ret ya da kabul kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır.

f) Dosya tekemmül ettikten sonra bir ay içinde karar verilmesi gerekmektedir. Ara kararları, keşifler, bilirkişi incelemeleri, duruşmalar mahkemelerce ivedilikle tamamlanır.

g) Dosya hakkındaki nihai kararlara karşı istinaf yoluna gidilemez ancak temyiz yoluna gidilebilir ve temyiz süresi on beş gündür.

h) Temyiz dilekçelerinin ilk inceleme süresi üç gündür.

ı) Temyiz dilekçeleri karşı tarafa tebliğ edildikten sonra dilekçeye on beş gün içinde cevap verilmesi gerekmektedir.

i) Temyiz aşamasında maddi vakıalardaki bilgi yeterli bulunursa, temyiz istemi hukuki konulardaysa, temyize konu nihai kararda bulunan maddi yanlışlıklar düzeltilebilirse, Danıştay dosyanın esasıyla ilgili karar verebilir. Dosyalardaki bilgiler ve belgeler eksik ise Danıştay kendisi inceleme yapabilir ve dosyanın esası hakkında yeni bir karar verebilir. İlk inceleme konusundaki temyiz istemlerinde eğer temyiz başvurusu hukuka uygunsa, Danıştay dosya hakkında esas incelemesi yapmaz, temyize konu kararı bozar ve dosyayı ilgili yargı yerine gönderir.

j) Danıştay temyiz başvurusu hakkında iki ay içinde karar verir ve verilen karar bir ay içinde yazılarak ilgililere tebliğ edilir.

k) Temyiz başvurusu sonucunda verilen Danıştay kararları kesindir. İlk derece yargı makamlarının önceki kararlarında ısrar etme yetkisi yoktur.

Tüm bu özelliklerden yola çıkılarak ivedi yargılamada, usul konusunda genel idari yargılamadan farklı kurallar getirildiği, yargılama sürelerinin kısaltıldığı söylenmelidir.⁹²

2.2.4. İvedi Yargılama Usulüne İlişkin Kanun Maddesinin Gerekçesi

İvedi yargılama usulünü düzenleyen 2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesine ilişkin gerekçede; idari yargılama hukukunda tüm uyuşmazlıkların benzer usul izlenerek çözüldüğü, fakat bazı uyuşmazlıkların nitelik gereği diğer uyuşmazlıklardan farklı olduğu, niteliği farklı olan ve geç çözülmesi durumunda taraflar açısından ağır zararlar doğuran belli başlı uyuşmazlıkların mahkemeler tarafından hızlıca çözümlenmesinin zorunlu olduğu belirtilmiş, tüm bu nedenlerden yola çıkılarak da Avrupa ülkelerinde görülen şekilde ivedi usulün getirildiği ifade edilmiştir.⁹³

Gerekçeden de anlaşılacağı üzere, nitelik bakımından diğer idari uyuşmazlıklardan farklı olan, geç karar verilmesi halinde taraflar açısından ağır ve olumsuz sonuçlar doğuran bazı idari uyuşmazlık türlerinde gecikmeden karar verilebilmesi için genel idari yargılama usulü dışında yeni bir yargılama usulünün getirildiği anlaşılmaktadır.⁹⁴ Ancak madde gerekçesinden ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlık türleri belirlenirken hangi kıstasların dikkate alındığı, hangi ölçüte göre uyuşmazlık çeşitlerinin tespit edildiği anlaşılamamaktadır.

2.2.5. Fransa'da İvedi Yargılama Usulü

İvedi yargılama usulüne ilişkin madde gerekçesinde; bu yeni usulün kabulünde Avrupa örneklerinden esinlenildiği belirtilmektedir. Ancak hangi Avrupa ülkesindeki uygulamadan ilham alındığı açıkça yazmamaktadır. Doktrinde ise

⁹² Hüseyin Bilgin, "Beşinci Yargı Paketiyle İdari Yargıdaki Son Değişiklikler Hakkında Bir İnceleme", **Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı. 2, Yıl 2016, s. 155 ila 185.

⁹³ http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrlstate=lnfy8each_59&pkanunla=154388&pkanunnumarasi=6545 (Erişim Tarihi: 09.07.2018).

⁹⁴ Kasapoğlu Turhan, s. 190.

Fransa'nın örnek alındığı ancak ivedi yargılama usulünün Fransa örneği ile birebir aynı olmadığı konusunda görüşler bulunmaktadır.⁹⁵

Fransız idari yargılama sisteminde uyuşmazlığa konu olayların acil olup olmadığına göre davalar farklı yargılama usullerine tabi tutulmaktadır. Adil yargılanma ve makul sürede yargılanma konusunda çeşitli adımlar Fransa yargı sisteminde de atılmaktadır. Bu doğrultuda; 30.06.2000 gününde kabul edilen ve 01.01.2001 gününde uygulamaya giren yargı reformu ile Fransa idari yargılama hukukunda önemli değişiklikler yapılarak basitleştirilmiş yargılama sistemine ilişkin yeni hükümler getirilmiş ayrıca ivedi (seri) yargılama hakkında önemli düzenlemeler yapılmıştır.⁹⁶

Fransa'daki yargı makamları hızlı ve etkili yargılamanın sağlanabilmesi için; açıkça hukuka aykırı biçimde ve ağır şekilde temel hürriyetlerin ihlal edildiği durumlarda 48 saat veya 72 saat içinde uyuşmazlık hakkında karar vermekte ve ihlale sebep olan idare aleyhine kararlar alabilmektedir. Etkili hukuki korumanın güvencesi olan ivedi yargılama usulünün uygulanabilmesi için; ihlalin ciddi olması, olayın acil bulunması, idari işlemin bariz biçimde kurallara aykırı bulunması, basit bir haktan farklı olan temel hakların sınırlandırılmış olması koşullarının bir araya gelmesi lazımdır. Bu koşulların bir araya geldiği durumlarda idari yargıçlar uygulanacak yargılama usulünü belirler. Ancak sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar, doğrudan vergilerden kaynaklanan uyuşmazlıklar ve kamu ihale hukukundan doğan uyuşmazlıklarda idari yargıcın yargılama usulünü tespit etme konusunda takdir yetkisi yoktur, zorunlu olarak ivedi yargılama usulünü uygulaması gerekmektedir.⁹⁷

Code de Justice Administrative (CJA) olarak adlandırılan Fransız İdari Yargılama Usulü Kodunda ivedi yargılama usulü kapsamında yer alan

⁹⁵ Nazile İrem Yeşilyurt, "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 70, No.2, 2015 s. 405; Kasapoğlu Turhan, "İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü", s. 199, 200, 201; Yılmaz, "6545 ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri", s. 423.

⁹⁶ Erdoğan Bülbül, "Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu", **Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu**, Ankara, 10-11 Mayıs 2002, s.65 vd.

⁹⁷ Ahmet Akbaba, "Fransız İdari Yargı Sistemine Bir Bakış", **Ankara Barosu Dergisi**, Cilt No. 2, Yıl 2014, s. 441,442.

uyuşmazlıklar; ivedilik koşulunun arandığı haller ve ivedilik koşulunun aranmadığı haller şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

1- İvedilik şartının arandığı durumlar şunlardır.

a- Talep olması halinde idari işlemin yürütmesini durduran kararlar,

b- Temel insan haklarının etkili bir biçimde güvence altına alınmasını amaçlayan kararlar,

c- Talep olması halinde gerekli önlemlerin alınarak ilgili kişilerin bir davranışta bulunmaya zorlanması şeklinde, koruyucu önlem mahiyetindeki kararlardır.

Bu üç durum da hızlı ve etkili oldukları için istinafa tabi olmayıp, Fransız Danıştayı tarafından temyiz yoluyla incelenmektedir. İvedilik koşulunun arandığı yukarıda sayılan durumlarda, uyuşmazlığı çözen yargıç işin esası hakkında karar veremez, geçici nitelikte kararlar verir.⁹⁸

2- İvedilik şartının aranmadığı halde, ivedi yargılama usulüne tabi olan durumlar ise şunlardır.

a- Yargıç tarafından maddi olaya ilişkin saptama yapılmaksızın, uyuşmazlığa konu olayların saptanması için bir bilirkişi veya uzmanın atanmasına ilişkin kararlar,

b- Dava açılmadan önce maddi olayların ayrıntılı biçimde araştırılmasına ilişkin kararlar,

c- İdareden alacağı olan kişilere dava sonuçlanmadan, davanın bitiminde hükmedilecek olan tazminattan mahsup edilmek koşuluyla alacaklıya ödeme yapılmasını sağlayan kararlardır.⁹⁹

Sayıdığımız bu üç özel durumda aciliyet ya da ivedi olma koşulu aranmasa bile Fransız yargılama makamları tarafından ivedi yargılama usulü kuralları uygulanmakta, uyuşmazlık bu usule göre çözülmektedir.

⁹⁸ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 200.

⁹⁹ Sancakdar, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, s.117-127.

2.2.6. İvedi Yargılama Usulünün Gerekliliğine İlişkin Doktrindeki Görüşler

Fransa ve Avrupa örneklerinden esinlenerek getirilen ivedi yargılama usulü müessesesinin gerekliliği ve önemi konusunda doktrinimizde farklı görüşler dile getirilmiştir. Bu görüşler ivedi yargılama yönteminin gerekli olduğunu savunan ve ivedi yargılama usulünün adil yargılanma hakkını ihlal ettiği bu nedenle gerekli olmadığını savunan görüş şeklinde ikili bir ayrım ile ele alınacaktır.

İvedi yargılama yönteminin gerekli olduğunu savunan görüşe göre;

İvedi yargılama, aslında yeni bir yargılama yöntemi olmayıp sadece belli sayıdaki uyuşmazlıkların daha hızlı, daha basit, daha az masrafla görülmesi için genel idari yargılama usulündeki sürelerin kısaltılmasını hedeflemektedir. İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar niteliği itibarıyla önemli olup, bu davalarda geç süren yargılamalar neticesinde telafisi güç veya imkansız zararlar doğabilmekte, uzun süren yargılama neticesinde verilecek kararların uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Bu olumsuzlukları bertaraf etmek için ivedi yargılama usulü hızlı yargılama ile hukuki belirsizliklerin bir an önce sonlandırılmasını ve sonuca en kısa sürede ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, niteliği itibarıyla genel idari uyuşmazlıklardan farklı olan belli sayıdaki uyuşmazlıklar için ivedi yargılama usulünün uygulanması adil yargılanma ilkesine hizmet etmektedir.¹⁰⁰

İvedi yargılama usulünün adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini savunan görüşe göre ise;

İvedi yargılama usulüne getirilen en önemli eleştirilerden ilki, bu usule tabi uyuşmazlıkların hangi kriterlere göre belirlendiğinin madde gerekçesinden anlaşılamamasıdır. İvedi yargılama usulüyle dava açma süresi, ilk inceleme süresi, savunma süresi, temyiz süresi gibi sürelerin kısaltılması tek başına yargılama sürecini hızlandıramayacağından hak arama hürriyetini, savunma hakkını, makul sürede yargılanma hakkını ihlal etmektedir. Yapısı itibarıyla karmaşık olan

¹⁰⁰ Sancakdar, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, s.114. İvedi yargılama usulüne ilişkin madde gerekçesi de benzer mahiyettedir. Bkz.:http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrlstate=lnfy8each_59&pk_anunla=154388&pkunnumarasi=6545 ,(Erişim Tarihi: 10.07.2018).

uyuşmazlıklara karşı açılan davalarda sürelerin bu kadar kısa tutulması nedeniyle yeterli araştırma ve incelemeler yapılamayacak, gerekli hazırlıklar tamamlanamayacak, böylelikle de ilgililerin aleyhine olan bir takım olumsuz durumlar ve hak kayıpları yaşanacaktır. Replik ve düplik aşamaları bulunmadığından davalı idarenin ileri sürdüğü savunmalara cevap verilemeyecektir. Tüm bu nedenlerden dolayı ivedi yargılama usulünün adil yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmaktadır.¹⁰¹

2.2.7. Türkiye Barolar Birliği'nin İvedi Yargılama Usulü Hakkındaki Görüşü

Türkiye Barolar Birliği (TBB) ise ivedi yargılama usulü hakkında şu görüşü savunmuştur;

Çok uzun süren mahkeme işlemlerinin yargıya olan güveni ve saygıyı azalttığı, adaleti geciktirdiği, geciken adaletin de adaletsizlik yarattığı aşıkardır. Bu nedenle yargının hızlanması gerekmektedir. Ancak yargının hızlanması için getirilen ölçsüz değişikliklerin, dava açma sürelerinin aşırı kısaltılmasının yargılama güvenliğine aykırılık teşkil ettiği ve hakkın gerçek sahiplerine teslim edilmesine zarar verdiği görülmektedir. Bu nedenle hızlandırılmış yargılama ile güvenli adaletin sağlanması arasındaki dengenin korunması gerekmektedir. Makul sürede yargılamanın ihlal edilmesinin nedeni aşırı iş yüküdür. Bu sorunun çözülebilmesi için idari mahkemelerin ve kaliteli yargıçların sayısının artırılması gerekmektedir. Bu hususlar gözetilmeden yapılan değişiklikler yargının hızlandırılmasını sağlamaktan uzak olup adalete ulaşmayı da zorlaştırmaktadır.¹⁰²

¹⁰¹ Yeşilyurt, “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı”, s. 406-412.; Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 188-210.; Yılmaz, “6545 Ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri”, s. 417-423.; Sancakdar, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, s.113. Avcı, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarla Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme”, s. 78-82.

¹⁰² Türkiye Barolar Birliği tarafından 10.05.2012 tarihinde, Danıştay'ın 144. Kuruluş Yıldönümü ve “Danıştay ve İdari Yargı Günü” nedeniyle gerçekleştirilen toplantıda yapılan açıklama <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/acis-konusmasi-13270> (Erişim Tarihi: 10.07.2018) ve 25.01.2012 tarihinde yapılan basın açıklaması <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/basin-aciklamasi-11730> (Erişim Tarihi: 10.07.2018).

2.2.8. Anayasa Mahkemesi'nin İvedi Yargılama Usulü Hakkındaki Görüşü

İvedi yargılama usulüne ilişkin düzenlemelerin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuş ve iptali istenmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi; ivedi yargılama usulünün kapsamının belirlenmesi, dava açma süresi ve temyiz süresi gibi yargılamaya ilişkin sürelerin kısaltılması, yürütmenin durdurulması talebine ilişkin kararlara karşı yargı yolunun kapatılması, nihai kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulamaması gibi kuralların ivedi yargılama usulü açısından belirlenmesi hususunda kanun koyucunun takdir yetkisinin bulunduğu ve bu yetki kapsamında kanun koyucunun yaptığı değişikliklerin hukuka aykırılık teşkil etmediği görüşünü savunmuş ve ivedi yargılama usulüne ilişkin düzenlemenin iptali için yapılan başvuruyu reddetmiştir.¹⁰³

2.3. İVEDİ YARGILAMA USULÜNE TABİ OLAN UYUŞMAZLIKLAR

2.3.1. Genel Olarak

Daha öncede belirttiğimiz gibi ivedi usule tabi olan uyuşmazlıklar altı başlık halinde ve tahdidi olarak Kanun'da sayılmıştır. Bu uyuşmazlıklara bakan idari yargı mercileri ivedi yargılama usulüne göre inceleme yapacaklardır. Madde metninde sayılmayan diğer idari uyuşmazlıklara ise genel idari yargılama usulü uygulanacaktır.

2577 sayılı Kanun uyarınca idari yargı mercileri kamu kurumlarının gerçekleştirilen eylemlerin ve işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının denetimini yapmaktadır. İdari yargıda açılabilen dava çeşitleri ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; idari işlemlerin hukuk alemindeki varlıklarının sona erdirilmesi için açılan iptal davalarıdır. İptal davası açılabilmesi için; idari işlemin unsurlarının hukuka uygun olmadığı iddiası bu işlemde menfaatleri etkilenenlerce ileri sürülmelidir. Diğer idari dava çeşidi de; kamu idarelerinin eylem ve işlemleri yüzünden hakları

¹⁰³ Anayasa Mahkemesi'nin 19.03.2015 tarihli ve E:2014/146, K:2015/31 sayılı kararı, (Resmi Gazete T:13.06.2015 – S:29385) .

ihlal edilenlerin gördükleri zararın tazmin edilmesi için açtıkları tam yargı davalarıdır.¹⁰⁴

İptal davalarının mı yoksa tam yargı davalarının mı ivedi yargılama usulüne göre inceleneceği hususu açık olmasa da ivedi yargılama usulüne ilişkin düzenleme incelendiğinde; madde metninde bu usule tabi olan işlemler sayılırken uyuşmazlık tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Bu itibarla yalnızca uyuşmazlık kelimesi kullanıldığı için madde metninde belirtilen işlemlerden kaynaklanan iptal davaları ve tam yargı davalarının ivedi usule göre görüleceği sonucuna varılmaktadır.¹⁰⁵

Hukukumuzda hukuk aleminde değişiklik oluşturan irade açıklamalarına hukuki işlemler denilmektedir. Hukuki işlemler yeni bir hukuksal durum meydana getirebilirler, mevcut olan hukuksal durumlarda değişiklik yapabilirler veya var olan bir hukuksal durumu sona erdirebilirler. Özel hukuka tabi olan hukuki işlemler karşılıklı eşit iradelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Ancak kamu hukukuna tabi olan işlemler kamu makamlarının tek taraflı irade açıklaması ile ortaya çıkarlar ve idari işlemler olarak tanımlanırlar. Görüldüğü üzere idari işlemler de birer hukuki işlemdir.¹⁰⁶

İdarelerin irade açıklamasının şekli, açıklanan iradelerin sayısı gibi hususlara göre idari işlemler sınıflandırılmaktadır. Bireysel işlemler; belirli bir kişi veya belirli bir nesne ile ilgili somut ve özel düzenleme içeren işlemlerdir. Bu işlemler, birel işlemler olarak da adlandırılır ve kişisel düzenleme oldukları için bir defa uygulanmakla tükenmektedir. Düzenleyici işlemler ise; kişilik dışı olup genel nitelikteki idari işlemlerdir. Bu işlemler, kural işlem olarak da adlandırılmaktadır. Anayasa ve kanunlar ile idarelere tanınan düzenleme yapma yetkisi kapsamında kamu hizmetlerinin yürütülmesi veya kamu düzeninin sağlanması amacıyla düzenleyici işlemler tesis edilmekte ve kurallar konulmaktadır. Yönetmelikler,

¹⁰⁴ Tahir Muratoğlu, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesi Kapsamındaki Başvurularda Başvuru Gününün Dava Açma Süresinin Hesabında Dikkate Alınıp Alınmayacağı Sorunu”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 21, s. 3.

¹⁰⁵ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s.191.

¹⁰⁶ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2009, s.383.; Celal Erkut, **İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara 1990, s. 21 vd.; Murat Sezginer, “İdari İşlem-İcraîlik-Ayrılabilir İşlem-Yargısal Denetim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011, Cilt No. 69, s. 242.

kararlar, tebliğler, genelgeler, yönergeler, düzenleyici işlemlere örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁷

İvedi yargılama usulü kapsamında yer alan uyuşmazlıklara ilişkin olarak madde metninde karar veya işlem ifadeleri geçmektedir. Bu itibarla, bireysel işlemlerin ivedi yargılama usulüne tabi olduğu aşıkardır. Ancak madde metninde geçen ‘karar’, ‘işlem’ ifadelerinin sadece bireysel işlemleri mi kapsadığı veya düzenleyici işlemleri kapsayıp kapsamadığı hususları net değildir. Danıştay 16. Dairesinin 17.06.2015 günlü ve E:2015/13268 K:2015/3837 numaralı kararı¹⁰⁸ ve 6. Dairesinin 19.11.2014 günlü ve E:2014/9887 K:2014/7383 numaralı yayınlanmamış kararında düzenleyici işlemler hakkında açılan davaların ivedi usule tabi bulunmadığı yönünde karar verilmiştir. Fakat, yine Danıştay’ın 6. Dairesi 13.10.2015 günlü ve E:2012/3025 K:2015/5967 numaralı yayınlanmamış kararıyla düzenleyici işlemlerin ivedi yargılama usulüne tabi olduğuna karar vermiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu (İDDK) ise; 29.06.2015 günlü ve E:2015/2559 K:2015/3048 sayılı yayınlanmamış kararıyla düzenleyici işlemlerin ivedi yargılama usulüne tabi olduğu yönünde karar vermiştir. Söz konusu kararda yalnızca düzenleyici işlemler hakkında dava açılması halinde ivedi usulün uygulanıp uygulanmayacağı meselesiyle ilgili açıklama yapılmasa da bireysel işlemler ile düzenleyici işlemlerin birlikte dava konusu edilmesi halinde düzenleyici işlemler hakkında da ivedi yargılama usulünün uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü üzere; ivedi yargılama usulünün düzenleyici işlemler hakkında açılan davalarda uygulanıp uygulanmayacağı konusunda Danıştay kararlarında da birlik bulunmamaktadır.¹⁰⁹

İvedi yargılama usulüne ilişkin maddenin gerekçesinde, bu usule tabi olan uyuşmazlıkların diğer genel idari uyuşmazlıklardan nitelik olarak farklı olduğu, bu uyuşmazlıklar hakkında gecikme olmadan hemen karar verilmesinin gerektiği, geç karar verilmesi halinde davanın tarafları açısından çok ağır ve olumsuz sonuçlar doğurma ihtimalinin bulunduğu, uzun sürecek olan yargılamanın hukuki

¹⁰⁷ Ahmet Emrah Akyazan, “Maddî Açıdan İdari İşlemler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 85, Yıl 2009, s.231.

¹⁰⁸ https://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/18_09_2015_123602.pdf (Erişim tarihi: 27/05/2019)

¹⁰⁹ Halit Yılmaz, “Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, Yıl 2016, s. 13.

belirsizlikler yaratacağı tüm bu nedenlerle bu uyuşmazlıkların diğer uyuşmazlıklara nazaran daha hızlı ilerlemesi gerektiği belirtilmektedir. Gerekçede, sadece nitelik olarak diğer davalardan farklı uyuşmazlıklar olduğu vurgulansa da ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar belirlenirken hangi ölçütlerin dikkate alındığı anlaşılamamaktadır.¹¹⁰

İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar hakkında kısa bilgilendirmeyi yaptığımız için şimdi de bu yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkları sırasıyla inceleyelim:

2.3.2. İhalede Yasaklama Kararları Hariç İhale İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıklar

Kamu kurum ve kuruluşları görevlerini ifa etmek, yetkilerini kullanabilmek için bazen tek taraflı işlemler yapmakta bazen de karşı tarafın onayıyla sözleşmeler imzalamaktadır. Bu idarelerin yapmış olduğu sözleşmelerden bir kısmı idari sözleşme olarak isimlendirilmekte ve kamu hukuku kurallarına tabi tutulmaktadır. Diğer kısım sözleşmeler ise özel hukuk kurallarına tabi tutulmaktadır.¹¹¹

İdareler tarafından gereksinim duyulmayan kamu mallarının satılması, kiraya verilmesi ya da ihtiyaç duyulan malların satın alınması gibi amaçlarla imzalanan sözleşmeler ihale sözleşmeleri olarak isimlendirilirler. Bu sözleşmelere özel hukuk kuralları uygulanmakla beraber belli ölçülerde kamu hukuku kuralları da uygulanabilmektedir. Örneğin, idareler sözleşme konularını veya sözleşme türlerini belirleme hususlarında tamamen serbest bırakılmamışlar, kamu hukuku kuralları ile sınırlandırılmışlardır. İhale sözleşmelerine ilişkin temel kurallar ve düzenlemeler de temel olarak 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nda ile 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda bulunmaktadır.¹¹²

¹¹⁰http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrlstate=13hh69mqt5_24&pkanunlarno=154388&pkanunnumarasi=6545, (Erişim Tarihi: 11.07.2018).

¹¹¹ Seher Alamur, “**Türk Hukuku’nda İdari Sözleşmeler**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2013), s. 12.

¹¹² Metin Günday, **İdare Hukuku**, s. 195, 196.

Genel bütçe kapsamında bulunan idareler, katma bütçe kapsamında bulunan idareler,¹¹³ özel idareler ve belediyeler tarafından yapılan alım işlemleri, satım işlemleri, hizmet işlemleri, yapım işlemleri, kira işlemleri, trampa işlemleri, nakliye işleri 2886 sayılı Kanun'a göre yürütülmektedir. Bu Kanunda ihale sözleşmelerinin imzalanmasından önce uygulanacak olan ihale yöntemleri ayrıntılarıyla açıklanmıştır.¹¹⁴

Kamu hukuku kurallarına tâbi olan, kamu denetiminde olan ya da kamusal kaynakları kullanan idareler tarafından yapılan mal, hizmet alım işlemleri ve yapım işlemleri 4734 sayılı Kanun'a göre yürütülmektedir. Bu Kanuna göre imzalanacak ihale sözleşmelerinden önce hangi ihale yöntemlerinin uygulanacağı ayrıntılı biçimde Kanunun 18. maddesinde açıklanmıştır.

2886 sayılı Kanun ile 4734 sayılı Kanun kapsamındaki ihaleler ayrıntıda farklılık gösterse de temelde aynı aşamalardan ve benzer süreçten geçerek yapılmaktadır. Bu aşamalar şu şekilde sıralanabilir. Öncelikle; ödeneğin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Raporu diye adlandırılan belgenin alınması mecburidir. Bunun yanı sıra ihale komisyonunun kurulması, şartnamenin ve ihale dokümanının hazırlanması gibi hazırlık aşamalarının tamamlanması gerekmektedir. Aleniyet ilkesinin bir gereği olarak hazırlık aşamasından sonra ihalenin ilan edilmesi zorunludur. İlan aşamasından sonra ihaleye katılmak isteyen isteklilerin teklif sunması gerekmektedir. Teklif sunan kişilerden belirli oranlarda geçici teminat alınmaktadır. Sunulan teklifler daha sonra ihale komisyonları tarafından değerlendirilmektedir. Tekliflerin değerlendirilmesinden sonra gerekli şartlar oluşmuş ve ihaleler iptal edilmemiş ise ihale komisyonu ihale kararı alır. İhale kararı kesinleştikten sonra ihale üzerinde kalan istekliye bildirim yapılarak sözleşmenin imzalanabilmesi için sözleşmeye davet edilir. Davet süreci tamamlandıktan sonra ihale sözleşmesi imzalanarak sonuç ilan edilir.¹¹⁵

¹¹³ 5018 sayılı Kanun'da sayılan özel bütçeli idareler.

¹¹⁴ Bkz.: 2886 sayılı Kanun madde 35.

¹¹⁵ Günday, **İdare Hukuku**, s. 208-216.

İhale sürecinde uyulması gereken ilkeler ise; aleniyet yani açıklık ilkesi, ihale sözleşmesini imzalamak isteyen kişide belirli yeteneklerin aranması ilkesi, rekabet ilkesi, belli konularda gizlilik ilkesi, eşitlik ilkesi, ödenek bulunmayan işlerde ihaleye çıkılmaması ilkesi, aralarında makul bir bağlantı olmadığı müddetçe mal ve hizmet alım işleriyle yapım işlerinin birlikte ihale edilmemesi ilkesi, kamuoyu denetimine açık olma ilkesi, eşik değerin altında kalma maksadıyla alım ve yapım işlerinin kısımlara bölünememesi ilkesi, zorunlu olan alanlarda ÇED olumlu belgesinin alınmış olması ilkesi şeklinde sıralanabilir.¹¹⁶

İhaleden yasaklama yaptırımı; ihale ilkelerine uymayan ya da ihale düzenini bozan kabahat ve davranışların gerçekleşmesi durumunda ihale işlemlerini düzenleyen kamu kurumlarının ihaleye katılan kişileri ihaleden dışlaması olarak tanımlanmaktadır. Bu yaptırım hem gerçek hem de tüzel kişiler hakkında uygulanabilmektedir. İhalelerden yasaklama kararı sözleşme imzalanmadan önce veya sonra verilebilmektedir. Bu yaptırımlar idari makamlar tarafından veya yargı makamları tarafından verilmektedir. İdari makamlar tarafından tesis edilen yasaklama kararları birer idari yaptırım niteliğini taşımaktadır. Bunun tam aksine, yargılama makamları tarafından verilen yasaklama kararları idari yaptırım olarak nitelendirilemez. Bununla birlikte her iki yasaklama kararının amacı, etkileri ve sonuçları incelendiğinde benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Kamu ihalelerinden yasaklama kararı ilgililerin belirli süre ihalelere katılmasını engellemekte, böylelikle yasaklama kararı verilenler açısından maddi ve manevi kayıplara sebebiyet vermektedir. Bu arada ağır sonuçları olan yasaklama kararından diğer kamu kurumlarının da bilgi sahibi olmasının sağlanması için yasaklama kararları Resmi Gazete’de yayımlanarak duyurulmaktadır.¹¹⁷

Daha önce bahsettiğimiz üzere 2886 sayılı Kanun ve 4734 sayılı Kanun kapsamında yer alan işler için yapılan ihale sözleşmeleri özel hukuka tabi sözleşme niteliğini taşımakla beraber bazı durumlarda kamu hukuku kuralları da bu sözleşmeler hakkında uygulanmaktadır. Nitekim, ihale işlemlerinde ihale sözleşmesi

¹¹⁶ Günday, **İdare Hukuku**, s. 199-204.

¹¹⁷ Cemal Yüksek, **“4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nda Yer Alan İdari Yaptırımlar ve Yargısal Denetimi”**, (“Yüksek Lisans Tezi”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2015), s. 27-64.

imzalanıncaya kadar geçen süreçte idare hukuku kuralları uygulanmakta ve bu aşamada ortaya çıkan uyuşmazlıklara idari yargı mercileri bakmaktadır. Ancak sözleşme imzalandıktan sonra özel hukuk kuralları geçerli olmakta ve bu aşamada çıkan uyuşmazlıklara adli yargı mercileri bakmaktadır.¹¹⁸

Yukarıda da ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere, ihale sözleşmelerinden doğan bazı uyuşmazlıklara idari yargı mercileri bakmaktadır. İYUK'da ve kendi kanunlarında bulunan genel kurallar uyarınca bu uyuşmazlıklar idari yargı mahkemeleri tarafından çözülmekteyse de İYUK'un 20/A maddesinde ihaleden men etme işlemleri hariç olmak üzere ihale işlemleri açısından ivedi yargılama usulünün uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Madde metni incelendiğinde, ihale işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Bu itibarla, ihaleden yasaklama kararları hakkında açılan davalarda ivedi yargılama usulü uygulanmaz bunun yerine genel idari yargılama usulü uygulanır. Ancak idari yargı alanına giren diğer ihale işlemlerine karşı açılan davalarda ivedi yargılama usulü uygulanır.¹¹⁹

Görüldüğü üzere ihaleden yasaklama kararları ivedi yargılama kapsamında değildir. Ancak söz konusu yasaklama kararlarının hangi gerekçe ile ivedi yargılama kapsamının dışında tutulduğu, yasaklama yaptırımlarının diğer ihale işlemlerine nazaran neden gereksiz ve önemsiz sayıldığı, yasaklama yaptırımlarından kaynaklanan davaların gecikmesinin neden diğer ihale işlemleri kadar ehemmiyet arz etmediği hususları madde metninden ve gerekçesinden anlaşılamamaktadır.¹²⁰

¹¹⁸ Volkan Samadi, Sidar Tunca, "İhale Sözleşmelerinin Feshine İlişkin Uyuşmazlıklarda Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi Sorunu", **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 11, Sayı 114, Yıl 2016, s. 97-102.

¹¹⁹ 2886 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile 4734 sayılı Kanun'un 4. maddesinde yapılan tanımlamalar ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına göre; ihalelerin ilanıya başlayarak ihale sözleşmelerinin imzalanması aşamasına kadar kamu idareleri tarafından tesis edilen işlemlerin ihale işlemi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. İhale sözleşmelerinin sonuçlanmasından sonraki aşamalarda irat olarak kaydedilen teminatlar, şartname bedelleri ile noter işlemleri için yapılan masrafların ihale işlemleri olarak değerlendirilemeyeceği; ihaleden yasaklama kararları hariç olmak üzere ihale işlemlerine karşı açılan davalarda ivedi yargılama usulünün uygulanacağı, noter masrafları ile şartname bedeli ve teminat gibi ihale işlemi olmayan hususlar için idari yargı mercilerinde açılan davalarda ivedi yargılama usulünün uygulanamayacağı yönündeki Danıştay'ın 13. Dairesinin E: 2016/4974, K:2017/280 numaralı ve 20.01.2017 tarihli kararı.

¹²⁰ Kasapoğlu Turhan, "İdare Hukukunda İvedi Yargılama Usulü", s. 192.

2.3.3. Acele Kamulaştırma İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

1982 Anayasasının 35. maddesine göre herkesin mülk ve miras edinebilme hakkına sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu haklar sadece kanun ile ve kamu yararı amacıyla sınırlanabilmektedir. Yine Anayasa'nın 46. maddesine göre; devlet eliyle veya kamu tüzel kişilerince kamu yararı amacıyla, karşılığı peşin ödenmek koşuluyla, özel mülkiyete tabi bulunan taşınmazlar kanuni esas ve usuller uyarınca kamulaştırılabilir. Görüldüğü üzere kamulaştırma mülkiyet hakkının istisnasını teşkil etmektedir. Doktrinde genel olarak kamulaştırma işlemi, özel kişilere ait taşınmazlar üzerindeki mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla ve bedelinin ödenmesi koşuluyla kamu gücü ile sonlandırılması şeklinde tanımlanmaktadır.¹²¹

Kamulaştırma işlemi özel mülkiyete müdahale niteliği taşıdığından diğer idari işlemlere nazaran daha ayrıntılı kurallara ve aşamalara tabi tutulmaktadır. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca, kamulaştırma işleminin aşamaları şunlardır; öncelikle kamulaştırma işlemleri için yeterli ödenek temin edilmesi gerekmektedir, kamulaştırma işlemleri ancak kamu yararı amacıyla yapılacağından yeterli ödeneğin temininden sonra kamu yararı kararının alınması zorunludur. Kamu yararı kararı alındıktan sonra kamulaştırılacak taşınmazların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu aşamadan sonra kamulaştırma kararı alınmaktadır. Kamulaştırma kararı tapu dairesine bildirilerek taşınmazın tapu kaydına şerh düşülmesi istenmektedir. Kamulaştırma kararının herhangi bir gayrimenkul hakkında verilmesinin akabinde söz konusu taşınmaz açısından ilk olarak satın alma usulünün denetlenmesi zorunludur. Satın alma usulü ile taşınmazın elde edilmesi mümkün olmazsa ilgili idare taşınmazın bulunduğu yerdeki adli yargı merciine¹²² başvurarak kamulaştırma işleminin parasal miktarının belirlenmesi ve gayrimenkulün kamu idaresi namına tescil edilmesini talep edebilmektedir. Taşınmaz malın maliki de maddi hataların düzeltilmesi istemiyle adli yargı yoluna başvurabilmekte yahut malik kamulaştırma işleminin iptali istemiyle idari yargı yoluna başvurabilmektedir. Kamulaştırma

¹²¹ Akın Düren, **İdare Hukuku Dersleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s.143; Aydın Zevkliler, "Kamulaştırma Satım Sözleşmesinin Özel Bir Çeşidi Midir?", Prof. Dr. Osman F. BERKİ'ye Armağan, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, Ankara 1977, s.938.; Ali Ülkü Azrak, **Millileştirme ve İdare Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s.56-57.; Günday, **İdare Hukuku**, s.250.; Kemal Gözler, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, s.692.; Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, s.1513.

¹²² Bu konuda görevli olan adli yargı mercii Asliye Hukuk Mahkemesi'dir

işlemleri, idari işlem mahiyetinde olduğu için bu işlemlerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla malik tarafından açılan iptal davaları idari yargı mercii olan Danıştay veya idare mahkemesi tarafından incelenmektedir.¹²³

Kamulaştırma çok sayıda idari işlemi içinde bulunduran, birden fazla idari işlemin bir araya gelmesiyle oluşan işlemlerdir. Kamulaştırma işlemini oluşturan bu işlemler de idarî yargı yoluyla denetlenmektedir. Kamulaştırmanın idarî yargı mahkemeleri tarafından denetlenmesi denildiğinde sadece kamulaştırma işleminin kendi yargısal denetimi kastedilmemektedir; kamu yararı kararları, eğer mevcutsa imar plânları, satın alma prosedürünün denemesi gibi işlemler de denetlenmektedir.¹²⁴

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde, olağan kamulaştırma usulünden konu ve yöntem bakımından farklı olan acele kamulaştırma usulü düzenlemiştir. Bu yöntemle; olağan kamulaştırma yönteminde çok uzun süren bedelin tespit edilmesi ve tescili aşaması idarenin acele kamulaştırma kararından daha sonraki bir aşamaya ertelenmekte ve taşınmaza yedi gün içerisinde el konulması sağlanmaktadır. Böylece idarelerin ihtiyaç duydukları taşınmazlara daha hızlı bir şekilde ulaşması mümkün hale getirilmektedir.¹²⁵

Acele kamulaştırma kararının alınabildiği durumlar üçe ayrılmaktadır. Bu durumlardan ilki; 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun uygulanmasıyla ilişkili olarak devletin savunulması ihtiyacının acele kamulaştırmayı gerektirdiği durumlardır. İkincisi; Cumhurbaşkanının¹²⁶ durumun aceleliğine karar verdiği hallerde alınan acele kamulaştırma kararlarıdır. Sonuncusu; özel kanunlarda belirlenen olağanüstü hallerde alınan acele kamulaştırma kararlarıdır. Bu durumlardan birinin mevcut olması halinde; taşınmaza ihtiyaç duyan idare mahkemeye başvurur, mahkeme tarafından taşınmazın değeri bilirkişilere tespit ettirilir, belirlenen değer idare tarafından malik adına bankaya yatırılır. El koyma

¹²³ Günday, **İdare Hukuku**, s. 250 ila 271.

¹²⁴ Ayşegül Çoban Atık, **“Kamulaştırmada Yargısal Denetim”**, (“Doktora Tezi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013), s. 277.

¹²⁵ Buket Karaman, **“Acele Kamulaştırma”**, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015), s. 49.

¹²⁶ ‘Acelelik kararı’ verme yetkisi Bakanlar Kurulu’na ait iken 02.07.2018 tarihinde 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle (HKH) söz konusu yetki Cumhurbaşkanına verilmiştir.

kararı tapu idaresine bildirilerek taşınmazın tapu kaydına şerh düşölür ve taşınmaz boşaltılır. Göröldüğü üzere, kamulaştırma usulünde geçerli olan kıymet takdiri dışındaki diğler işlemler acele kamulaştırma usulünde önce değıl daha sonra tamamlatılmaktadır.

Yukarıda da ayrıntılı olarak açıklandığı üzere kamulaştırma işlemleri 2577 sayılı Kanun'daki genel hükümler ve kendi kanunlarındaki özel usul hükümleri doğrultusunda idari yargı yoluyla denetlenmektedir. Ancak kamulaştırma işleminin istisnasını teşkil eden acele kamulaştırma işleminin idari aşamasında olduğı gibi yargı aşamasında da diğler kamulaştırma işlemlerinden farklı bir usul söz konusudur. Zira İYUK uyarınca, acele kamulaştırma işlemleri hakkında açılan idari davalarda genel idari yargılama usulü değıl ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır. Oysa kamulaştırma işlemlerine karşı açılan idari davalarda kural olarak genel idari yargılama usulü kuralları uygulanmaktadır.

Acele kamulaştırmaya ilişkin usullerin Kamulaştırma Kanunu'nun sadece 27. maddesinde düzenlenmesi, bu maddenin birçok hususta olağan kamulaştırma usulüne göndermede bulunması, kısa ve açık olmayan madde düzenlemesi sebebiyle acele kamulaştırma işlemlerinin uygulamada birçok soruna yol açtığı bilinmektedir.¹²⁷ Özel önem arz eden ve önemli sorunlara neden olan acele kamulaştırma işlemlerine karşı açılan davalarda ivedi yargılama usulünün uygulanması; ivedi yargılama usulünün aşırı hızlı bir yargılama usulü olması, nitelikli bir inceleme yapılmasını sağlayamaması, acele kamulaştırmaya ilişkin bahsi geçen sorunları çözmesinin zor olması ve adil yargılanma hakkı noktasında yetersiz kalabilmesi gibi gerekçelerle eleştirilmektedir.¹²⁸

2.3.4. Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararlarından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Özelleştirme kelimesi iki şekilde açıklanmaktadır. Özelleştirme dar bir anlatımla; kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel sektöre aktarılması olarak ifade edilmektedir. Özelleştirme geniş bir anlatımla; kamu

¹²⁷ Karaman, "Acele Kamulaştırma", s. 50

¹²⁸ Kasapoğlu Turhan, "İdare Hukukunda İvedi Yargılama Usulü", s. 192.

otoritesinin ekonomideki etkinliğinin azaltılması, kamu faaliyetlerinin sınırlandırılması veya sonlandırılması olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda özelleştirmenin kapsamına işletmelerde, müesseselerde ve bağlı ortaklıklarda bulunan devlet payının özel sektöre satılması, bunlara kiraya verilmesi, yönetiminin devredilmesi, kamusal mal veya hizmet üretilmesi için özel sektör ile anlaşmalar yapılması gibi işlemler girmektedir.¹²⁹ Esasında ekonomi bilimi kapsamında yer alan özelleştirme uygulamasının doğrudan veya dolaylı olarak hukuk, işletme, siyaset gibi birçok alanla ilişki içinde olduğu ifade edilmektedir.¹³⁰

Türkiye’de özelleştirme konusundaki çalışmalar ve getirilen düzenlemeler istenen sonuçları veremediğinden, 24.11.1994 tarihinde özelleştirme konusundaki ihtiyaçları karşılaması amacıyla 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu kabul edilerek Özelleştirme Fonu (ÖF), Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) kurulmuştur.¹³¹ 13.08.1999 tarihinde de 4446 sayılı Kanun ile Anayasada özelleştirme konusu ilk kez ele alınmıştır. Söz konusu Anayasal hükme göre; devlet mülkiyetindeki işletmelerin özelleştirilmesi konusundaki kurallar ile bu kuruluşlara ait yatırımlardan ve hizmetlerden hangilerinin özel sektöre yaptırılacağı ya da devredileceği kanunlarla düzenlenmek zorundadır.

4046 sayılı Kanun ile kurulan Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) özelleştirme işlemlerinin karar ve onay merciidir. ÖYK, devam etmekte olan özelleştirme süreçlerinin hukuki belirleyicisi olduğundan ve kamusal mülkiyetin el değiştirmesine karar veren mercii olduğundan yetki açısından önemli ekonomik kurullar arasında sayılmaktadır. Kurul, üyelerinin tamamı ile toplanmakta ve oybirliğiyle karar almaktadır. Kurul kararları Resmi Gazete’de yayımlanarak ilan

¹²⁹ İsmet Emir Kudubeş, “Özelleştirmenin Sebepleri, Amaçları Ve Sonuçları: Türkiye Analizi”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015), s. 26.

¹³⁰ Mohamed Abdi Ahmed, “Türkiye’deki Özelleştirme Çalışmaları ve Ekonomik Etkileri”, (“Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016), s. 3.

¹³¹ Hilal Yalnız, “Özelleştirme ve Özelleştirme İlkeleri Açısından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017), s. 40.

edilmektedir. Kurul tarafından alınan bu kararların uygulanması ve izlenmesi ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) görevlidir.¹³²

4046 sayılı Kanun'un 3/ç maddesinde ÖYK'nın görevleri şu şekilde belirlenmiştir. İlgili kuruluşları özelleştirme kapsamına alma kararı vermek, kapsama dahil edilen kuruluşlardan özelleştirilmeye uygun olmayanları ekonomik bakımdan ve hukuksal bakımdan özelleştirmeye hazırlama kararı vermek, özelleştirilmeye uygun olanları özelleştirme programına alma yönünde karar vermek, özelleştirme uygulamalarını hızlandırmak için özelleştirme kapsamında bulunanların iş ve işlemlerinin tamamlanmasına yönelik sürelerin belirlenmesine karar vermek Kurulun görevleri arasında gösterilmiştir. Aynı zamanda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların eski statülerine geri döndürülmesine karar vermek, özelleştirme programındakilerin özelleştirmeye hazır hale getirilmesine karar vermek, satma, kiraya verme, işletme hakkını devretme, gayri ayni hak tesis etme gibi özelleştirme yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek, özelleştirme programındaki kuruluşlar açısından ihalelerdeki ihale komisyonları kararlarının onaylanmasına karar vermek, gerekli görülen hallerde özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar hakkında küçültme, faaliyetten süreli veya süresiz men, kapatma veya tasfiye kararları gibi önemli kararları vermek de Kurulun görevlerindendir. Bununla birlikte gerekli görülen hallerde borçlanmaya, menkul kıymetler ihraç etmeye veya ihtiyaç duyulan hallerde başka kıymetli evrak düzenlemeye hükmetmek, bazı durumlarda özelleştirme programında bulunanların senetlerinin, menkul kıymetinin alınıp satılmasına hükmetmek, Öİ ve ÖF'ye ait programları görüşmek ve uygun görülen hallerde onaylanmasına karar vermek, yıllık programları değerlendirmek, bu kapsamda gereken önlemleri almak ve ilgili mevzuatlar ile verilen diğer konular hakkında karar vermek şeklinde düzenlenen söz konusu kararlar Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun en önemli görevleri arasında gösterilmektedir.¹³³

¹³² Seriy Sezen, **Türk Kamu Yönetiminde Kurullar Geleneksel Yapılanmadan Kopuş**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Yayın No: 316, 1. Baskı, Ankara 2003, s. 50-51.

¹³³ Alperen Ertürk, **"Anayasal Açından Özelleştirme"**, ("Yüksek Lisan Tezi" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010), s. 124-133.; Ayrıca bkz. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/6/2019/03/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

ÖYK kararlarının yargısal denetiminde idari yargının görevli olduğu alanlarda 2577 sayılı Kanun'da öngörülen genel usul kuralları ve kendi mevzuatında öngörülen kurallar uygulanmakta iken 2014 yılında yapılan değişiklik doğrultusunda artık Kurul kararlarından kaynaklanan idari uyuşmazlıklar hakkında ivedi yargılama usulü uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Özelleştirme faaliyetleri bireysel hürriyetleri etkilediği gibi devletlerin finans, rekabet ve ekonomik sistemlerini de oldukça etkilemektedir. Özelleştirme Yüksek Kurulu özelleştirme işlemleri konusunda karar mercii olduğundan ve özelleştirme işlemleri devletin ekonomik, siyasal ve hukuksal alanlarına etki ettiğinden bu kurul aldığı kararlarla çok önemli idari işlemler tesis etmektedir.¹³⁴ Bu işlemlere karşı açılan idari davalarda adaletin tesisi bireylerin menfaatine olduğu kadar ülke menfaatlerine de hizmet ettiğinden uygulanacak olan yargılama usulü önem arz etmektedir.

Ülkemiz özelleştirme uygulamalarının çelişkileri barındırdığı,¹³⁵ şeffaf olmadığı, başlangıcından günümüze kadar sürekli değiştiği, özelleştirme politikasının gelişmiş ülkelere nazaran geride kaldığı, gereken hukuki ve teknik altyapının geç oluşturulduğu,¹³⁶ özelleştirme işlemlerinin siyasal ve ekonomik belirsizlikleri barındırdığı ve çıkar çatışmalarına yol açtığı gözlenmektedir. Tüm bu sorunları kendi içinde barındıran özelleştirme işlemlerinin hukuksal denetiminin yapılması hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı açısından özel önem arz etmektedir. Bu nedenle Özelleştirme Yüksek Kurulu kararlarından kaynaklanan uyuşmazlıkların, çok hızlı işleyen ve aceleliği dolayısıyla hatalara yol açma ihtimali bulunan ivedi yargılama usulüne göre çözülmesine ilişkin yasal düzenleme hakkaniyete uymamaktadır.

2.3.5. 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Uyarınca Yapılan Satış, Tahsis ve Kiralama İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Kamu idarelerinin faaliyetleri genel hatlarıyla; kamu hizmetlerini yürütmek, kolluk faaliyetlerini yürütmek ve kamuya yararlı hizmetleri özendirmek-desteklemek

¹³⁴ Ertürk, “Anayasal Açıdan Özelleştirme”, s. 146-147.

¹³⁵ Sezen, , **Türk Kamu Yönetiminde Kurullar Geleneksel Yapılanmadan Kopuş**, s. 53.

¹³⁶ Işıl Fulya Orkunoğlu, “Özelleştirme ve Alternatifleri”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 22, Yıl 2010, s. 16-18, <http://www.akademikbakis.org>, (Erişim Tarihi: 09.11.2018).

olarak sayılabilir. İdareler; bazı alanları düzenler ve denetler, bazı alanlarda özel hukuk kişilerinin faaliyetini destekler ve özendirir, diğer bazı alanlarda da doğrudan kendisi faaliyet gösterir ya da özel kişilerle beraber faaliyette bulunur.

Kamu hizmetleri, toplumun genelini ilgilendiren ortak ihtiyaçların karşılanması amacıyla ya idari kurumlar tarafından yürütülen yahut idari kurumların denetiminde özel hukuk kişilerince yürütülen faaliyetler olarak açıklanmaktadır. Turizm faaliyetleri de kamu hizmeti niteliğine haizdir ve söz konusu turizm hizmetlerinin bir kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak özel hukuk kişilerinin turizm sektöründeki güçlü yatırımları dolayısıyla söz konusu Bakanlığın gözetimi ve denetimi altında özel sektör de faaliyet göstermekte ve bu faaliyetleri Devlet tarafından özendirilmekte ve teşvik edilmektedir.¹³⁷

16.03.1982 tarihinde kabul edilen 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu; turizm sektörünün dinamik bir yapıya ve sağlıklı bir işleyişe kavuşturulmasını sağlayacak önlemlerin alınmasını, turizm alanlarının tespit edilmesini, yatırımların ve işletmelerin düzenlenmesini, teşvikini, denetlenmesini düzenlemektedir. Bu düzenlemeler özetle turizm hizmetlerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Söz konusu Kanun uyarınca turizm alanında faaliyet gösteren firmalara ve işletmelere devlet tarafından teşvik ve destek sağlanmaktadır. Turizm sektöründeki teşvik tedbirlerinden ve desteklerden faydalanabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, ilgili kişilere talep üzerine yatırım belgesi yahut işletme belgesi verilmesi gerekmektedir.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında turizmi teşvik etmek, bu alanda gösterilen faaliyetlerin artmasını sağlamak amacıyla kamu mallarının kiralanabilmesi, satılarak mülkiyetinin devredilebilmesi, turizm hizmetlerine tahsis edilebilmesi konusunda önemli idari işlemler tesis edilmektedir. Bu işlemlere karşı açılan idari davalarda genel usul yerine ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır.¹³⁸

¹³⁷ Yavuz Güloğlu, “Ormanların Turizm Amaçlı Tahsisinin İdari İşlemin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 10, Ekim 2015, s. 48.

¹³⁸ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s. 425.

Turizm merkezleri, kültür merkezleri ve turizmi koruyabilme merkezleri ve gelişim merkezleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsis edilmektedir. Bununla beraber devletin mülkiyeti içinde yeteri kadar bölge bulunamazsa 6831 sayılı Orman Kanunu uyarınca orman olarak kabul edilen arazilerden bir kısmının Tarım ve Orman Bakanlığı aracılığıyla Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsisi yapılmaktadır. Görüldüğü üzere turizm hizmetini ifa etmek amacıyla hem bakanlıklar arası tahsis işlemlerinden hem de üçüncü kişilere yapılan tahsis işlemleri, kiralama işlemleri ve satış işlemlerinden kaynaklanan çok sayıda uyuşmazlık bulunmaktadır. Bu konularda açılan davalar hakkında da ivedi usul uygulanmaktadır.¹³⁹

İvedi usulün genel usule nazaran çok hızlı bir yargılama usulü olması, bu usulde yargılama sürelerinin aşırı kısa olması, ivedi usule ilişkin kuralların nitelikli bir inceleme yapılmasını sağlayamaması gibi nedenlerle turizmin teşviki amacıyla gerçekleştirilen işlemler hakkındaki çok önemli ve nitelikli davalarda ivedi yargılama usulünün uygulanmasının adil yargılanma hakkı açısından sorunlara yol açması muhtemeldir.

2.3.6. 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca, İdari Yaptırım Kararları Hariç Çevresel Etki Değerlendirmesi Sonucu Alınan Kararlar

Endüstrinin, sanayileşmenin, devletlerin bu alanlarda ilerleme çalışmalarının çevremize ve doğamıza verdiği zararlar önceden gerekli düzeyde araştırılmamakta, bu alanlarda sebep olduğu zararların giderilmesi için sonradan alınan tedbirler ise etkisiz kalmaktadır. Bu itibarla, sanayileşmenin ve devlet faaliyetlerinin ilerde çevreye vereceği zararların ortadan kaldırılabilmesi için bazı araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁴⁰

Bu araçlardan en önemlisi tahmin ve önleme stratejisine sahip olan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) olarak gösterilmektedir. Doğal kaynakların kullanıldığı

¹³⁹ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 676.

¹⁴⁰ Gizem Cengiz Gökçe ve M. Emin Barış, “Çevresel Etki Değerlendirmesi-Stratejik Çevresel Değerlendirme İlişkisi ve Peyzaj Planlama Sürecinde Stratejik Çevresel Değerlendirmenin Önemi”, **International Journal of Sport Culture and Science**, Cilt No. 3, Temmuz 2015, s. 784 [Http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/91872](http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/91872), (Erişim Tarihi: 17.10.2018).

alanlarda ve doğada olumsuz etki yaratması muhtemel olan projelerde ve programlarda aranan ÇED raporu sağlıklı yaşam ve sürdürülebilir çevre koşullarını sağlamak için kullanılan en önemli rapordur.¹⁴¹

Çevresel etki değerlendirmesi, ilgililer tarafından gerçekleştirilmek istenen plan, proje ve yatırımların doğaya vereceği olumlu ya da olumsuz etkilerin önceden tespit edilmesini, olumsuz etki verme ihtimali varsa bunların engellenmesini veya doğaya vereceği zararın asgari seviyeye çekilmesi için tedbirler alınmasını, uygun görülen yer alternatiflerinin ve teknolojik alternatiflerinin değerlendirilmesini, projelerin hayata geçirilmesi sürecinin izlenmesini ve kontrol edilmesini kapsayan çalışmalar olarak tanımlanmaktadır.¹⁴²

İlk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmaya başlanan ÇED, Avrupa Birliği'nde de projelerin kabul edilmesi için aranan önemli bir kriter olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de ilk defa 1983 senesinde ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ile düzenlenmiştir. ÇED Yönetmeliği ise 1993 tarihinde yayımlanmıştır. Çevresel etki değerlendirmesi, çok sayıda idari işlemi kapsayan ve önemli birkaç aşamadan oluşan idari bir süreçtir. Teknik değerlendirmelerin söz konusu idari sürecin esas temelini oluşturması dolayısıyla, birden fazla disiplin ve uzman ÇED sürecine katılmak zorundadır. Bu itibarla, ÇED disiplinler arası bir özellik taşımakta ve halkın da sürece dahil olmasını sağlamaktadır.¹⁴³

Proje sahiplerinin başvurusu ile başlayan ÇED sürecinin önemli bazı aşamalarından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sorumludur. ÇED Yönetmeliğinin 5. maddesine göre; yönetmelik kapsamında yer alan projeler ve yatırımlar hakkında “ÇED Gerekli Kararı” veya “ÇED Gerekli Değildir Kararı”, “ÇED Olumlu Kararı” veya “ÇED Olumsuz Kararı” şeklindeki kararlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilmektedir. Ayrıca gerekli görülen durumlarda ÇED'in gerekli olup olmadığı konusundaki yetki söz konusu Bakanlık tarafından sınırlarının belirlenmesi koşuluyla ve yetki genişliği ilkesine göre Valiliklere de verilebilir.

¹⁴¹ Emine Su Turan ve Esra Deniz Güner, “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatındaki Değişimler”, Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi, **Doğal Afetler ve Çevre Dergisi**, Cilt No. 3, Sayı 1, Ocak 2017, s. 39.

¹⁴² <http://ced.csb.gov.tr/ced-uygulamaları-i-82207>, (Erişim Tarihi: 17.10.2018).

¹⁴³ Ömer Faruk Erol, **Çevre Kanunu’na Göre Çevresel Etki Değerlendirmesi**, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012), s. 1.

Bahsi geçen kararları alabilme yetkisi önemli birer yetki olarak mevzuatta yer almaktadır. Çünkü, bu kararlar alınmadıkça yönetmelik kapsamındaki projelere izin, ruhsat, onay ve teşvik verilemez; bunun neticesinde de projeler faaliyete geçirilemez, yatırımlara başlanamaz ve gerekli ihale işlemleri yapılamaz. Bu kararlar alındıktan sonra gerekli olan diğer idari izinler alınarak ve gerekli prosedürler izlenerek yatırımlara ve projelere devam edilebilir. Netice itibarıyla Bakanlık veya valilikler tarafından verilen söz konusu kararlar; izin, ruhsat, onay ve teşvik veren kamu idarelerini, akabinde de programı düzenleyenler ile proje yürütücülerini ilgilendirmektedir.¹⁴⁴

Çevrenin korunması amacıyla 2872 sayılı Çevre Kanunu kapsamında ÇED sonucunda bazı tedbir kararları verilmektedir. Söz konusu kararlar idari yaptırım kararları ve diğer kararlar olarak ikiye ayrılmaktadır. İdari yaptırım kararları hakkındaki uyuşmazlıklarda genel idari yargılama yöntemi uygulanmaktadır.¹⁴⁵ Söz konusu idari müeyyide kararları hariç olmak üzere ÇED sonucunda alınan kararlardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda ivedi usul uygulanmaktadır.

2872 sayılı Kanun incelendiğinde, idari para cezaları gibi yaptırımların düzenlendiği görülmektedir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu uyarınca genel olarak idari para cezaları hakkında on beş günlük süre içerisinde itirazın sulh ceza hakimliklerine yapılması gerekmektedir. Ancak 2872 sayılı Kanun uyarınca verilen idari para cezaları hakkında otuz günlük özel sürede idare mahkemeleri nezdinde dava açılması gerekmektedir. Bununla birlikte bu uyuşmazlıklardan kaynaklanan idari davalarda ivedi usul değil genel usul uygulanmaktadır.

İYUK'a göre; Çevre Kanunu uyarınca tesis edilen idari müeyyideler dışındaki ÇED sonucunda verilen kararlara ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır. Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci işlemeden ve gerekli incelemeler yapılmadan faaliyete geçirilen projelerin Bakanlık tarafından durdurulması neticesinde idari davalar açılmaktadır. Her ne kadar çevresel etki değerlendirme süreciyle ilintili olsa da söz konusu durdurma kararları ÇED sürecinden sonra alınan karar niteliğini

¹⁴⁴ Süheyla Suzan Alica, "Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 15, Sayı 3, Yıl 2011, s. 111-112.

¹⁴⁵ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 425.

taşımadığından bunlardan doğan davalar ivedi yargılama usulüne tabi tutulmamakta, genel idari yargılama usulüne göre uyuşmazlık çözülmektedir.¹⁴⁶

1993 yılından bugüne kadar devamlılık niteliği gösteremeyen, sürekli yönetmelik ve mevzuat değişikliklerine uğraması dolayısıyla eleştirilere konu olan¹⁴⁷ hem çevre ve hem de doğal alanlar açısından özel değeri olan ÇED sürecinin ve bu süreç sonucunda verilen kararların hukuki denetiminin yapılması adil yargılanma hakkı ve hukuk devleti ilkesi bakımından önemlidir. Bu kadar önemli olmasına karşın, ÇED sonucu alınan kararların ivedi yargılama usulüne tabi tutulması hukuk devleti ilkesi ile çelişmekte adil yargılanma hakkını zedelemektedir. Çünkü ivedi yargılama usulü; yargılama sürelerini kısaltması ve savunma hakkını daraltması gibi özelliklerinden dolayı yargılama makamlarına nitelikli inceleme yapma fırsatı sunamamaktadır. Eleştirilere konu olan, çok hızlı ve acele inceleme dolayısıyla da yanlışlara yol açma olasılığı bulunan bu usulün ÇED sonucu alınan kararlar açısından uygulanması hakkaniyete uymamaktadır.

2.3.7. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Uyarınca Alınan Cumhurbaşkanı¹⁴⁸ Kararları

Ülkemizde zamanla artan sanayileşme, ekonomik değişimler, kırdan kente göçün artması, şehirlerin söz konusu göç dalgalarına hazırlıksız yakalanması, sağlıksız yapılaşma, ulaşım ve altyapı sorunları, çevre kirlilikleri, şehirlerde barınma ihtiyacının giderilmesi için modern şehircilik ilkelerine uymayan ve çarpık kentleşmeye sebep olan yapıların yapılması gibi önemli olgular kentsel dönüşüm projelerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda deprem, sel, yangın gibi afetler de kentsel dönüşüm ihtiyacını doğurmakta, afet gerçekleşmeden önce afetlerin sebep olacağı olası zararları önlemek yahut asgari seviyeye indirmek için kentsel dönüşüm projeleri üzerine çalışılmaktadır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 677.

¹⁴⁷ Erol, “Çevre Kanunu’na Göre Çevresel Etki Değerlendirmesi”, s. 1.

¹⁴⁸ 02.07.2018 tarihinde 703 sayılı KHK ile Bakanlar Kurulu’na ait olan söz konusu karar alma yetkisi Cumhurbaşkanı’na verilmiştir.

¹⁴⁹ Halil İbrahim Aydın, Adem Kaya, “Yargı Kararları Örnekleriyle Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sorun Alanları”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt No.15, Sayı 2, Yıl 2013, s. 450.

Ülkemizde iskan yerlerinin geniş kısmının doğal afet tehlikesinin bulunduğu, bilhassa deprem riskinin ülkemizin kayda değer gerçeği olduğu, deprem tehlikesine karşı tedbir alınmadan yapılan evlerin ve binaların tehlikeyi daha da arttırdığı görülmektedir. 1999’da meydana gelen Marmara ve Düzce depremleri ile 2011’de gerçekleşen Van depremi de bu durumu ortaya koymaktadır. Mevzuatımızda afetlerle ilgili çeşitli düzenlemeler yapılsa da bu düzenlemelerin büyük bir kısmı afetlerden sonraki iyileşme sürecini ele almaktadır. Oysaki çarpık kentleşmenin sona erdirilmesi, doğal afetlerin önlenmesi ya da afetlerin zararlarının en aza indirilmesine yönelik projelerin benimsenmesi ve bu doğrultuda adımların atılması gerekmektedir.¹⁵⁰ Bu itibarla 6306 sayılı Kanun afet riski taşıyan yerlerde güvenilir ve sağlıklı yaşam alanları yaratmak için gereken kuralları düzenlemeyi, yapı ölçeklerinde yer alan riskli yapıları belirlemeyi, bu yapıların devredilmesi, tekrar tescil edilmesi, yapılarla ilgili tasarruflarının sınırlandırılması, riskli yerlerin tahliyesi, tehlikeli bina ve evlerin yıkılması, yıkılan yerlerin araziye dönüştürülmesi, bu arazilerin ya da rezerv alanlarının tekrar yapılaşmasına kadar devam eden dönüştürme sürecini hüküm altına almaktadır.¹⁵¹

6306 sayılı Kanun ile Cumhurbaşkanına riskli yerlerin tespit edilmesi, hazine arazilerinin devri kararının verilmesi, bedellerinin tespit edilmesi, personel ücretlerinin belirlenmesi, bazı usul ve esasların düzenlenmesi konusunda yetki tanınmakta, söz konusu yetki çerçevesinde Cumhurbaşkanı tarafından riskli alanlarla ilgili çok önemli kararlar alınmaktadır.¹⁵² Söz konusu Kanun kapsamında yer alan idari işlemler hakkında otuz günlük özel süre içerisinde idari yargı mercilerinde dava açılabilmektedir. Ancak İYUK, 6306 sayılı Kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanı kararlarına karşı açılan davalarda genel idari yargılama usulünün değil ivedi yargılama usulünün uygulanması gerektiğini hüküm altına almıştır.

Merkezi yönetime geniş yetkiler vermesi, mülkiyet hakkının ağır biçimde ihlal edilmesine sebep olması gibi özelliklerinden dolayı kendisine eleştiriler

¹⁵⁰ Filiz Daşkiran ve Duygu Ak, “6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt No.13, Sayı 3, Eylül 2015, s.264.

¹⁵¹ Ilgın Özkaya Özlüer, “6306 Sayılı Kanun Kapsamında Riskli Alanlarda Riskli Olmayan Yapıların Durumu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 1, Cilt 76, Yıl 2018, s. 255.

¹⁵² Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 425.

yöneltiren¹⁵³ 6306 sayılı Kanun ile bu kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanı kararlarının ayrıntılı bir şekilde yargı yoluyla denetlenmesi, hukukiliğinin irdelenmesi, yargılama neticesinde de adil kararlar verilmesi gerekmektedir. Ancak yargılama sürelerini kısaltması ve adil yargılanma hakkını ihlal etmesi gibi gerekçelerle eleştirilen ivedi yargılama usulünün, 6306 sayılı Kanun kapsamında Cumhurbaşkanı tarafından verilen kararlardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulanması sağlıklı değildir.

2.4. İVEDİ YARGILAMA USULÜ KAPSAMINDA YER ALAN UYUŞMAZLIK TÜRLERİNE İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

2014 yılında getirilen ivedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlık türleri incelendiğinde bunların hangi kriterlere göre belirlendiğinin madde metninden anlaşılamadığı, madde gerekçesinin de bu konuda yeterli açıklamayı içermediği görülmektedir. İvedi yargılama kapsamında yer alan davaların genelde iktisadi yönü baskın olan önemli yatırım ve projelere yönelik kararlar ve idari işlemlerden kaynaklandığı açıktır. Söz konusu idari işlemlerin karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve çok yönlü olduğu, davaların kısa süre içinde bitmesinin kolay olmadığı ve acele bir şekilde davaların görülmeye çalışılmasının hak kaybına yol açtığı belirtilmektedir.¹⁵⁴

Fransız ivedi yargılama uygulamasına bakıldığında, sınır dışı etme kararları ve yıkım kararlarının ivedi usul kapsamında yer aldığı anlaşılmaktadır.¹⁵⁵ Oysa bizim idari yargı sistemimizde yıkım işlemlerine benzer şekilde uygulanmakla etkisini kaybeden kararlar ivedi yargılama usulü kapsamında bulunmamakta ve neden kapsam dışı bırakıldığı da açıklanmamaktadır. Uzun sürmesinin tarafların menfaatini zedelemesi ve davacılar açısından katlanılamayacak sonuçlar doğurması ihtimal dahilinde olan bu gibi davaların da ivedi yargılama usulüne tabi tutulması ve hak arama hürriyeti kısıtlanmadan bu davaların makul sürede tamamlanması gerektiği görüşü doktrinde savunulmaktadır.¹⁵⁶

¹⁵³ Daşkiran ve Ak, “6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm”, s. 264.

¹⁵⁴ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s.191-192.

¹⁵⁵ Sancakdar, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, s.198.

¹⁵⁶ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 192.

2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesinde sayılan uyuşmazlık türlerinin kanun koyucu tarafından ivedi yargılama usulüne tabi tutulmasının hukuk devletine, adalete uygun yargılanabilme hakkına ve dilekçe hakkına zarar verdiği bu nedenlerle de Anayasal hükümlere aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuş ve söz konusu düzenlemenin iptali istenmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından; yargılama usulünün belirlenmesi konusunda kanun koyucunun takdir yetkisinin bulunduğu, hangi işlemlerin ivedi yargılama usulüne tabi tutulacağının kamu yararı, hakkaniyet ve adalet gibi kriterler gözetilerek ve Anayasal kurallara uygun olarak kanun koyucu tarafından belirlenmesinin mümkün olduğu, söz konusu takdir yetkisi kapsamında ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlık türlerinin belirlendiği, ivedi yargılama usulü kapsamında bulunan idari işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların niteliği dolayısıyla derhal çözüme kavuşturulması gereken uyuşmazlıklardan olduğu, bu uyuşmazlıklar açısından ivedi yargılama usulünün kabul edilmesinin hukuka ve Anayasal ilkelere aykırılık teşkil etmediği belirtilerek iptal istemli başvuru reddedilmiştir.¹⁵⁷

Anayasayla kanun koyucuya tanınan yargılama usullerini belirleme konusundaki takdir yetkisinin sınırları mevcuttur. Yasa yapıcıların ivedi usule tabi olan uyuşmazlıkları belirlerken dilekçe hakkı gibi temel Anayasal kuralları gözetmesi ve somut kriterlere dayanarak takdir yetkisini kullanması gerekmektedir. Oysa ivedi yargılama usulü düzenlenirken bu kriterlerin dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle 2577 sayılı Kanun'da yer alan ivedi yargılama usulünün, bu usul kapsamında bulunan uyuşmazlık çeşitlerinin ve söz konusu usulün genel özelliklerinin adalet ve hakkaniyet duyguları gözetilerek yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

¹⁵⁷AYM, E: 2014/146, K:2015/31, T:19.03.2015 (R.G. T:13.06.2015, S:29385)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN ÖZELLİKLERİ

3.1. İLK DERECE AŞAMASI

3.1.1. Dava Açma Süresi

Hukuk devletinin temel özellikleri; kamu idarelerinin hukuka bağlı olarak hareket etmesi ayrıca hukuk kurallarına göre işlem ve eylemler gerçekleştirmesi olarak gösterilmektedir. Bu itibarla hukuk devleti kuralını benimseyen hukuk sistemlerinde kamu idarelerinin bütün eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olduğu kural olarak kabul edilmektedir. Söz konusu eylem ve işlemlerle hak ve statü kazanan bireylerin bu hak ve statüleri de bu nedenle kural olarak korunmaktadır. Fakat ilgili bireyler bu eylem veya işlemlerin hukuka aykırı olduğunu düşünüyorlarsa bu işlemlere karşı dava açabilmekte, hukuka aykırı olan işlemlerin iptal edilmesini isteyebilmekte, zararlarının tazmin edilmesini talep edebilmekte, bu iki talebi ayrı ayrı veya beraber dava konusu edebilmektedir. İptal ve tazminat taleplerinin zamanından idari yargı mercilerine ulaştırılması ve mahkemelerce hukuksal denetiminin yapılması süreci, idari yargılama hukukunda süre olgusunu karşımıza çıkarmaktadır. Esas itibarıyla dava açma süreleri; idari yargılama usulünde ilgili bireylerin hak arama hürriyetiyle bağlantılı olan ve kamu idarelerinin hukuksal denetimine ilişkin olan çok önemli bir usul hukuku kavramıdır.¹⁵⁸

İdari yargılama hukukunda uygulanan dava açma sürelerinin zamanaşımı niteliğinde olmayıp hak düşürücü süre niteliğinde olduğu görüşü genel olarak

¹⁵⁸ Fevzi Kayacan, “İdari Yargıda Dava Açma Süreleri Ve Sürelere İlişkin Temel Esaslar”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010), s. 3.

doktrinde benimsenmektedir.¹⁵⁹ Kanunlarda belirlenen idari dava açma sürelerinin sona ermesi halinde ilgili kişiler idari yargı yoluna başvuramamakta, yargı yoluyla uyuşmazlıklarının çözülmesini sağlayamamaktadır. İşte bu nedenle dava açma süreleri ve bu sürelerin hesabı özel bir önem taşımaktadır.¹⁶⁰

İYUK uyarınca dava açabilme süreleri genel ve özel dava açma süreleri olarak ikili bir ayrım ile ele alınmaktadır.¹⁶¹ İYUK'un 7. maddesinde genel dava açma süresi Danıştay ve idare mahkemelerinde altmış gündür, vergi mahkemelerinde de otuz gündür. Söz konusu genel nitelikteki dava açma sürelerinin yanı sıra diğer Kanunlarda belirtilen özel dava açma sürelerinin de olduğunu, bazı uyuşmazlıklar açısından kendi özel sürelerinin uygulanacağı kuralını 7. madde saklı tutmaktadır. Bu nedenle her idari uyuşmazlık için dava açma süresi belirlenirken öncelikle kendi Kanunlarında özel bir dava açma süresinin öngörülüp öngörülmediğine bakılması gerekmektedir. Eğer uyuşmazlık konusu olay için özel süreler öngörülmüşse genel süreler söz konusu uyuşmazlıklarda uygulanmamaktadır. Kanunla belirlenen özel süre içerisinde idari davanın açılması gerekmektedir.¹⁶²

İdari yargılama hukukumuzda, 2577 sayılı Kanunla ve diğer Kanunlarla belirlenen özel dava açma sürelerinin sayısı oldukça çoktur. Bunlardan en önemlileri, ivedi usulde uygulanan otuz günlük ve merkezi sınavlarda uygulanan on günlük özel dava açma süreleridir. 20/A maddesinde sayılan uyuşmazlık türleri hakkında açılan davalarda genel idari yargılama usulü yerine ivedi yargılama usulü uygulanmakta ve söz konusu uyuşmazlıklara karşı altmış gün yerine otuz gün içerisinde dava açılması gerekmektedir. Sınavlara ilişkin davalarda ise özel bir yargılama usulü uygulanmakta, altmış günlük genel süre içinde değil, on günlük süre içinde dava açılması gerekmektedir.¹⁶³

¹⁵⁹ Cafer Ergen, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007; Zehra ODYAKMAZ, Ümit KAYMAK, İsmail ERCAN, **İdari Yargı**, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 215.

¹⁶⁰ Muratoğlu, "İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. Maddesi Kapsamındaki Başvurularda...", s.4.

¹⁶² Ergen, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, s. 3; Gürsel Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, s. 84 vd.;

¹⁶³ Hülya Çelik Şeşen, "Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargıda Dava Açma Süresi", **Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt No. 8, Sayı 16, Yıl 2017, s. 7-8.

İvedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlıkları otuz günlük özel dava açma süresi içerisinde yargı mercileri önüne götürmenin hak kaybına yol açtığı, niteliği gereği karmaşık olan bu uyuşmazlıklarda dava açma süresinin bu kadar kısa tutulmasının hak arama hürriyetini kısıtladığı iddiasıyla iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruda; Anayasa Mahkemesi, ivedi yargılama usulünde uygulanan özel dava açma süresinin hak arama özgürlüğüne ağır bir müdahale niteliğini taşımadığı, söz konusu düzenlemenin önemli idari uyuşmazlıkların vakit kaybetmeksizin biran önce yargı mercilerinin önüne getirilmesinin ve derhal karara bağlanmasının sağlanması amacına yönelik olduğu, otuz günlük özel dava açma süresinin dava dilekçesinin hazırlanmasını engelleyecek kadar kısa olmadığı görüşünü benimsemiştir.¹⁶⁴ Ancak kararda görüldüğü üzere; ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların karmaşık bir yapıya sahip olduğu, ekonomik boyutunun büyük olduğu, kısa süre içinde dava konusu edilmesinin kolay olmadığı gibi hususlar Anayasa Mahkemesi tarafından göz önünde bulundurulmamıştır.¹⁶⁵

Dava açma sürelerinin, hak arama özgürlüğüne müdahale niteliğinde olmaması ve sürelerin bireylerin idari işlemlerden veya idari eylemlerden dolayı uğradıkları hak kayıplarını dava yoluyla sonlandırmaya uygun olması gerekmektedir. Bu itibarla genel bir dava açma süresinin idari yargıda uygulanması adalete uygun yargılanabilme hakkının sağlanması için daha elverişli olacaktır. Bu konuda yaşanan sıkıntıları ve karmaşayı engellemek amacıyla İdari yargı mahkemelerinin iş yükünün azaltılması amacıyla 2015 yılında Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenen taslakta dava açma süresinin hem idare mahkemesinde hem de vergi mahkemesinde otuz gün olarak uygulanmasının yani genel ve tek bir sürenin uygulanmasının önerildiği görülmektedir.¹⁶⁶ Her ne kadar söz konusu taslakla ortak ve genel bir sürenin önerilmesi dava açma sürelerine ilişkin karmaşayı önlemekteyse de sırf idari yargı mercilerinin iş yüklerinin azaltılması amaçlanarak değişiklikler teklif edilmemeli, temel haklar zedelenmemeli, Anayasal ilkeler ihlal edilmemelidir.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Bkz. AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015 (R.G., T:13.06.2015, S:29385)

¹⁶⁵ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 195.

¹⁶⁶ <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/%C4%B0dari%20Yarg%C4%B1%20Kanun%20Tasar%C4%B1s%C4%B1%20Tasla%C4%9F%C4%B1%20ve%20Kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1rma%20Tablosu.pdf> , (Erişim Tarihi: 01.02.2019)

¹⁶⁷ Şeşen, “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, s. 9.

3.1.2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesinde Düzenlenen Üst Makamlara Başvuru Yolunun İvedi Yargılama Usulündeki Yeri

İYUK’un 11. maddesi bireylerin yargı mercilerine başvurmadan evvel idari yollarla haklarında tesis edilen işlemler hakkında kamu kurumlarınca yeni kararlar alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu maddeye göre, idari işlemlere muhatap olan bireyler işlemlerin iptali için dava açmadan önce dava açma süreleri içerisinde idari işlemleri kaldırma, geri alma, değiştirme yahut yeni işlemler yapma talebiyle üst makamlara eğer üst makamlar bulunmuyorsa idari işlemi yapan makamlara başvurabilmekte, bu kapsamda yapılan başvurular işlemeye başlayan dava açma sürelerini durdurmaktadır. Yapılan başvurulara altmış günlük süre içerisinde kamu idareleri tarafından açıkça ret cevabı verilebilir. Ayrıca söz konusu süre içinde herhangi bir cevap verilmeyebilir, bu durumda başvuru reddedilmiş sayılır. Söz konusu ret, zımni ret işlemi olarak anılmaktadır. Açık veya zımni ret hallerinde dava açma süreleri kaldığı yerden tekrar işlemeye devam etmekte ve başvuruya kadar geçmiş olan süreler dava açma süresi hesaplanırken dikkate alınmaktadır.¹⁶⁸

Bu düzenleme kamu yararını yakından ilgilendiren çevrenin korunmasına yönelik işlemler, kültürel ve tarihî mirasların korunması işlemleri, imar işlemleri, kamulaştırma işlemleri gibi konularda bireylere menfaatlerini veya haklarını ihlâl eden idari işlemler hakkında idari yargı yoluna gitmeden önce, idarelere son kez başvurabilme hakkı ve kolaylığı tanımaktadır. Bu hakkın kullanılması için, daha önceden kamu idareleri tarafından tesis edilmiş bir idarî işlemin mevcut olması lazımdır. Maddenin iki yönlü amacı bulunmaktadır. Bu maddeyle bir yandan, hukuka bağlı idare ilkesine göre hareket etmek zorunda olan idarelere tesis ettikleri hukuka aykırı idarî işlemleri dava açmaya gerek kalmaksızın düzeltme imkanı sağlama amaçlanmaktadır. Öte yandan bu maddeyle idari işlemlere muhatap olanların uzun, meşakkatli ve masraflı yargı sürecine muhatap olmaksızın daha kısa süren ve daha az

¹⁶⁸ Muratoğlu, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesi Kapsamındaki Başvurularda ...”, s. 4.

masraflı olan idarî başvuru yoluyla hak ve menfaatlerinin korunması hedeflenmektedir.¹⁶⁹

Tezimizin konusunu oluşturan ivedi yargılama usulüne ilişkin madde metni incelendiğinde, 2577 sayılı Kanun'un 11. madde hükümlerinin bu usule tabi olan idari uyuşmazlıklarda uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla ivedi yargılama usulünün uygulanacağı idari işlemlere karşı dava açılmadan önce üst makamlara başvuru yapılması durumunda dava açma süresi durmayacaktır. İvedi yargılama kapsamında yer alan idari işlemlere karşı yapılacak idari başvurular dava açma sürelerini durdurmayacağından, bireylerin ilgili idarelere başvurmadan doğrudan doğruya dava açmaları gerekmektedir.

Nitekim Danıştay 13. Dairesi 16.02.2017 tarihli ve E: 2016/4830, K: 2017/385 sayılı dosyada; ihale işleminin iptali istemiyle İYUK madde 11 kapsamında yapılan başvurunun zımnen reddedilmesinden sonra altmış gün içinde dava açılmasının hukuka aykırı olduğu, dava konusu ihalenin ivedi usule tabi olduğu, ivedi usulde 11. madde hükümlerinin uygulanamayacağı, 11.madde kapsamında yapılan başvuruların dava açma süresini durduramayacağı ve söz konusu işlemin iptali için özel dava açma süresi olan otuz günlük süre içerisinde dava açılması gerektiği şeklinde hüküm kurmuştur.

Böylece, ivedi usulde dava açmadan önce uyuşmazlıkların idari yollarla çözülmesi yolu kapatılmakta, hak ve menfaatlerin korunabilmesi için idari dava açma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Oysaki günümüzde, uyuşmazlıkların kısa süre içinde çözülmesi için “alternatif uyuşmazlık çözüm yolları” üretilmekte ve uyuşmazlıkların yargı yoluna götürülmeden çözülmesi amaçlanmaktadır. Buna rağmen önemli bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan 11. maddenin hızlı bir yargılama yapılması amacıyla da olsa, ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar için etkisiz hale getirilmesi izahtan varestedir. Genel idari yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar açısından kişilere idari başvuru hakkı tanınmışken, ivedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlıklarda bireylere bu başvuru hakkının

¹⁶⁹ Yusuf Deniz, Selman Sacit Boz ve Mehmet Fatih Gürkan, “İdarî Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesine Göre Yapılan İdarî Başvurular”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 21, Sayı 2, Ocak 2013, s. 33.

tanınmaması Anayasa ile koruma altına alınan eşitlik ilkesine de aykırıdır.¹⁷⁰ Söz konusu eleştirilerden dolayı bu düzenlemenin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi; 11. madde uyarınca ilgililer tarafından idareye yapılan başvuruların uyuşmazlıkların yargı makamlarının önüne getirilme sürecini uzattığı, 11. madde hükümlerinin ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar hakkında uygulanmayacağı konusunda düzenleme yapma yetkisinin kanun koyucunun takdirinde olduğu, bu yetki kapsamında yapılan düzenlemenin ilgililerin idari başvuru yapma hakkını sonlandırmadığı, ilgililerin diledikleri takdirde idari dava açmadan önce idareye başvuru yapabilecekleri görüşünü savunmaktadır.¹⁷¹ Oysaki idareye başvuru yolu kapatılmasa bile, ilgililerin ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar hakkında dava açmadan önce 11. madde uyarınca başvuru yapmaları halinde süreler durmamakta ve işlemeye devam etmektedir. Bu durum ilgililerin dava açma sürelerini kaçırma ihtimalini doğurmakta, bu ihtimalden kurtulmak isteyen bireyleri de dava açmaya zorlamakta, sonuç itibarıyla de söz konusu düzenleme idari başvuru yapma hakkını etkisizleştirmektedir.

3.1.3. İvedi Yargılama Usulünde İlk İnceleme Süresi

İlk inceleme müessesesi idari dava dosyalarının tekemmül edebilmesi ve mahkemeler tarafından esastan incelenebilmesi için dava açılırken ve bazı durumlarda davanın her aşamasında idari yargı mahkemeleri tarafından yapılan denetimdir. 2577 sayılı Kanun'da dava dilekçesi ile eklerinin taşınması zorunlu olan koşullar ve ilk inceleme safhası ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. İlk inceleme koşulu, davaların dış koşulları üzerinde gerçekleşen usuli iç aşamayı oluşturmaktadır. Söz konusu iç aşama mahkemeler tarafından yönetilmektedir ve davadaki tarafların bu aşamayla ilgileri bulunmamaktadır.¹⁷² İdari yargı mercileri ilk inceleme safhası ile idari uyuşmazlıkların esas bakımından incelemesini yapmadan önce dava

¹⁷⁰ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 200-201.

¹⁷¹ AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T:19.03.2015, (R.G., T:13.06.2015, S:29385).

¹⁷² Osman Sariaslan, “**Vergi Uyuşmazlıklarına İlişkin Davalarda İlk İnceleme Ve İlk İnceleme Üzerine Verilen Kararların Hukuki Niteliği**”, (“Doktora Tezi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2014), s. 89.

dilekçesinin ve davanın taşınması zorunlu olan şartları taşıyıp taşımadığını belirlemektedir.

Dava dilekçesi ve eklerinin kanundaki koşulları taşıyıp taşımadığı, idari yargı mercilerinin dava konusu uyuşmazlıkta görevli ve yetkili olup olmadığı, dava konusu uyuşmazlık açısından idari merci tecavüzünün bulunup bulunmadığı, davayı açan kişinin davada taraf olma ehliyetinin olup olmadığı, davaya konu edilen işlemin icrailik özelliğini taşıyıp taşımadığı, özel veya genel dava açma süreleri içinde davanın açılıp açılmadığı, husumette sakatlık veya noksanlık bulunup bulunmadığı, dava dilekçesinin İYUK'ta belirtilen şartlara göre düzenlenip düzenlenmediği gibi konular ilk inceleme aşamasında denetlenir.¹⁷³ Bu hususlardan birinde tespit edilen hukuka aykırılıklar mahkemelerin sonraki işlemlere devam etmesini engellemektedir. Söz konusu hukuka aykırılıklar ilgililer veya mahkemeler tarafından giderilirse davanın sonraki aşamalarına devam edilir.

2577 sayılı Kanun'un 14. maddesinde dava dilekçeleri üzerinde ilk incelemenin nasıl ve hangi sıra ile yapılacağı, 15. maddesinde ilk inceleme yapılırken hangi kararların verileceği ayrıntılarıyla düzenlenmektedir. İYUK'un 14/6. maddesine göre ilk inceleme hususlarındaki eksiklikler daha sonra tespit edilse dahi davanın her aşamasında 15. madde hükümleri uygulanmaktadır.

İdari yargı yerleri dava dilekçelerini dilekçenin alındığı tarihten itibaren on beş günlük süre içerisinde ilk inceleme konuları açısından inceler ve karara bağlar. Mahkemeler tarafından yapılan inceleme neticesinde ilk inceleme konuları bakımından hukuka aykırılık görülmezse dava dilekçeleri ve ekleri davalı idareye tebliğ edilir. On beş günlük ilk inceleme süresine uyulmaması halinde uygulanacak olan yaptırım Kanun'da öngörülmemiştir. Bu itibarla söz konusu sürenin bağlayıcı değil de düzenleyici bir süre olduğu uygulamada kabul edilmektedir.¹⁷⁴

İlk inceleme süresi genel idari yargılama usulünde on beş gün olarak belirlenmişken ivedi yargılama usulünde bu süre yedi gün olarak belirlenmiştir.¹⁷⁵ İş yükleri fazla olan idari yargı mahkemeleri tarafından kapsam bakımından ağır olan

¹⁷³ Ahmet Yanık, “**3194 Sayılı İmar Kanunu’na Göre Yapılan İmar Planlarının Yargısal Denetimi** (‘‘Yüksek Lisans Tezi’’, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015), s. 75.

¹⁷⁴ Celal Işıklar, “İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra, Düzen ve Usulü”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt No.1, Cilt No. 1, Sayı 6, Temmuz 2011, s. 61-62.

¹⁷⁵ Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 372.

uyuşmazlıklarda ilk inceleme aşamasının yedi gün içerisinde nitelikli biçimde tamamlanabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle idari yargı mahkemelerinin ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda söz konusu süreyi açma olasılığı yüksektir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere düzenleyici bir süre niteliğinde olduğundan yedi günlük sürenin aşılması durumunda uygulanacak olan bir yaptırım bulunmamaktadır.¹⁷⁶

3.1.4. İvedi Yargılama Usulünde Tebligat, Savunma Süresi, Cevap

Verme ve Dosyanın Tekemmülü

İYUK'un 16. maddesinde genel idari yargılama usulüne tabi olan davalarda uygulanan tebligat ve cevap verme süreleri ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. İdari yargıda dava açıldıktan sonra dava dilekçesi ve ekleri üzerinde ilk inceleme yapılmaktadır. İlk inceleme aşamasında hukuka aykırı bir durum, eksiklik ya da sakatlık tespit edilemezse ya da tespit edilen eksiklikler giderilirse dava dilekçesi ekleriyle beraber davalı idareye tebliğ edilmektedir. Tebliğ tarihinden itibaren otuz günlük cevap verme süresi içinde davalı idarenin dava dilekçesine karşı savunma dilekçesi sunması gerekmektedir. Davalı idarece sunulan savunma dilekçesi mahkeme tarafından davacıya tebliğ edilmekte, davacının bu savunma dilekçesine otuz gün içinde ikinci dilekçe ile cevap verme hakkı doğmaktadır. Bu dilekçeye replik denilmektedir. Davacı eğer davalının savunma dilekçesini aldıktan sonra buna cevap verirse cevap dilekçesi de davalıya tebliğ edilir. Davalı idarenin davacı tarafından sunulan bu dilekçeye karşı otuz gün içinde ikinci savunma dilekçesi sunma hakkı bulunmaktadır. Bu dilekçeye de düplik denilmektedir. Davalı idarenin sunduğu ikinci savunma dilekçesine karşı davacının cevap verme hakkı bulunmasa bile ikinci savunma dilekçesinin davacıya tebliği zorunludur. Davacı tarafa bu dilekçe tebliğ edilmeksizin dosyaların incelenmesi hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca, İYUK'un 16/2. maddesine göre; davalının sunduğu ikinci savunma dilekçesinde davacı tarafın cevap vermesi gereken durumlar oluşursa davacı tarafa cevap vermesi için mahkeme tarafından uygun bir süre de verilebilmektedir.

Grldğu üzere genel idari yargılama usulünde; dava taraflarının kendilerine tebliğ edilen dilekçelere karşı otuz günlük süreler içinde cevap verme hakları

¹⁷⁶ Kasapoğlu Turhan, "İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü", s. 203.

bulunmaktadır ve taraflar bu dilekçelere cevap vermek zorunda değildirler. Ancak taraflar kendilerine tebliğ edilen işlemlere cevap vermeyerek kendi hukuki durumlarını dava aşamasında zor duruma sokacaklarından ileri sürülen iddialara karşı cevap vermelerinin taraflar açısından daha sağlıklı olacağı doktrinde savunulmaktadır.¹⁷⁷

Yukarıda açıkça belirttiğimiz otuz günlük cevap ve savunma süreleri, belli koşulların varlığı halinde uzatılmaktadır. Eğer süresi içinde dilekçe verilmesini engelleyen ya da zorlaştıran haklı sebepler varsa ve taraflardan biri otuz günlük süre içinde süre uzatma talebinde bulunmuşsa görevli mahkeme bu talebi incelemektedir. Mahkeme, talebi yerinde görürse bir kereliğine ve otuz günü aşmamak koşuluyla talep eden tarafa ek süre vererek cevap verme süresini uzatmaktadır. Eğer uzatma talepleri, cevap verme süreleri geçtikten sonra yapılmışsa tarafların talepleri reddedilmektedir. Tarafların kendilerine tanınan otuz günlük süreler geçtikten sonra verecekleri dilekçelerle ileri sürdükleri hususlar ve talep ettikleri haklar yargı mercilerince dikkate alınamamaktadır. Açıkça anlattığımız tüm bu aşamaların hukuka uygun takip edilmesi suretiyle genel idari yargılama usulünde dava dosyaları tekemmül etmekte,¹⁷⁸ tekemmül eden dosyaların esas bakımından incelenme süreci başlamakta ve yargı mercileri uyuşmazlığın esası hakkında artık karar verilebilmektedir.

İYUK'un 20. maddesinde genel idari yargı usulüne tabi olan davalarda dosyaların incelenme usulü düzenlenmiştir. İdari yargılama hukukunda geçerli olan dosya üzerinden inceleme yapma kuralıyla re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde ve söz konusu 20. madde uyarınca idari yargı mahkemeleri her türlü incelemeyi kendiliğinden yapmaktadırlar. Uyuşmazlığın çözümü için gereken bilgi ve belgeler taraflardan veya ilgili mercilerden mahkeme kararıyla istenebilmektedir. 2577 sayılı Kanun'a göre tekemmül eden dosyalar öncelik durumları veya ivedilik durumlarına göre belirlenen öncelikli işlere dikkat edilmek suretiyle idari yargı mahkemelerine geldikleri güne göre incelenmekte, dosyalar hakkında tekemmül ettikleri tarihlere göre sırayla karar verilmektedir. Resmi Gazete'de yayımlanan öncelikli işler dışında kalan diğer genel idari yargı dosyalarının ise tekemmül tarihinden sonra en fazla altı

¹⁷⁷ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, s. 302.

¹⁷⁸ Ahmet Nohutçu, **İdari Yargı**, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara 2012, s. 350-351.

ay içerisinde sonlanması gerekmektedir.¹⁷⁹ Ancak bu süreler yaptırım bulunmadığından bağlayıcı değil düzenleyici süreler olarak kabul görmektedir.

İYUK'un 16. maddesinde düzenlendiği ve yukarıda ayrıntılı biçimde açıkladığımız üzere; idari davalarda tarafların iki kez dilekçe sunma hakları mevcuttur. Söz konusu dilekçelerin teatisi aşamasına idari yargılama hukukunda replik-düplik aşaması denilmektedir. 2014 yılında kabul edilen ve idari yargıda yeni bir yargılama usulü olarak uygulanmaya başlayan ivedi yargılama usulünde genel idari yargılama usulünden farklı olarak replik-düplik aşaması mevcut değildir yani tarafların dava dilekçesi ve savunma dilekçesi olmak üzere sadece birer defa dilekçe sunma hakları bulunmaktadır. Bu usulde davacının sunduğu dava dilekçesi davalı idareye tebliğ edilmekte ve davalı idarenin bu dilekçeye sadece bir kez cevap verme hakkı bulunmaktadır.

Genel idari yargılama usulünde taraflara ikişer kez dilekçe sunma hakkı tanınmasına karşın ivedi usule tabi olan uyuşmazlıklarda bu hakkın kısıtlanması Anayasa ile hüküm altına alınan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Aynı zamanda tarafların dilekçelerde ileri sürülen iddialara cevap verme haklarının mevcut olmaması Anayasa'da düzenlenen hak arama özgürlüğünü de sınırlandırmaktadır.¹⁸⁰ Ancak Anayasa Mahkemesi; taraflara sadece birer kez dilekçe sunma hakkının tanınmasının yargı sürecini hızlandırmayı amaçladığı, bu konuda düzenleme yapma yetkisinin kanun koyucuların takdir yetkisi kapsamında olduğu, taraflar dilekçe sunamasa bile mahkemelerce re'sen araştırma yapma yetkisi kapsamında gereken bilgi ve belgelere ulaşma imkanının olduğu, tüm bu nedenlerle taraflara ikinci kez dilekçe sunma hakkı tanınmamasının hak arama hürriyetini sınırlandırmadığı görüşünü savunmaktadır.¹⁸¹

Genel idari yargılama usulümüzde savunma süresi otuz gün olarak düzenlenmişken ivedi usulde bu süre on beş gün şeklinde öngörülmüştür. İvedi usulde, davacının sunduğu dava dilekçesi davalı idareye tebliğ edilmekte davalı idarenin söz konusu dilekçeye on beş gün içinde savunma dilekçesiyle cevap vermesi gerekmektedir. Bu usulde savunma dilekçesinin verilmesi ya da savunma dilekçesi

¹⁷⁹ 2577 sayılı Kanun'un 20. maddesinin 5. fıkrası

¹⁸⁰ Sancakdar, "İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar", s. 197-198.

¹⁸¹ AYM, E.2014/146, K.2015/31, 19.03.2015 (R.G., 13.06.2015, 29385)

verme süresinin dolması ile dosya tekemmül etmektedir.¹⁸² Söz konusu savunma dilekçesi verme süresi sadece bir kez ve en fazla on beş güne kadar uzatılabilmektedir. Oysa yukarıda da izah edildiği üzere genel idari yargılama usulünde mahkemelerce, hukuka uygun nedenlerin varlığı durumunda ve davanın taraflarından birinin talebi halinde savunma verme süresi otuz güne kadar uzatılabilmektedir. Savunma dilekçesi verme süresinin uzatılmasına ilişkin olarak genel idari yargılama usulünde aranan ‘taraflardan birinin talep etmesi’ koşulu ile ‘haklı sebeplerin mevcut olması’ koşulları İvedi yargılama usulüne ilişkin madde metninde bulunmamaktadır. Savunma süresinin uzatılması talep edildiğinde bahsi geçen koşulların aranıp aranmayacağı yahut sürelerin uzatılması konusunda takdir yetkisinin tamamen mahkemelerde olup olmadığına ilişkin olarak ivedi yargılama usulü açısından belirsizlik mevcuttur.¹⁸³

Genel idari yargılama usulünde davalı idareye otuz gün içinde savunma dilekçesi sunma hakkı tanınmasına rağmen ivedi yargılama usulünde savunma süresinin on beş gün ile sınırlandırılması Anayasa ile koruma altına alınan eşitlik ilkesini ve hak arama hürriyetini zedelemektedir. Fakat Anayasa Mahkemesi bu konuda da aksi görüşü benimseyerek; kanun koyucunun süreleri belirleme noktasında takdir yetkisinin bulunduğu, ivedi yargıya tabi olan uyuşmazlıklarda idari işlemleri gerçekleştiren idarelerin uyuşmazlıkların çözümü için gereken bilgi ve evrakları ellerinde bulundurduğundan on beş günlük sürenin savunma için yeterli olduğu, idari yargı makamlarının uyuşmazlığın çözümü için gereken bilgi ve belgelere ulaşma imkanının olduğu tüm bu nedenlerle ivedi yargılama usulünde genel idari yargılama usulüne nazaran savunma süresinin kısa tutulmasının adil yargılanma hakkını zedelediği ve hukuka aykırılık teşkil etmediğini savunmaktadır.¹⁸⁴

3.1.5. İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olan Davalarda Yürütmenin Durdurulması Müessesesi

İdari işlemlerin kanuni dayanaklarının bulunduğu ve hukuka uygun oldukları varsayımını içeren kanunilik karinesi gereği idari işlemlere karşı dava açılması

¹⁸² Yeşilyurt, “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...”, s. 422.

¹⁸³ Kasapoğlu Turhan, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, s. 205-206.

¹⁸⁴ AYM, E:2014/146, K:2015/31, T:19.03.2015 (R.G., T:13.06.2015, S:29385)

halinde işlemler durmamakta, söz konusu işlemler hukuki statülerini korumaya devam etmekte, re'sen icra edilme özelliklerini sürdürmektedir. İptal davası açılmasının tek başına işlemin icrailiğini durduramaması, bu durumun da hukuka aykırı olan işlemlerle bireylerin haklarını ihlal etme riskini taşıması nedeniyle dava dosyasının esası hakkında karar verilinceye kadar gerekli koşulların varlığı halinde idari işlemlerin icrasının durdurulması hakkında karar verme yetkisi idari yargı makamlarına 2577 sayılı Kanun'un 27. maddesi ile tanınmıştır. Söz konusu yetki kapsamında mahkemeler tarafından yürütmenin durdurulması kararı verilmesi halinde davaya konu idari işlemlerin icrası durmaktadır. Bu itibarla işlemlerin iptal edilmesine ilişkin mahkeme kararları idari işlemlerin hukuk alemindeki varlığına son veren, idari uyuşmazlığı çözen nihai kararlar olarak belirtilmekteyken yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlar idari işlemlerin icrasını durduran tedbir niteliğine haiz kararlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁵

Mahkemeler tarafından yürütmenin durdurulması hakkında karar verilebilmesi için; İYUK 27. madde uyarınca dava şartı, talep şartı, harç şartı, gerekçe şartı ve teminat şartlarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Söz konusu şartlar mevcutsa kural olarak davalı idarelerce savunma yapıldıktan veya savunma yapma süresi bittikten sonra yürütmenin durdurulması istemi hakkında idari yargı mahkemeleri tarafından ret ya da kabul yönünde karar verilmektedir. İdari yargı mercileri yürütmenin durdurulması talep edilen dosyalarda, talebi reddetme yetkisine haiz olduğu gibi talebi kabul ederek idari işlemlerin yürütmesini durdurma yetkisine de sahiptir. Yürütmenin durdurulması talebinin kabul edilebilmesi için yukarıda bahsi geçen şartların yanında idari işlemin açıkça hukuka aykırılık teşkil etmesi ve bu işlemin icrası halinde ağır zararların doğması şartlarının beraber dava konusu idari uyuşmazlıkta bulunması gerekmektedir.

Genel idari yargılama usulüne tabi dosyalarda yürütmenin durdurulması hakkında verilen ret ve kabul kararlarına karşı yedi günlük özel süre içerisinde davanın tarafları itiraz edebilmektedir. İvedi yargılama usulüne tabi olan dava dosyalarında ise genel idari yargılama usulünden farklı olarak yürütmenin durdurulması hakkında verilen ret ve kabul kararları kesindir ve bu kararlara karşı

¹⁸⁵ Zeliha Aras Altınok, “İptal Kararının Hukuki Etki ve Sonuçları”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018), s. 74-75.

itiraz yolu bulunmamaktadır.¹⁸⁶ Söz konusu ivedi usule tabi olan çok önemli alanlarda mahkemelerin yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin olarak verdikleri kararların kesinliği ve itiraz yolunun kapatılması zayıf konumda olan bireylere karşı güçlü konumda olan idareleri daha güçlü hale getirmekte, bireylerin adil yargılanma hakkını ihlal etmektedir.¹⁸⁷

İvedi yargılama usulünde yürütmenin durdurulması istemi hakkında mahkemeler tarafından verilen ret ya da kabul kararlarına karşı itiraz yolunun kapatılmasına ilişkin düzenleme TBMM Adalet Komisyonu Raporunda da vatandaşların hak arama özgürlüklerini sınırlandığı, vatandaşları devlet kurumlarına karşı güçsüz hale getirdiği, zamanla vatandaşlar açısından hak yoksunlukları yaratacağı gerekçeleriyle eleştirilmiştir.¹⁸⁸

Gerekçeli yazılması zorunlu olan yürütmenin durdurulması istemi hakkındaki kararlar iptal kararları gibi bireyler üzerinde hukuksal etkiye sahiptirler. Bu kararlar ile hukuki durumlara son verilir veya hukuki durumlara son verme talebi reddedilir böylece dava konusu idari işlemler ya maddi alemde uygulanmaya devam eder ya da bu işlemlerin uygulanması askıya alınır. Söz konusu etkileri dolayısıyla yürütmenin durdurulması hakkında verilen ret ya da kabul kararları özel önem arz etmekte ve bu konularda verilen kararlara itiraz yolunun kapatılması hukuk devleti, eşitlik ilkesi, adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti gibi temel Anayasal ilkeleri zedelemektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi, ivedi yargılama usulünün asıl amacının uyuşmazlıkların kısa süre içerisinde sonuçlandırılması olduğu, bu amaca ulaşmak için yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itiraz yolunun açık olması ya da kapatılması konusunda kanun koyucuların takdir yetkisinin bulunduğu, bu yetki kapsamında itiraz yolunun kapatılmasının adil yargılanma ilkesini zedelediği, aynı zamanda yürütmenin durdurulması talebi hakkında verilen ret ya da kabul kararlarının ara kararı mahiyetinde olduğu, bu ara kararlarının idari yargı

¹⁸⁶ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s. 427; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s. 409.

¹⁸⁷ Rıdvan Akın, “Yürütmenin Durdurulmasına İlişkin 6352-6526 Ve 6545 Sayılı Kanun Değişikliklerinin Yargı Kararlarına Etkisi”, (“Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015), s. 111.

¹⁸⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss592.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.08.2019).

mahkemeleri tarafından verilecek olan esas hakkındaki nihai kararlar açısından bağlayıcılığının bulunmadığı görüşünü savunmaktadır.¹⁸⁹

3.1.6. İvedi Yargılama Usulünde Tekemmül Eden Dosyalarda Karar

Verme Süresi

Genel idari yargılama usulünde otuz gün içinde savunma dilekçesinin verilmemesi ya da replik-düplik aşamalarının tamamlanması ile dosya tekemmül etmekte, tekemmül eden dosyalar hakkında da en geç altı ay içinde karar verilmesi gerekmektedir.¹⁹⁰ İvedi usulde ise on beş günlük süre içinde savunma dilekçesinin verilmesi ya da savunma dilekçesinin verilmemesi ile dosya tekemmül etmekte, tekemmül eden dosyalar hakkında da en geç bir ay içinde karar verilmesi gerekmektedir (İYUK 20/A). İvedi yargılama usulüne tabi olup tekemmül eden davalarda ara kararı verilmesinin, duruşma yapılmasının, bilirkişi incelemesi yaptırılmasının, keşif kararı alınmasının gerektiği hallerde yapılacak iş ve işlemler ivedilikle sonuçlandırılır.

Söz konusu bir aylık ve altı aylık karar verme sürelerinin idari yargı mahkemeleri tarafından aşılması halinde uygulanacak olan bir yaptırım Kanun koyucu tarafından öngörülmediğinden söz konusu sürelerin hak düşürücü süre olmayıp düzenleyici süre niteliğini taşıdığı belirtilmektedir.¹⁹¹

Çok sayıda uyuşmazlığı çözmek zorunda olan idari yargı mercilerinin bir ay gibi kısa süre içinde çevre, turizm, afet, ihale, acele kamulaştırma, özelleştirme gibi karmaşık bir yapıya sahip olan ayrıca yüksek maliyeti olan idari konularda¹⁹² sağlıklı şekilde karar vermesini beklemek doğru değildir.¹⁹³

İvedi usulde dava dosyasının tekemmül etmesinden sonra yukarıda anlatılan süreler içinde idari yargı mercileri tarafından hükmedilen kararlara karşı tarafların on beş günlük özel süre içerisinde temyiz yoluna başvurabilme hakkı bulunmakta ancak istinaf yoluna başvurabilme hakları bulunmamaktadır. Tezimizin bundan sonraki

¹⁸⁹ AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015 (R.G., T: 13.06.2015, 29385)

¹⁹⁰ Turan Yıldırım, **İdari Yargı**, Beta Yayıncılık, 1. Bası, Aralık 2008, İstanbul, s. 434.

¹⁹¹ Anayasa Mahkemesi, E:2014/146, K:2015/31, T:19.03.2015 (R.G., T:13.06.2015, S:29385) sayılı kararında bu sürelerin düzenleyici süre niteliğini taşıdığını, hak düşürücü süre olmadığını ifade etmiştir.

¹⁹² Sancakdar, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, s. 195.

¹⁹³ Kasapoğlu Turhan, “İdare Hukukunda İvedi Yargılama Hukuku”, s. 203.

kısımında ivedi yargılama usulüne tabi dava dosyalarında istinaf ve temyiz kanun yollarına ilişkin düzenlemeler incelenecektir.

3.2. İVEDİ YARGILAMA USULÜNDE İSTİNAF AŞAMASI

Bilindiği üzere idare mahkemeleri ile vergi mahkemelerinin yanı sıra bazı uyuşmazlıklar açısından Danıştay ilk derece yargılama faaliyetini yürütmektedir. Ara yargılama görevi üstlenen bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin üzerinde yer almakta Danıştay ise idari yargılama hukukumuzda en üst yargı mercii olarak gösterilmektedir. Danıştay'ın iş yükünün azaltılması ve yargılama sürelerinin en alt seviyeye indirilmesi amacıyla 18.06.2014 tarihli 6545 sayılı Kanunla bölge idare mahkemeleri hakkında önemli değişiklikler yapılmış, istinaf incelemesi idari yargı sistemimiz açısından yeni bir kanun yolu olarak kabul edilmiş, idare ve vergi mahkemeleri ile Danıştay arasında yer alan bölge idare mahkemeleri istinaf yargı organı olarak görevlendirilmiştir.

2577 sayılı Kanun'da söz konusu değişikliklerden önce; itiraz, temyiz ve karar düzeltme olağan kanun yolları olarak belirlenmiş, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi ise olağanüstü kanun yolları olarak düzenlenmişti. Ancak daha sonra istinaf incelemesi getirilmiş, kanun yararına bozma şeklindeki kanun yolu kanun yararına temyiz şeklinde isimlendirilmiş, karar düzeltme ise uygulamadan kaldırılmıştır. Getirilen düzenlemeler neticesinde idari yargı sistemimizde yer alan olağan kanun yolları istinaf ve temyiz, olağanüstü kanun yolları ise kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi olarak şekillenmiştir.¹⁹⁴

İtiraz ve temyiz olağan kanun yollarının uygulandığı ikili sistemlerde kanun yolları birbirlerinin alternatifleri olarak öngörülmüş olup birbirlerinin devamı olarak düzenlenmemiştir. Bu sistemlerde, kararlar itiraz ya da temyiz kanun yollarından sadece birine tabi olup temyiz kanun yolu genel kanun yolu olarak belirlenmiştir. Yani kanunla belirlenen sınırlı sayıdaki uyuşmazlık hakkında bölge idare mahkemeleri nezdinde itiraz kanun yolu açıkken bu uyuşmazlıklar dışındaki tüm ilk derece yargı kararları temyiz kanun yoluna tabidir. Bölge idare mahkemeleri tarafından itiraz kanun yolunda hükmedilen kararlar kesindir, bunlar aleyhine temyize gidilememektedir. Görüldüğü üzere iki dereceli yargılama sistemlerinde ilk

¹⁹⁴ Ferha Öncül, “**Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümlemesinde İstinaf Uygulaması**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2018), s. 65.

derece mahkemeleri tarafından verilen nihai kararlar ya temyiz kanun yolunda Danıştay ya da itiraz kanun yolunda Bölge idare mahkemesi tarafından denetlenmektedir.¹⁹⁵

İstinaf ve temyiz olağan kanun yollarının uygulandığı üç dereceli sistemlerde kanun yolları birbirinin devamı olarak düzenlenmiş olup birbirlerinin alternatifleri olarak öngörülmemiştir. İstinaf ikinci derece incelemesidir. Bu sistemde ilk derecede verilen kararlar bölge idare mahkemelerince istinaf yoluyla incelenmektedir. Temyiz kanun yolunun açık olduğu uyuşmazlıklarda, ilk derece yargılamasındaki nihai kararlar istinaf aşamasında incelenmekte, istinaf aşamasından sonra da istinafta verilen kararlar Danıştay tarafından temyiz aşamasında incelenmektedir.¹⁹⁶ Yukarıda da açıkladığımız üzere; 28.06.2014 tarihinde idari yargılama hukuku konusunda mühim değişiklikler yapılmış, istinaf sistemi getirilmiş, bölge idare mahkemeleri istinaf mahkemesi olarak görevlendirilmiştir. Böylelikle Türk idari yargılama hukukumuzda çift dereceli yargılama sisteminden vazgeçilerek üç dereceli yargılama sistemi benimsenmiştir.

Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenen “Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”nın genel gerekçesinde; iki dereceli yargılama sistemi nedeniyle ilk derecede verilen kararların %70’ine yakınının Danıştay tarafından temyiz yoluyla incelendiği, bölge idare mahkemelerinin ise kararların sadece %30’una yakınının itiraz yoluyla incelediği, bu durumun Danıştay dairelerini aşırı iş yükü altında bıraktığı, söz konusu iş yükünün makul sürede yargılanma ilkesine zarar verdiği, Danıştay tarafından kararların kesinleştirilme sürelerinin uzadığı tüm bu nedenlerle Danıştay’ın iş yükünün azaltılması ve yargılamaların kısa süre içinde tamamlanması amacıyla istinaf sisteminin kabul edilmesi gerektiği, bölge idare mahkemelerinin de istinaf mercii olarak yapılandırılması gerektiğinin belirtildiği görülmektedir. 2577 sayılı Kanun’un 45. maddesinde ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararlardan istinaf ve temyize kapalı olan kesin kararların sırasıyla sayıldığı; 46. maddesinde istinaf aşamasında kesinleşen kararlar ile istinaf aşamasından sonra temyiz yoluna tabi olan karar türlerinin belirlendiği görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler incelendiğinde,

¹⁹⁵ Ali Akyıldız, “İstinafa İlkesel Bakmak”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 147. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 2 Mayıs 2015, s. 13.

¹⁹⁶ Sancakdar, “İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler”, s.19.

Danıştay dava dairelerinin iş yükünün azaltılması ve Danıştay'ın içtihat mahkemesi statüsünün kuvvetlendirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.¹⁹⁷

İstinaf kanun yoluna ait düzenlemeler 28.06.2014 tarihinde kabul edilmesine karşın bu konudaki düzenlemeler 20.07.2016 tarihinde fiilen yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁸ Kesinleşmeyen ilk derece mahkeme kararlarına karşı başvuru ve bu nedenle olağan kanun yollarından sayılan istinaf aşamasında ilk derece kararları maddi ve hukuki açıdan denetlenmekte, tespit edilen hukuka aykırılıklar bölge idare mahkemeleri tarafından giderilmekte, dosyanın esası hakkında kararlar verilmektedir. Temyiz aşamasında sadece hukuka uygunluk denetimi yapılmaktayken, istinaf aşamasında istinaf mercii olan bölge idare mahkemeleri hem maddi olay incelemesi ve hem de hukuka uygunluk incelemesi yapmaktadır. Yani ilk derece mahkemeleri tarafından maddi olayların doğru tespit edilmesi ve dava konusu uyuşmazlıklarının hukuka aykırı olduğu sonucuna varılmasına karşın uyuşmazlıklara uygulanacak olan normların yanlış seçilmesi ya da yanlış yorumlanması halinde hukukilik incelemesi istinaf aşamasında bölge idare mahkemesi tarafından yapılmaktadır. Hukuki inceleme yapılmasının yanı sıra istinaf aşamasında idare ve vergi mahkemelerinin maddi olayların belirlenmesinde hata yaptığı kanaatine varılması durumunda dosya ilk derece mahkemesine gönderilmemekte yargılama bölge idare mahkemesi tarafından istinaf aşamasında bizzat yapılmakta, maddi olay tespit edilmekte, dosyadaki olgular ve deliller bölge idare mahkemesi tarafından değerlendirilmektedir. Görüldüğü üzere temyiz aşamasından farklı olarak istinaf aşamasında maddi olayın incelenmesi ve maddi nitelendirmenin denetlenmesi de söz konusudur.¹⁹⁹

İstinaf aşamasında yapılan denetleme neticesinde ilk derece mahkeme kararı hukuka aykırı bulunmaz ise istinaf başvurusu reddedilir. İlk derece mahkemesi kararında bulunan maddi hatalar eğer düzeltilebilirse istinaf mercii gereken düzeltmeleri kendisi yaparak ilk derece mahkemesi kararının aynısını verir. İstinaf incelemesinde esas hakkındaki ilk derece mahkeme kararı hukuka aykırı bulunursa

¹⁹⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss592.pdf>, (Erişim Tarihi 08.03.2019).

¹⁹⁸ Bölge İdare Mahkemelerinin istinaf görevine 20.07.2016 tarihinde başlayacakları, 07.11.2015 tarihinde 29525 sayılı Resmî Gazete' de ilan edilmiştir.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151107-3.pdf> (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

¹⁹⁹ Ekin Sevinç, “Türk İdari Yargılama Hukukunda İstinaf Kanun Yolu”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2018), s. 44.

istinaf başvurusu kabul edilerek hukuka aykırı olan karar kaldırılır ve dosyanın esası hakkında gerekli inceleme ve araştırmalar yapılmak suretiyle istinaf mercii tarafından yeni bir karar verilir. İYUK'un 45. maddesine göre, mahkemeler tarafından ilk inceleme konularında verilen kararlara karşı yapılan istinaf başvurularında eğer başvuru haklı bulunursa dosya bölge idare mahkemesi tarafından esas bakımından incelenmez, istinaf başvurusu kabul edilir, hukuka aykırı olan istinaf konusu karar kaldırılır ve dava dosyası ilgili yargı merciine gönderilir.

İYUK'a göre; idare ve vergi mahkemelerinin önlerine gelen uyuşmazlıklar hakkında verdikleri nihai kararlara karşı otuz gün içinde bölge idare mahkemesi nezdinde istinaf başvurusu yapılabilir. Bu itibarla istinaf kanun yolu genel kanun yolu niteliğini taşımaktadır.²⁰⁰ Fakat vergi mahkemeleri ile idare mahkemeleri tarafından konusu her yıl yeniden belirlenen parasal sınırları geçmeyen²⁰¹ davalar ile idari işlemler hakkındaki iptal davalarında hükmedilen nihai kararlar verildiği anda kesin karar niteliğini haiz olup bu kararlar istinaf başvurusuna konu olamaz. İstinaf yolu kapalı olan bu kararlara karşı temyiz kanun yoluna da gidilemez. Görüldüğü üzere genel idari yargılama usulünde istinaf yolu kapalı olan davalarda temyiz kanun yolu da kapalıdır. Ancak ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda verilen nihai kararlar bu kuralın istisnasını teşkil etmektedir. Çünkü ivedi usulde verilen nihai kararlar istinaf kanun yoluna tabi değildir ancak bu kararlara karşı temyiz yolu açıktır.²⁰² İYUK'un 46. maddesinde genel idari yargılama usulüne tabi olan

²⁰⁰ Sevinç, "Türk İdari Yargılama Hukukunda İstinaf Kanun Yolu", s. 86.

²⁰¹ 2577 sayılı Kanun'un 45. maddesi ile ek 1. maddesi uyarınca ,2019 yılında istinaf kanun yoluna başvurabilmek için geçerli olan parasal sınır 6.000 TL olarak belirlenmiştir.

²⁰² İlk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı istinaf başvurusu mu ya da temyiz başvurusu mu yapılacağının ortaya çıkarılması için ilk olarak dava konusu olayın ivedi usule tabi olan uyuşmazlıkların sayıldığı İYUK'un 20/A maddesinde belirtilen idari işlemlerden herhangi biri olup olmadığının belirlenmesinin gerektiği, dava konusunun itirazın şikayet başvurusu için ödenen bedelin geri verilmesi için idareye yapılan başvurunun reddedilmesine dair işlem olduğu, söz konusu davanın ivedi usule tabi uyuşmazlıklardan olmadığı, ivedi usule tabi olmayan davalarda verilen kararlara karşı doğrudan temyiz başvurusu yapılamayacağı, öncelikle istinaf başvurusunun yapılması gerektiği ve bu doğrultuda dosyanın görevli ve yetkili Bölge İdare Mahkemesi tarafından incelenmesi gerektiği yönünde Danıştay 13. Dairesi tarafından E:2016/5007 K: 2017/297 numaralı ve 07.02.2017 tarihli dosyada karar verilmiştir. Yine benzer şekilde; maden ocağı projesi hakkında ÇED Gerekli Değildir, ÇED Gereklidir, ÇED Olumlu, ÇED Olumsuz şeklindeki nihai kararların hazırlayıcısı olarak verilen davaya konu görüşün, hazırlık işlemi niteliğinde olduğu, bu idari işlemin ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklardan olmadığı, bu itibarla davada verilen incelenmeksizin ret şeklindeki nihai kararın doğrudan temyiz edilemeyeceği, Bölge İdare Mahkemesi tarafından istinaf kanun yoluyla incelenmesi gerektiği yolunda Danıştay 14. Dairesi tarafından E: 2016/10400 K: 2016/5993 numaralı ve 24/10/2016 tarihli dosyada karar verilmiştir.

davalarda istinaf kanun yolu aşamasında verilen hangi kararlara karşı temyize başvurulabileceği sayma yoluyla sırasıyla gösterilmiştir.²⁰³

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı biçimde anlatıldığı üzere; özelleştirme, çevre, afet, turizm, acele kamulaştırma, ihale gibi önemli alanlarda tesis edilen bazı idari işlemler hakkındaki davalarda ivedi usul uygulanmaktadır. İYUK'un 45/8. maddesi uyarınca ivedi usulün uygulandığı davalarda istinaf yoluna başvurulamamaktadır. Ancak ivedi usule tabi uyuşmazlıklarda on beş günlük özel süre içinde Danıştay nezdinde temyiz kanun yoluna başvurulabilmektedir.²⁰⁴ Görüldüğü üzere bu uyuşmazlıklar doğrudan temyize tabi olup istinaf kanun yolu kapalı olan dava türleridir.²⁰⁵

Uyuşmazlıkların çözümünün hızlandırılması amacıyla getirilen düzenlemelerin adil yargılama ilkesi ile uyumlu olması ve ölçülülük ilkesini zedelememesi gerekmektedir. Bu nedenle yargılama türleri ve usulleri belirlenirken yapılan yeniliklerin ve getirilen düzenlemelerin meşru bulunabilmesi için adil yargılama ilkesine hizmet etmesi zorunludur. Oysa genel idari yargılama usulünün uygulandığı dava türlerinde istinaf kanun yolunun açık olması, ivedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlık türlerinde ise istinaf yolunun kapalı olması ve sadece temyiz yolunun açık olması Anayasa ile koruma altına alınan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmakta ve hak arama hürriyetini zedelemektedir.²⁰⁶

Ancak Anayasa Mahkemesi; bireylerin kanun yollarına başvurma hakkı olduğu, kanun yollarına başvurabilme hakkının her davanın iki veya üç dereceli yargılama usulüne tabi olacağı anlamını taşımadığı, kanun koyucunun kanun yollarını düzenleme ve türlerini belirleme noktasında takdir yetkisinin bulunduğu, ivedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlıklarda kanun yolu aşamasının bir an önce tamamlanması suretiyle davaların kısa süre içinde kesin hükümle sonuçlanmasını sağlamak amacıyla istinaf sisteminin kanun koyucu tarafından takdir yetkisi kapsamında öngörülmediği, bu davalarda doğrudan temyiz yoluna

²⁰³ Gül Üstün, “İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 22, s. 25-26.

²⁰⁴ İYUK'un geçici 8. maddesine göre; ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda 20/07/2016 tarihinden önce veya sonra verildiği araştırılmaksızın ilk derece mahkemelerinin hükmettiği kararlara karşı temyiz uygulanmaktadır. Nitekim Danıştay'ın 13. Dairesinin Esas: 2016/5007 Karar: 2017/297 numaralı ve 07.02.2017 tarihli kararı da bu yöndedir.

²⁰⁵ YILDIRIM Ramazan, “Türkiye’de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 147. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 12 Mayıs 2015, s. 34.

²⁰⁶ Kasapoğlu Turhan, “İdare Hukukunda İvedi Yargılama Hukuku”, s. 209.

gidilebildiği ve temyiz kanun yolu aşamasında istinaf aşamasına benzer şekilde Danıştay'ın gerekli incelemeyi yaparak dosyaların esas hakkında kesin nitelikte olan kararlar verme yetkisinin bulunduğu gibi gerekçeleri ileri sürerek ivedi yargılamaya tabi olan uyuşmazlıklarda istinaf yolunun kapalı olmasının eşitlik ilkesine ve adil yargılanma hakkına aykırı olmadığına karar vermiştir.²⁰⁷

Kanımızca ivedi yargılama usulünde ilk derece idari yargı mercileri tarafından hükmedilen nihai kararlarda tespit edilen eksiklik ve aykırılıkların üç dereceli bir yargılama sürecinden geçirilerek sona erdirilmesi, tüm ülke menfaatlerini ilgilendiren nitelikli davalarda adil ve hakkaniyete uygun kararlar verilmesine imkan sağlayacaktır. Nitekim idari yargı mahkemeleri tarafından bazı konularda tek dereceli yargılama sisteminin uygulanması suretiyle verilen kararların hak arama hürriyetini zedelediği konusunda AİHM tarafından verilen kararlar da mevcuttur.²⁰⁸

3.3. İVEDİ YARGILAMA USULÜNDE TEMYİZ AŞAMASI

Yargısal ve istişari görevleri ifa etmesi için 1868 yılında kurulan Şura-yı Devlet ilk kez 1961 Anayasasında Danıştay olarak isimlendirilmiş aynı isim 1982 Anayasası'nda da korunmuştur. Her iki Anayasanın da yargı bölümünde yer alan Danıştay aynı zamanda iki Anayasa'da da yüksek mahkemeler başlığı altında düzenlenmiştir. Kurulduğu günden bugüne kadar Danıştay ve Şûrâ-yı Devlet'in tüm anayasalarımızda yer alan ortak özellikleri ise her ikisinin de danışma ve inceleme görevini ifa etmesi ve söz konusu idari görevlerinin zamanla azalması, sembolik ve şekli bir göreve dönüşmesidir.²⁰⁹

1982 Anayasası'nın 155. maddesinde, Danıştay'ın hem yargı makamı hem de idari makam olarak üstelendiği görevler belirlenmiştir. Danıştay, kanunlarla belirlenen belli uyuşmazlık türlerinin hem ilk derece hem de son derece yargılamasını yapmaktadır, aynı zamanda idari yargı mercileri tarafından hükmedilen ve başka bir idari yargı mahkemesinin denetimine bırakılmayan kararların son kez incelendiği yargı makamıdır. Danıştay'ın, idari yargı uyuşmazlıklarının çözülmesi ve davaların görülmesi şeklindeki yargı görevleri dışında, kamu hizmetlerinin

²⁰⁷ AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015 (R.G., T:13.06.2015, S: 29385)

²⁰⁸ Burcu Turan, “AİHS 6. Madde Kapsamında İdari Yargıda Makul Süre”, (“Yüksek Lisans”, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018), s. 81.

²⁰⁹ Zeki Eraslan, “Şûrâ-yı Devletten Danıştaya Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm”, (“Doktora Tezi”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2018), s. 205.

yürütülmesi için imzalanan imtiyaz sözleşmeleri ile ilgili düşüncesini bildirme şeklinde idari görevleri de bulunmaktadır.

Aynı zamanda 2575 sayılı Kanun'un 1. maddesinde; yüksek idare mahkemesi, inceleme mercii ve danışma mercii şeklinde Danıştay tanımlanmaktadır. Kanun'da bu şekilde tanımlanması Danıştay'ın hem idari hem de yargısal görevler üstlendiğini göstermektedir. Danıştay idari fonksiyonu kapsamında inceleme ve danışma görevlerini ifa etmesi dolayısıyla merkezi idarenin yardımcı kuruluşlarından biridir. Danıştay'ın yargısal görevleri kapsamında verdiği kararlar ile idari görevleri kapsamında verdiği kararlar birbirinden farklıdır. Bunun yanı sıra hem inceleme hem de danışma mercii olması hasebiyle Danıştay'ın idari görevleri kapsamında verdiği kararlar da kendi içerisinde farklılık arz etmekte ve bu kararları hukuk dünyasında farklı sonuçlar doğurmaktadır.²¹⁰

Yüksek Mahkeme niteliğine haiz olan Danıştay yargısal görevleri kapsamında bireylerle devlet arasındaki idari uyuşmazlıklar ile kamu idarelerinin kendi aralarındaki idari uyuşmazlıkları diğer idari yargı mahkemeleri gibi çözmekle görevlidir. Danıştay'ın söz konusu yargı fonksiyonu incelendiğinde bazı idari uyuşmazlıkların ilk ve son derece yargılamasını yaptığı, bazı idari uyuşmazlıkları ise kanun yolu aşamasında inceleyerek bu uyuşmazlıkların son derece yargılamasını yaptığı anlaşılmaktadır.²¹¹

Yukarıda da değindiğimiz gibi Danıştay ilk derece mahkemesi olarak Kanunlarla belirlenen davaları karara bağlar, temyiz mercii sıfatıyla idari mahkemelerce verilen bazı kararların kanun yolu incelemesini yapar. Danıştay ayrıca yargılama fonksiyonu kapsamında mahkemeler arasındaki görev ve yetki anlaşmazlıklarını karara bağlar, idari yargı mahkemeleri tarafından verilen kararlar arasında uyumu sağlamak için bazı konularda içtihadı birleştirme kararları alır.

2575 sayılı Kanun'un 24. maddesinde Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı uyuşmazlık türleri sırasıyla sayılmıştır. Buna göre; Cumhurbaşkanı tarafından verilen kararlardan doğan idari davaların, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki Cumhurbaşkanı'na ait düzenleyici işlemlere karşı açılan

²¹⁰ Evren Altay, "Danıştay'ın İdari Görevleri ve Kararları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt No. 2, s. 189.

²¹¹ Emel Çora, "**Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Danıştay'ın Gelişim Süreci**", ("Doktora Tezi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015), s.302.

davaların, bakanlıklar ve kamu idareleri tarafından hazırlanarak tüm ülkede uygulanan düzenleyici işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, birden fazla idare ve vergi mahkemesinin yetki alanında bulunan uyuşmazlıkların, tahkim yolu bulunmayan imtiyaz sözleşmelerinden kaynaklanan davaların ilk derece yargılamasını Danıştay yapmaktadır. Ancak ilk derece yargı mahkemesi olarak Danıştay tarafından incelenen uyuşmazlıklar söz konusu 24. maddede belirtilenlerle sınırlı değildir. 2575 sayılı Kanun'un yanı sıra başka mevzuatlarda da dağınık olarak Danıştay'ın ilk derece aşamasında çözüldüğü ihtilaflar bulunmaktadır.²¹² Danıştay dava dairelerince ilk derece yargılaması yapılan bu uyuşmazlıklara karşı ilgililer tarafından istinaf kanun yoluna başvurulamaz, ancak temyiz kanun yoluna başvurulabilir ve bu uyuşmazlıklarda verilen nihai kararlara karşı yapılan temyiz başvuruları konusuna göre Danıştay VDDK veya İDDK tarafından incelenmektedir.

2575 sayılı Kanun'un 25. maddesinde Danıştay'ın temyiz yoluyla incelediği uyuşmazlık türleri düzenlenmiştir. Buna göre vergi mahkemeleri ve idare mahkemeleri tarafından idari uyuşmazlıkların çözümünde hükmedilen nihai kararların bölge idare mahkemeleri tarafından istinaf yoluyla incelenmesinden sonra temyiz incelemesini Danıştay yapmaktadır. Ayrıca ilk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay'ca incelenen uyuşmazlıklarda hükmedilen kararların da temyiz incelemesi yine Danıştay tarafından yapılmaktadır.

İlk derece yargılama aşamasında idare ve vergi mahkemeleri ile Danıştay hem hukuki hem de maddi inceleme yapmaktadır. Aynı zamanda ikinci derece yargılama aşaması olan istinaf kanun yolunda da bölge idare mahkemeleri hem maddi hem hukuki inceleme yapmaktadır. Ancak üçüncü derece yargılama aşaması olan temyiz kanun yolunda Danıştay kural olarak sadece hukuka uygunluk denetimi yapmakta, maddi olay incelemesi yapmamaktadır.²¹³ Nitekim 2575 sayılı Kanun'un 23. maddesinde Danıştay'ın temyiz aşamasında hukuk kurallarının uygulanmamasından kaynaklanan hukuka aykırılıkları ya da hukuk kurallarının yanlış ve eksik uygulanmasından kaynaklanan hukuka aykırılıkları denetlediği hüküm altına alınmaktadır. Her ne kadar Danıştay'ın temyiz aşamasında genel idari yargı dosyalarının esas incelemesini yapamayacağı kuralı bulunsun da ivedi yargılama usulünde bu kurala istisna teşkil eden önemli bir düzenleme bulunmaktadır. Söz

²¹² Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 121.

²¹³ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 485.

konusu istisna uyarınca, ivedi yargılama usulünde Danıştay’a temyiz aşamasında maddi olay incelemesi yapma görevi verilmektedir.

Temyiz kanun yoluna ilişkin düzenlemeler, temyiz aşamasında geçerli olan süreler ve temyiz incelemesinde sadece hukuka uygunluk denetimi yapılabilmesi gibi konularda genel yargı usulü ile ivedi usul arasında çok önemli farklılıklar bulunduğundan söz konusu hususlar ayrı başlıklar altında tezimizin bundan sonraki kısmında incelenecektir.

3.3.1. İvedi Yargılama Usulünde Temyiz Başvurusunun Usul Bakımından İncelenmesi

3.3.1.1. Temyiz Başvuru Süresi

Danıştay dava daireleri tarafından verilen usuli veya esas hakkındaki nihai kararlar ile İYUK’un 46. maddesinde sayma yoluyla belirlenen konularda istinaf mahkemesi tarafından verilen kesin nitelikte olmayan hükümler Danıştay tarafından temyiz mercii sıfatıyla kanun yolu aşamasında hukuka uygunluk yönünden denetlenmektedir. Temyiz kanun yolu başvurusunun, temyize konu kararın ilgililere tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz günlük süre içerisinde yapılması gerekmektedir. Bahsedilen temyiz süresinin geçmesiyle ilgililerin temyize başvurma hakkı sona ermektedir. Fakat taraflardan birinin temyiz süresini kaçırmaması ve diğer tarafın süresi içinde temyiz başvurusu yapması halinde süreyi kaçıran taraf lehine bir kolaylık öngörülmüştür. İYUK’un 48. maddesinin 3. fıkrasına göre; davanın taraflarından birinin temyiz süresini kaçırmaması halinde, süresi içerisinde temyiz başvurusunda bulunan tarafın temyiz dilekçesine otuz günlük cevap verme süresi içerisinde vereceği cevap dilekçesiyle aleyhine olan kararlar hakkında temyiz isteminde bulunma hakkı doğmaktadır. Bu hakkın kullanılması durumunda, dava dosyasına sunulan cevap dilekçesi temyiz dilekçesi olarak kabul edilmekte, süresi içerisinde temyiz başvurusu yapılmış gibi işlem görmektedir.²¹⁴

Yukarıda ivedi yargılama usulünde istinaf aşaması konu başlığı altında ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere idari yargı mahkemelerinin ivedi yargılama

²¹⁴Osman Sariaslan, “Vergi Uyuşmazlıklarına İlişkin Davalarda İlk İnceleme ve İlk İnceleme Üzerine Verilen Kararların Hukuki Niteliği”, (“Doktora Tezi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2014), s. 253.

usulünün uygulandığı dava türlerinde verdiği nihai kararlara karşı istinaf başvurusu yapılamamaktadır. Ancak bu kararlar verildiği anda kesin nitelik taşıyan kararlar arasında sayılmadığından ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar hakkında hükmedilen kararlar aleyhine Danıştay nezdinde temyiz başvurusu yapılabilmektedir.²¹⁵ Nitekim 2577 sayılı Kanun’un ivedi usulü düzenleyen 20/A maddesinin 2/g bendinde de bu husus düzenlenmiş, ivedi yargılama usulünde verilen nihai kararlar aleyhine kararların ilgililere tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş günlük süre içerisinde temyiz kanun yolu başvurusu yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü üzere söz konusu maddeyle ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda istinaf kanun yolu kapalı tutularak doğrudan temyize başvurulacağı kuralı düzenlenmiş, temyiz başvuru süresi de genel idari yargılama usulünün uygulandığı dava türlerine nazaran daha kısa tutularak on beş gün olarak belirlenmiştir.

İvedi yargılama usulünde temyiz süresinin kısa olmasının hukuk devleti kuralını, eşitlik ilkesini, hak arama özgürlüğünü ve adalete uygun yargılanma hakkını ihlal ettiği gerekçesi ileri sürülerek söz konusu düzenlemenin iptal edilmesi istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, temyiz başvuru süresinin ivedi yargılama usulünde kısa tutulmasının hak arama hürriyetine müdahale ettiği ancak bu müdahalenin ivedi usule tabi önemli nitelikteki dava türlerinin en kısa süre içerisinde yargı mercileri tarafından karara bağlanmasını sağlamaya yönelik meşru amaçlara hizmet ettiği, on beş günlük temyiz başvuru süresinin dilekçelerin ve eklerinin hazırlanmasını imkansızlaştıracak kadar kısa olmadığı, hak arama özgürlüğünü ölçsüz bir şekilde sınırlandırmadığı gibi gerekçeleri savunarak iptal istemini reddetmiştir.²¹⁶

3.3.1.2. Temyizde İlk İnceleme ve Temyiz Dilekçelerinin Tebliğe Çıkarılma Süresi

2577 sayılı Kanun’un ‘Temyiz dilekçesi’ başlıklı 48. maddesine göre davanın taraflarınca Danıştay Başkanlığı’na hitaben yazılan dilekçelerle temyiz isteminde

²¹⁵ Turan, “AİHS 6. Madde Kapsamında İdari Yargıda Makul Süre”, s. 80.

²¹⁶ AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015 (R.G., T: 13.06.2015, S:29385)

bulunulması gerekmektedir. Temyiz dilekçeleri, temyize konu kararı veren bölge idare mahkemesine, Danıştay'a ya da Kanun'da sayılan ilgili mercilere verilmektedir. Söz konusu temyiz başvuru dilekçesinin 2577 sayılı Kanun'un 3. maddesinde belirtilen koşulları taşıması gerekmektedir. Bu koşulları taşımayan dilekçelerdeki eksikliklerin ve yanlışlıkların giderilmesi için genel idari yargılama usulünde ilgililere on beş günlük süre verilmektedir. Davanın taraflarınca, süresi içinde temyiz dilekçesinde bulunan eksik ve yanlış olan hususlar giderilmezse temyiz isteminde bulunmamış sayılmasına Danıştay ya da bölge idare mahkemesi tarafından karar verilmektedir.

İvedi usulün uygulandığı davalarda temyiz başvuru dilekçelerinin üç gün içerisinde incelenerek idari yargı yerleri tarafından tebliğe çıkarılması gerekmektedir. Genel idari yargılama usulünden farklı olarak ivedi usulde temyiz başvuru dilekçelerinin üç günlük kısa süre içinde incelenerek tebliğe çıkarılması yönündeki kuralın ağır iş yükü bulunan idari yargı mahkemeleri tarafından uygulanmasının mümkün olup olmadığı konusu doktrinde tartışmalıdır.²¹⁷

İYUK'un 20/A maddesinin 2/h bendine göre, genel yargılama usulünün uygulandığı idari davalarda geçerli olan temyiz başvurularına ilişkin düzenlemeleri içeren 48. maddenin ivedi usule uygun olan hükümleri idari yargı mercileri tarafından kıyasen uygulanmaktadır.

3.3.1.3. Temyiz Dilekçesine Cevap Verme Süresi

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, idari yargılama sistemimizde temyiz başvuru dilekçeleri bölge idare mahkemeleri, Danıştay ya da 2577 sayılı Kanun'un 4. maddesinde sayılan makamlara verilir. Temyiz dilekçeleri daha sonra bölge idare mahkemeleri ya da Danıştay tarafından davanın karşı tarafına tebliğe çıkarılır. Genel idari yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlıklarda yer alan tarafların temyiz dilekçelerinin kendilerine tebliğ edildiği tarihi izleyen günden itibaren otuz günlük süre içerisinde temyiz başvurusuna karşı cevap vermeleri gerekmektedir. Daha önce de açıkladığımız üzere, taraflardan birinin kararı temyiz edebilme hakkına ilişkin otuz günlük süreyi kaçırmaması halinde kendisine tebliğ edilen temyiz dilekçesine karşı

²¹⁷ Kasapoğlu Turhan, “İdare Hukukunda İvedi Yargılama Hukuku”, s. 209.

otuz gün içinde düzenleyeceği cevap dilekçesi ile aleyhine olan kararları temyiz edebilme hakkı bulunmaktadır ve düzenleyeceği cevap dilekçesi temyiz dilekçesi olarak kabul edilmektedir. İYUK madde 48'e göre; karşı tarafça cevap dilekçesinin verilmesi ya da cevap verme süresinin geçirilmesi ile yargı mercii tarafından dizi listesi hazırlanarak dava dosyası Danıştay'ın ilgili birimlerine gönderilmektedir.

Genel idari yargılama usulüne tabi davalarda uygulanan otuz günlük cevap verme süresinden farklı olarak ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda temyiz başvurularına karşı cevap verme süresi, on beş gün olarak düzenlenmiştir. Genel idari yargılama usulü ile kıyaslanarak temyize cevap verme süresinin on beş gün gibi daha kısa bir süre olarak kanun koyucu tarafından belirlenmesinin hak arama hürriyetini kısıtladığı, eşitlik ilkesini zedelediği, adil yargılanma ilkesini ihlal ettiği ileri sürülmüş ve iptal edilmesi talep edilmiştir.²¹⁸

İvedi yargılama usulünde uygulanan on beş günlük cevap verme süresine ilişkin düzenlemenin iptal edilmesi istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru Anayasa Mahkemesi tarafından, ivedi yargılama usulünde dava açma sürelerinin kısa tutulmasının hukuka ve Anayasal hükümlere aykırı olmadığına ilişkin görüşüne benzer gerekçelerle reddedilmiştir. Bu kapsamda, Anayasa Mahkemesi tarafından temyiz başvurusuna cevap verme süresinin ivedi usulde kısa olmasının hak arama hürriyetini ihlal ettiği fakat bu ihlalin ivedi usule tabi olan uyuşmazlıklara ilişkin yargısal sürecin bir an evvel tamamlanmasını sağlama gibi haklı bir amaca hizmet ettiği, söz konusu sürenin ilgili kişilerin temyize cevap verme dilekçesini hazırlaması ve gereken bilgi ve belgelere ulaşmasını engelleyecek kadar kısa olmadığı, düzenlemenin adil yargılanma ilkesine zarar vermediği gibi gerekçelerle iptal istemi reddedilmiştir.²¹⁹

3.3.1.4. Temyiz İstemlerini Karara Bağlama ve Kararları Tebliğe Çıkarma Süresi

İvedi yargılama usulünü düzenleyen madde uyarınca idari yargı kararlarına yapılan temyiz başvurularının Danıştay tarafından incelenmesi ve en geç iki ay

²¹⁸ Kasapoğlu Turhan, “İdare Hukukunda İvedi Yargılama Hukuku”, s. 209.

²¹⁹ AYM E: 2014/146, K: 2015/31 ve T: 19.03.2015 (R.G., T: 13.06.2015, S: 29385).

içerisinde söz konusu uyuşmazlıkların karara bağlanması gerekmektedir. Temyiz incelemesi sonucunda verilen kararların da bir ay içinde gerekçesi yazılarak tebliğe çıkarılması gerektiği aynı maddeyle hüküm altına alınmaktadır. Temyiz istemlerinin karara bağlanması ve kararların tebliğe çıkarılması ile ilgili olarak öngörülen süreler hak düşürücü süre niteliğinde olmayıp düzenleyici süre niteliğini taşımaktadır. Çünkü söz konusu süreler yargı mercileri tarafından uyulmaması ve bu sürelerin aşılması halinde uygulanacak olan yaptırımlar Kanunda düzenlenmemiştir.

Niteliği gereği karmaşık bir yapıya sahip olup ekonomik boyutu yüksek olan belli başlı uyuşmazlıkların ivedi yargılama usulüne tabi olduğu, bu uyuşmazlıkları çözmek zorunda olan idari yargı mahkemelerinin ise ağır iş yükü altında olduğu, temyiz aşamasında iki ay içerisinde nihai karar verilmesinin ve bu kararların bir ay içerisinde tebliğe çıkarılmasının mümkün olmadığı, bu kadar kısa sürelerin öngörülmesinin adil yargılama hakkını ihlal ettiği, hak arama özgürlüğünü zedelediği, eşitlik ilkesine de uymadığı iddia edilerek söz konusu sürelerle ilişkin düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi istenilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi; bu sürelerin düzenleyici süre niteliğini taşıdığı, sürelerin kısa tutulmasının ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların mahkemeler tarafından hızlıca çözüme kavuşturulması amacını taşıdığı, bu sürelerle uyulmamasının uyuşmazlığın taraflarının haklarını ihlal etmediği, sürelerin belirlenmesi noktasında kanun koyucuların takdir yetkisinin olduğu, kanun koyucuların takdir yetkisi kapsamında bir ay ve iki aylık söz konusu sürelerin öngörüldüğü ve bu sürelerin adil yargılanma hakkını ihlal etmediği ayrıca Anayasa'nın 141. maddesiyle hüküm altına alınan uyuşmazlıkların mümkün olan en hızlı biçimde ve mümkün olan en az giderle çözülmesi gerektiği kuralına uyarlık gösterdiği gerekçeleriyle iptal başvurusunu reddetmiştir.²²⁰

3.3.2. İvedi Yargılama Usulünde Temyiz Başvurusunun Esas Bakımından İncelenmesi

Daha önce de belirttiğimiz idare mahkemeleri ile vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlardan verildiği anda kesin olmayan kararlar ve Kanunda belirtilen koşulları taşıyanlar bölge idare mahkemeleri tarafından istinaf yoluyla

²²⁰AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015(R.G.,T: 13.06.2015, S:29385).

denetlenir. İstinaf aşamasında ilk derece mahkemelerince verilen kararlar hem hukuksal yönden hem de maddi yönden denetlenir. İlk derece kararları hukuka uygun bulunursa istinaf başvurusu reddedilir. İstinafa konu olan kararlarda tespit edilen maddi yanlışlar düzeltilebilir nitelikte ise gereken düzeltmeler yapılmak suretiyle ilk derece mahkemesinin verdiği kararın aynısı verilir. İstinaf başvurusuna konu olan kararın hukuka aykırı bulunması durumunda ise istinaf başvurusu kabul edilir, hukuka aykırı olan karar kaldırılarak dosya incelenir ve dosyanın esası hakkında bölge idare mahkemesi tarafından yeni bir karar verilir. İdari uyuşmazlığa görevi olmayan ya da yetkisi olmayan mahkemelerce bakılması, reddedilen yahut yasaklanan hakimlerce yargılamanın yapılması halinde yahut ilk inceleme neticesinde hükmedilen kararlara karşı yapılan başvuruların hukuka uygun bulunması durumunda bölge idare mahkemesince istinaf başvurusu kabul edilir, istinafa konu olan ilk derece mahkemesi kararı kaldırılır, dava dosyası ilgili idare veya vergi mahkemesine gönderilir. Bölge idare mahkemelerinin istinaf başvurusu üzerine verdiği kararlardan bazıları kesindir ve söz konusu kararlarına karşı temyiz yolu kapalıdır. Verildiği anda kesin olanlar dışında kalan bölge idare mahkemesi kararlarına karşı temyiz yolu açıktır. Temyize tabi olan istinaf kararlarının hangileri olduğu Kanun’da sayılmıştır.²²¹

Yukarıda da belirtildiği gibi bölge idare mahkemelerinin istinaf incelemesi neticesinde hükmettikleri kararlar ve Danıştay’ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla hükmettiği kararlardan Kanun’da belirtilenler temyiz yoluyla Danıştay tarafından incelenmektedir. Genel idari yargılama hukukumuzda temyiz mercii olan Danıştay istinaf aşamasından farklı olarak temyiz aşamasında maddi olguları denetlemez, yeni deliller araştırmaz sadece dosyanın hukuka uygun olup olmadığını denetler yani hukuka uygunluk denetimini yapar ve temyize konu olan karar hakkında onama ya da bozma kararı verir.²²² Bu doğrultuda 2577 sayılı Kanun’un 49. maddesinde de Danıştay’ın temyiz başvurusu üzerine vereceği onama kararlarının çeşitleri ve hangi nedenlerden dolayı bozma kararı verebileceği hususları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddeye göre, Danıştay tarafından verilen onama kararları üçe

²²¹Selçuk Buyrukoğlu, “6545 Sayılı Kanun Öncesi Ve Sonrası Özelinde Cumhuriyet Tarihinden Günümüze Vergi Yargısı”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt No.18, Sayı 1, Yıl 2017, s. 120-121.

²²² Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 485.

ayrılmaktadır. Eğer temyize konu olan karar hukuka uygun ise Danıştay tarafından sadece onama kararı verilir ve dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Hukuka uygun bulunan kararın gerekçesinde eksiklik veya yanlışlık varsa gerekçe değiştirilerek onama kararı verilir. Kararda bulunan maddi hataların düzeltilmesi veya eksikliklerin giderilmesi mümkünse karar düzeltilerek onama kararı verilir. Söz konusu onama karar çeşitlerinin dışında Danıştay'ın bozma kararı verebileceği haller de yine 49. maddede sayılmıştır. Buna göre; temyize konu kararın hukuka aykırı bulunması durumunda, görevsiz veya yetkisiz mahkeme tarafından temyize konu kararın verilmesi halinde, usul kurallarının kararı etkileyecek biçimde eksik veya yanlış uygulandığının tespit edilmesi halinde Danıştay tarafından bozma kararı verilir ve dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Görüldüğü üzere genel idari yargılama hukukumuzda Danıştay tarafından bozma kararı verilmesi halinde dosyanın esasının incelenmeyeceği esas inceleme yapılabilmesi için dosyanın ilgili mahkemeye gönderileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi, 2014 yılında genel idari uyuşmazlıklar hakkında verilen kararlara karşı başvurulmak üzere hem maddi olay incelemesinin yapıldığı hem de hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı istinaf kanun yolu düzenlemesi getirilmesine karşın ivedi yargılama usulünde istinaf yoluna başvurulamayacağı kuralı düzenlenmiş, bu usulde ilk derece yargılaması neticesinde verilen kararlar hakkında on beş günlük özel süre içerisinde sadece temyiz kanun yolu başvurusu yapılabileceği kuralı öngörülmüştür. Genel idari yargılama usulünde temyiz aşamasında sadece hukuka uygunluk denetimi yapılabiliyorken ivedi yargılama usulüne tabi olan davalarda Danıştay hem hukuka uygunluk denetimi hem de maddi olay incelemesi yapabilme yetkisi ile donatılmıştır. Görüldüğü üzere, ivedi yargılama usulünde sürelerin kısa tutulması suretiyle temyiz usulü çabuklaştırılmış aynı zamanda temyiz başvurularını incelemekle görevli olan Danıştay'a genel idari yargılama usulünden farklı olarak ivedi yargılama usulünde maddi olay incelemesi yapma ve esastan karar verme yetkisi istinaf aşamasında bölge idare mahkemesine tanınan yetkiye benzer biçimde tanınmıştır.²²³

²²³ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 486.

Nitekim 2577 sayılı Kanun'un ivedi usulü düzenleyen 20/A maddesine göre; temyiz aşamasında dosya üzerinden yapılan inceleme sonucunda maddi olaylarla ilgili elde edilen bilgi ve belgeler yeterliyse ya da sadece hukuki konularda temyiz başvurusu yapılmışsa veya temyize konu olan nihai kararda düzeltilmesi mümkün olan maddi yanlışlıklar varsa temyiz kanun yolunda uyuşmazlığın esası hakkında Danıştay tarafından karar verilir. Bu üç durum söz konusu değilse Danıştay gereken incelemeleri kendisi yapar ve uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verir. Bununla birlikte ilk inceleme neticesinde hükmedilen kararların temyiz yoluyla incelenmesi halinde eğer Danıştay temyiz başvurusunu hukuka uygun bulursa kararı bozar ve dosyayı mahkemesine gönderir. Bu son durumda kural olarak dosyanın esasını ilk derece mahkemesi inceler.

2577 sayılı Kanun'un 49. maddesinde, görevsiz veya yetkisiz mahkeme tarafından verilen kararların temyiz edilmesi halinde, söz konusu kararların Danıştay tarafından bozulacağı ve dosyanın ilgili mahkemeye gönderileceği hüküm altına alınmıştır. İvedi usulü düzenleyen 20/A maddesinde de, ilk inceleme konularında verilen kararların temyiz aşamasında hukuka aykırı bulunması durumunda kararların bozulacağı ve dosyanın ilgili mahkemeye gönderileceği düzenlenmiştir. Söz konusu 49. madde ile 20/A maddesinin beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. İvedi yargılama usulüne tabi olan davalarda görevsiz veya yetkisiz olan mahkemelerin verdiği kararların bozulması halinde dosyanın esası Danıştay tarafından incelenmez, dosya kararı veren mahkemeye gönderilir ve esas inceleme bu mahkemeler tarafından yapılır. Nitekim Danıştay 13. Dairesi'nin E:2013/3097 K:2017/903 numaralı 04.04.2017 tarihli kararı da bu yöndedir.²²⁴

Her ne kadar İYUK'un 50. maddesinde genel idari yargılama usulünün uygulandığı davalarda Danıştay tarafından hukuka aykırı bulunan kararlar hakkında bozma kararı verilmesi neticesinde dosyanın kararı veren mahkemeye gönderileceği hükmü yer alsa da ivedi yargılama usulünün uygulandığı davaların temyiz aşamasında bu kural uygulanmaz. Bu uyuşmazlıklara ilişkin olarak ilk inceleme neticesinde verilen temyize konu kararlar hariç olmak üzere Danıştay'ın hukuka

²²⁴**Danıştay Dergisi**, Yıl: 2017, Sayı: 146, s. 357.
https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/22_01_2019_115835.pdf. (Erişim Tarihi: 01.04.2019).

aykırı bulduğu kararları bozması durumunda dosya kararı veren mahkemeye gönderilmez, dosya hakkında gereken araştırmalar ve incelemeler Danıştay tarafından yapılır ve dosyanın esası hakkında yeni karar verilir. Temyiz kanun yolu özelliklerine aykırı olsa da söz konusu ivedi usulde temyiz aşamasında esas inceleme yapılabilmesine ilişkin kuralın ivedi usulün uygulandığı davaların hızlı bir şekilde çözümlenmesini sağlama amacı taşıdığını savunan görüşler mevcuttur.²²⁵

Genel idari yargılama usulünden farklı olarak ivedi yargılama usulünde Danıştay’ın temyiz aşamasında hukuka uygunluk denetimi ve maddi vakıa incelemesi yaparak esas hakkında karar verme yetkisinin olmasının Anayasal ilkelere müdahale niteliği taşıdığı iddialarıyla söz konusu düzenlemenin iptali Anayasa Mahkemesi’nden istenmiştir. Ancak kanun koyucuların düzenleme yaparken takdir yetkisine sahip olduğu, bu yetki kapsamında uyuşmazlıkların en ucuz ve en hızlı şekilde sonuçlandırılması gerektiği kuralı ile kamu yararı kuralının birlikte gözetilmesi suretiyle düzenlemelerin yapıldığı, ivedi usule tabi uyuşmazlıkların derhal çözümlenmesi amacıyla temyiz aşamasında Danıştay’a gereken incelemeleri yaparak dosyanın esası hakkında kararı verme yetkisinin tanındığı, söz konusu düzenlemenin hukuka aykırı olmadığı ve Anayasal hükümlerle uyumlu olduğu belirtilerek Anayasa Mahkemesi tarafından iptal istemi reddedilmiştir.²²⁶

Genel idari yargılama usulünün uygulandığı davalarda temyiz incelemesi sonucunda verilen kararlar, kararı veren Danıştay’ın ilgili dairesine ya da ilgili bölge idare mahkemesine gönderilir. İYUK’un 50/3. maddesine göre, bölge idare mahkemelerinin temyiz sonucunda verilen bozma kararlarına uyma veya önceki kararında ısrar edebilme yetkisi bulunmaktadır. Bölge idare mahkemeleri tarafından uyma kararı verilmesi halinde bu kararın temyiz incelemesi sadece Danıştay tarafından verilen bozma kararına uygun olup olmadığı ile sınırlı olarak yapılmaktadır. İsrar kararının temyiz edilmesi halinde ise, dosyayı konusuna göre ya Danıştay VDDK yahut Danıştay İDDK incelemektedir. Bu kurulların verdiği kararlar kesindir.²²⁷

²²⁵ Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 378.

²²⁶ AYM, E: 2014/146, K: 2015/31, T: 19.03.2015 (R.G., T: 13.06.2015, S: 29385)

²²⁷ Buyrukoğlu, “6545 Sayılı Kanun Öncesi Ve Sonrası Özelinde ...”, s. 122-123.

2577 sayılı İYUK'un 20/A maddesi incelendiğinde; ivedi usulün uygulandığı davalarda genel yargılama usulünden farklı olarak temyiz başvurusu üzerine verilen kararların kesin olduğu ilk derece mahkemesi tarafından bu kararlara uyulmasının zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Zira söz konusu madde, ivedi yargılama usulünde Danıştay tarafından temyiz incelemesi neticesinde kurulan hükümlerin kesin olduğunu düzenlemiştir. Bu durumda, ilk derece mahkemeleri tarafından temyiz kararlarına karşı ısrar kararı verilemez ve bu kararlara karşı başka mercilere başvurulamaz.

SONUÇ

Hukuk devleti ilkesinin korunabilmesi ve insan haklarının güvence altına alınabilmesi için kullanılan en önemli devlet faaliyetlerinden biri yargılama faaliyetidir. Devlet açısından hem hak hem de sorumluluk niteliği taşıyan yargılama yetkisi hakkında düzenleme yapma ve yargılama usullerini belirleme görevi kanun koyucuya aittir. Kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen idari eylem, idari işlem ve sözleşmelerin hukuk normlarına uygunluğunun denetimi yargı organları tarafından yapılmaktadır. Yargı organları tarafından yürütülen bu faaliyet esnasında uygulanacak olan kurallar İYUK'ta genel hatlarıyla düzenlenmektedir.

Bireylerin muhatap oldukları idari eylem ve işlemlere karşı açılan davalarda İYUK'ta ayrıntıları düzenlenen genel idari yargılama usulü kuralları mahkemeler tarafından uygulanmaktadır. Ancak belli başlı uyuşmazlıklarda mahkemelerce daha hızlı yargılama yapılabilmesi ve derhal nihai karar verilebilmesi için 2014 yılında İYUK'ta değişiklik yapılmak suretiyle iki yeni yargılama usulü getirilmiştir. Bu usullerden biri ivedi yargılama usulü iken diğeri MEB ve ÖSYM tarafından yapılan merkezi sınavlar hakkındaki yargılama usulüdür.

İvedi yargılama usulünün uygulandığı uyuşmazlık türleri İYUK'un 20/A maddesinde tahdidi olarak sayılmaktadır. Buna göre ihaleler hakkındaki davalar ivedi usule tabiyken, ihaleden men kararları ivedi usule tabi değildir. Acele kamulaştırma işlemlerinden kaynaklanan davalarda ve ÖYK tarafından verilen kararlardan kaynaklanan davalarda da ivedi usul uygulanır. 2634 sayılı Kanun'a uygun olarak turizmi teşvik edebilmek amacıyla gerçekleştirilen kiralama, tahsis ve satışlardan kaynaklanan davalar ivedi usule göre görülür. Bunun yanı sıra 2872 sayılı Kanun uyarınca alınan ÇED kararlarından kaynaklanan davalar hakkında da ivedi usul uygulanır. Ayrıca, 6306 sayılı Kanun'a göre afet riski bulunan alanlarla ilgili

Cumhurbaşkanı tarafından verilen kararlardan kaynaklanan uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulüne göre çözümlenir. Bahsi geçen uyuşmazlık çeşitleri incelendiğinde, davaya konu olan işlemlerin devletin tümünü ve kamunun genelini ilgilendirdiği, söz konusu uyuşmazlıkların ekonomik yönünün oldukça büyük olduğu, uyuşmazlıkların çözümünde sadece davanın taraflarının değil devletin menfaatlerinin de bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Yine İYUK'un 20/A maddesinde ivedi yargılama usulünde geçerli olan kurallar düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre ivedi usulde dava açma süresi otuz gündür, üst makamlara başvuru yolu bu usulde uygulanamaz, dava dilekçelerinin yedi gün içerisinde mahkemelerce ilk incelemesinin yapılması gerekir. Savunma süresi on beş gündür ve savunma verilmesi halinde yahut süresinde savunma yapılmaması durumunda dosyalar tekemmül eder. Görüldüğü üzere bu usulde tekemmül safhası dardır ve replik-düplik aşaması uygulanmaz. Bunun yanı sıra mahkemelerce yürütmenin durdurulmasıyla ilgili hükmedilen kararlar kesindir ve bu kararlara itiraz edilemez. Ayrıca ivedi usulde tekemmül etmiş olan dosyalarla ilgili mahkemeler bir ay içinde nihai kararını verir. Bu kararlara karşı istinaf yoluna gidilemezken on beş gün içinde temyiz yoluna gidilebilir. Danıştay'ca temyiz dilekçeleri üç gün içinde ilk inceleme konuları bakımından incelenir. Temyiz aşamasında savunma süresi on beş gündür. Genel idari yargılama usulünden ayrı olarak Danıştay'a ivedi usulde temyiz aşamasında esas bakımından inceleme yapma yetkisi verilmiştir. Danıştay en fazla iki aylık süre içerisinde kararını verir ve verilen kararı en fazla bir ay içinde yazarak ilgililerine tebliğ eder. İvedi usulde Danıştay'ın temyizde verdiği kararlar kesindir. Görüldüğü üzere ivedi yargılama usulüne ilişkin kurallar genel idari yargılama usulünden oldukça farklıdır ve yargılama süreleri çok fazla kısaltılmıştır.

İvedi yargılama usulünü içeren söz konusu 20/A maddesinin gerekçesinde; idari yargılama hukukundaki bütün davaların aynı usulle incelendiği, ancak bazı davaların niteliği itibarıyla diğer davalarla benzer olmadığı, hem niteliği farklı olan hem de davanın geç incelenmesi halinde taraflar bakımından çok ağır zararlar ortaya çıkaran belirli uyuşmazlıkların mahkemelerce hızlı şekilde çözülmesi gerektiği, bu nedenlerle ivedi usulün getirildiği ifade edilmiştir. Her ne kadar gerekçede ivedi

yargılama usulünün bazı davalar açısından gerekli olduğu belirtilmişse de, söz konusu yargılama usulünde geçerli olan kuralların Anayasal ilkelerle bağdaşmadığı ileri sürülerek Anayasa Mahkemesi nezdinde iptal başvurusu yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise ivedi usulün kapsamının tespit edilmesi, yargılama sürelerinin kısaltılması, yürütmenin durdurulmasıyla ilgili kararların kesin olması, nihai kararlar hakkında istinafa gidilememesi şeklindeki usul kurallarının belirlenmesinde kanun koyucunun takdir yetkisinin olduğu, takdir yetkisinin hukuka uygun şekilde kanun koyucu tarafından kullanıldığı, yapılan değişikliklerin ve getirilen usul kurallarının Anayasal hükümlere uygun olduğu görüşünü gerekçe göstererek iptal başvurusunu reddetmiştir.

Uzun seneler süren yargılamaların yargıya olan güveni ve yargı makamlarına olan saygıyı alt seviyelere indirdiği, adalete ulaşmayı geciktirdiği, geç gelen adaletin taraflar açısından adaletsizlik yarattığı önemli bir gerçektir. Adaletin gecikmemesi için yargılamaların hızlandırılması, yeni yargılama usullerinin kabul edilmesi, bazı uyuşmazlık türleri için ivedi yargılama usulünün benimsenmesi zorunludur. Ancak yargının hızlanması için getirilen ivedi yargılama usulü incelendiğinde; bu usule tabi olan eylem ve işlemlerin hangi ölçüte göre tespit edildiğinin madde metninden ve gerekçesinden anlaşılmadığı, ivedi usule ilişkin düzenlemelerin ölçüsüz değişiklikler içerdiği, yargılama sürelerini aşırı şekilde kısalttığı ancak sürelerinin kısaltılmasının yalnız başına dava sürecini hızlandıramadığı sonucuna varılmaktadır.

Kanımızca ivedi yargılama usulündeki oldukça kısa yargılama süreleri hak arama özgürlüğüne, savunma yapabilme hakkına, makul sürelerde yargılanabilme hakkına ölçüsüzce müdahale etmektedir. Ekonomik boyutu olan ve karmaşık niteliği bulunan uyuşmazlıklarda kanun koyucunun belirlediği bu kısa sürelerden dolayı davanın taraflarınca ve mahkemelerce sağlıklı araştırmalar yapılamamakta, gereken hazırlıklar tamamlanamamakta, davanın neticesinde de uyuşmazlık hakkında hakkaniyete uygun kararlar verilememekte ve adalet duygusu tatmin edilememektedir. Yargılama güvenliğine uymayan ivedi yargılama usulü kurallarıyla uyuşmazlığın tarafları açısından olumsuz durumlar yaşanmakta, hak kayıpları doğmakta, hakkın gerçek sahiplerine verilmesi ilkesi zarar görmektedir. Tüm bu

nedenlerden yola çıkılarak ivedi yargılama usulüne ilişkin düzenlemenin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmaktadır.

Adaletle uygun yargılama yapılabilmesi ile hızlı yargılama yapılabilmesi arasındaki dengenin korunabilmesi için sağlıklı bir biçimde, ulusal ve uluslararası uygulamalar dikkate alınarak, hakkaniyete uygun yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemeler yapılmadan önce de yargı süreçlerinin uzamasına neden olan sorunların ne olduğunun doğru biçimde tespit edilmesi önem arz etmektedir. Makul süreler içinde yargılama yapılması gerektiğine ilişkin kuralın idari yargı mercilerince ihlal edilmesinin birincil nedeni olarak kanuni sürelerin uzun olduğu iddiası ileri sürülmeden önce mahkemelerin aşırı iş yükünün olduğu bu sebeple de yargılamaların çok uzadığı gerçeğinin irdelenmesi gerekmektedir. Makul sürede yargılama ilkesine zarar veren aşırı iş yükü probleminin çözülebilmesi için kaliteli idari yargı mahkemelerinin ve donanımlı idari yargıç sayısının artırılması zorunludur. Ayrıca mahkemeler ve daireler arası iş bölümünün yeniden düzenlenmesi ve uzmanlık mahkemelerinin kurulması konusunda önemli adımların atılması gerekmektedir. Bunun devamında da yargılama usullerine ilişkin olarak adil yargılanma hakkına hizmet eden düzenlemelerin yapılması icap etmektedir. Tüm bu hususlar dikkate alınmadan getirilen düzenlemeler ve yapılan değişiklikler yargılama sürecinin hızlandırılması amacına uymamakta ve adaletle ulaşmayı güçleştirmektedir.

Hak arama hürriyetinin korunabilmesi ve adil yargılanmanın sağlanabilmesi için hem yargılamaların hızlı bir şekilde tamamlanması hem de yargılamaların düzgün ve iyi bir biçimde yürütülmesi zorunludur. Bu nedenle bazı uyuşmazlık türleri açısından genel usul kurallarından farklı ve ayrı olarak ivedi yargılama usulünün benimsenmesi normaldir. Ancak ivedi yargılama usulüne ilişkin düzenlemelerde; makul sürede yargılanma olgusuna riayet edilmeli, adil yargılanma ilkesi gözetilmeli, genel hukuk kuralları, milletlerarası anlaşmalar ile kanunlarımızda düzenlenen haklar korunmalı, davaya konu olan işlemin niteliği kriteri ile temel insan haklarının korunabilmesi kriteri göz önüne alınarak ivedi usul kapsamındaki uyuşmazlıklar belirlenmeli, ayrıca ivedi yargılama kapsamında olan uyuşmazlıkların hangi kriterlere göre belirlendiği de açıkça ortaya konulmalı, Fransa örneğinde

olduğu gibi tek yargıç ile çözülebilecek ve yapısı karmaşık olmayan uyuşmazlıklar ivedi yargılama kapsamına alınmalıdır.

Sonuç olarak yargılama sürecinin uzamasının önüne geçmek ve adaleti tesis etmek için kanun koyucu tarafından yapılan değışikliklerde, bireylerin adil yargılanma hakkı ile ivedi yargılama arasında bulunan hassas dengenin sağlıklı bir şekilde kurulması ve bu dengenin korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDİ AHMED, Mohamed, “**Türkiye’deki Özelleştirme Çalışmaları ve Ekonomik Etkileri**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2016.
- AKBABA, Ahmet, “Fransız İdari Yargı Sistemine Bir Bakış”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 2, Yıl 2014, 435-461.
- AKILLIOĞLU, Tekin “İnsan Hakları ve Yönetmelik Yargı”, **2. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri)**, Ankara (10-14 Mayıs 1993).
- AKIN, Rıdvan, “**Yürütmenin Durdurulmasına İlişkin 6352-6526 ve 6545 Sayılı Kanun Değişikliklerinin Yargı Kararlarına Etkisi**”, (“Yüksek Lisans Tezi” İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul Ağustos 2015.
- AKYAZAN, Ahmet Emrah, “Maddî Açısından İdari İşlemler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 85, Yıl 2009, 220-240.
- AKYILDIZ, Ali, “İstinafa İlkesel Bakmak”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 147. Yıl Sempozyumu**, Ankara (2 Mayıs 2015), 11-33.
- AKYILMAZ, Bahtiyar, Murat SEZGİNER, Cemil KAYA, **Türk İdare Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2009.
- AKYILMAZ, Bahtiyar, Murat SEZGİNER, Cemil KAYA, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2018.
- ALAMUR, Seher, “**Türk Hukuku’nda İdari Sözleşmeler**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2013.
- ALICA, Süheyla Suzan, “Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 15, Sayı 3, Yıl 2011, 97-130.
- ALİUSTA, İbrahim, “İdari Yargıda Yargılama Sürelerini Kısaltacak Önlem ve Öneriler”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu**, Ankara (11 Mayıs 2012), 143-153.

- ALPERTONGA, M. Yusuf , “**İdari Yargılama Usulünde Deliller**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kırıkkale 2010.
- ALTAY, Evren, “Danıştay’ın İdari Görevleri ve Kararları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt No. 18, Sayı 56, Yıl 2005, 189-238.
- ALTINOK, Zeliha Aras, “**İptal Kararının Hukuki Etki ve Sonuçları**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2018.
- ANIL, Ayten, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluşu ve İşleyişi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 47, Sayı 1-2, Yıl 1992, 45-50.
- ARSLAN, Ramazan, Süha TANRIVER, **Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2001.
- ATİK, Ayşegül Çoban, “**Kamulaştırmada Yargısal Denetim**”, (“Doktora Tezi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2013.
- ATKAN, Mehmet Ali, “**İdari Yargılama Usulünün Özellikleri Açısından İspat ve Deliller**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Diyarbakır 2010.
- AVCI, Mustafa, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Değişikler Üzerine Bir İnceleme”, **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt No. 13, Sayı 152, 35-106.
- AYDINLI, Halil İbrahim, Adem Kaya, “Yargı Kararları Örnekleriyle Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sorun Alanları”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt No.15, Sayı 2, Yıl 2013, 449-468.
- AZRAK, Ali Ülkü, **Millileştirme ve İdare Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.
- BAŞPINAR, Ahmet, “İdari Yargıda Makul Süre İçin Öneriler”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 136. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 12 Mayıs 2004, 26-35.
- BİLGİN, Hüseyin, “Beşinci Yargı Paketiyle İdari Yargıdaki Son Değişiklikler Hakkında Bir İnceleme”, **Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 1, Sayı. 2, Yıl 2016, 149-185.
- BİLİCİ, Adem, Nurettin BİLİCİ, “İdari Yargıda İstinaf Uygulaması”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt No. 9, Sayı 99, Yıl 2014, 42-44.
- BUYRUKOĞLU, Selçuk, “6545 Sayılı Kanun Öncesi ve Sonrası Özelinde Cumhuriyet Tarihinden Günümüze Vergi Yargısı”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt No. 18, Sayı 1, Yıl 2017, 109-128.

BÜLBÜL, Erdoğan, “Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu**, Ankara (10-11 Mayıs 2002), 63-95.

CANDAN, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2006.

GÖKÇE, Gizem Cengiz, M. Emin BARIŞ, “Çevresel Etki Değerlendirmesi - Stratejik Çevresel Değerlendirme İlişkisi ve Peyzaj Planlama Sürecinde Stratejik Çevresel Değerlendirmenin Önemi”, **International Journal of Sport Culture and Sience**, Cilt No. 3, Temmuz 2015, 782-792.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2001.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınları, 9. Baskı, Eylül 2017.

ÇİÇEK, Mustafa, “**AIHS Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve Türk İdari Yargısı**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2014.

ÇORA, Emel, “**Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Danıştay’ın Gelişim Süreci**”, (“Doktora Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2015.

DAŞKIRAN, Filiz, Duygu AK, “6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt No. 13, Sayı 3, Yıl 2015, 264-288.

DENİZ, Yusuf, Selman Sacit BOZ, Mehmet Fatih GÜRKAN, “İdarî Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesine Göre Yapılan İdarî Başvurular”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 21, Sayı 2, Ocak 2013, 31-62.

DÜREN, Akın, **İdare Hukuku Dersleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979.

ERASLAN, Yunus, Hüseyin BİLGİN, “İdari Yargıda Görev Uyuşmazlığı”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 8, Cilt No. 0, Yıl 2016, 151-187.

ERASLAN, Zeki, “**Şura-ı Devletten Danıştay’a Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm**”, (“Doktora Tezi”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü), Ankara, 2018.

ERDEM Fazıl Hüsnü, Vahap COŞKUN, “Askeri Yargı ve Askeri Vesayet”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 14, Yıl 2009, Sayı 20-21, 87-136.

ERGEN, Cafer, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, 1.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.

ERKUT, Celal, **İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara 1990.

EROL, Ömer Faruk, **“Çevre Kanunu’na Göre Çevresel Etki Değerlendirmesi”**, (“Yüksek Lisans Tezi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2012.

ERTÜRK, Alperen, **“Anayasal Açıdan Özelleştirme”**, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2010.

GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2003.

GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2000.

GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007.

GÖZLER, Kemal, Gürsel KAPLAN, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2014.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Feyyaz GÖLCÜKLÜ, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2003.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt 2 İdari Yargılama Hukuku**, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 7. Bası, Ankara 2014.

GÜL, Mehmet Tuğrul, **“Vergi Yargılamasında İlk İnceleme”**, (“Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2013.

GÜLOĞLU, Yavuz, “Ormanların Turizm Amaçlı Tahsisinin İdari İşlemin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 10, Sayı 4, Ekim 2015, 45-55.

GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2011.

GÜNEŞ, Gülsen, “Vergi Hukukunda Deliller”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No. 51, Sayı 1-4’ten Ayrı Basım, İstanbul 1986, 475-494.

GÜRAN, Sait, “İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu**, Ankara (12 Mayıs 2008).

GÜRKAN, Mehmet Fatih, “6545 Sayılı Kanun Kapsamında İdari Yargıda Yapılan Değişiklikler”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 2, Sayı 4, Yıl 2014, 37-58.

HARBY, Catharina, Nuala MOLE, **Adil Yargılanma Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları Kitapçığı, 1. Baskı, Almanya 2001.

HONDU, Selçuk, “İdari Yargılama Usulünde Duruşma Yapılması ve Uygulamadaki Durum”, **Danıştay Dergisi**, Sayı 89, Ankara 1985.

IŞIKLAR, Celal, “İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra Düzen ve Usulü”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt No. 1, Sayı 6, Temmuz 2011, 69-140.

İNAÇ, Hüsamettin, Feyzullah ÜNAL, “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yönetimde Açıklığın Önemi Ve Uygulanma Düzeyi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 18, Yıl 2007, 41-62.

İNCEOĞLU, Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler**, 2. Baskı, İstanbul 2005.

KABATEPE, Tacettin, “**Hukuk Yargılamasında (Adil Yargılama Hakkının Bir Unsuru Olarak) Makul Süre**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2009.

KALABALIK, Halil, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, Konya 2013.

KAPLAN, Gürsel, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2011.

KAPLAN Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2018.

KARAHANOGULLARI, Onur, “İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt No. 35, Sayı 270, Yıl 2011, 43-64.

KARAKUŞ, Zehra, “**İdari Yargıda Hukuk Muhakemeleri Kanunun Uygulanması**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2011.

KARAMAN, Buket, “**Acele Kamulaştırma**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2015.

KARSLI, Abdurrahim, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Alternatif Yayınları, İstanbul 2014.

KARTAL, Adem, “Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu ile İnsan Hakları Tazminat Komisyonunun Söz Konusu Hakkı Korumadaki İşlevleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Sayı 100, Yıl 2014, 39-51.

KASAPOĞLU TURHAN, Mine, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 73, Sayı 2015/3, 185-219.

KAYACAN, Fevzi, “İdari Yargıda Dava Açma Süreleri ve Sürelere İlişkin Temel Esaslar”, (“Yüksek Lisans Tezi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2010.

KAYNAK, Ali Osman, “Uluslararası Sözleşmeler Işığında ‘Adil Yargılanma Hakkı’ ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 65, Sayı 1, Ankara 2007, 120-143.

KUDUBEŞ, İsmet Emir, “Özelleştirmenin Sebepleri, Amaçları ve Sonuçları: Türkiye Analizi”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir 2015.

KURU, Baki, Ramazan ARSLAN, Ejder YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

MURATOĞLU, Tahir, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 11. Maddesi Kapsamındaki Başvurularda Başvuru Gününün Dava Açma Süresinin Hesabında Dikkate Alınıp Alınmayacağı Sorunu”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 21, 1-24.

NOHUTÇU, Ahmet, **İdari Yargı**, Savaş Kitap ve Yayınevi, 5. Baskı, 2012, Ankara.

ODYAKMAZ, Zehra, Ümit KAYMAK, İsmail ERCAN, **İdari Yargı**, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

OĞURLU, Yücel, “Mukayeseli İdari Yargıda Süreler ve Makul Süre Problemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu**, Ankara (11 Mayıs 2012), 119-143.

ONAR, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Hak Kitabevi - İsmail Akgün Matbaacılık, Cilt No.1, İstanbul 1966.

ÖNCÜL, Ferha, “Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümlemesinde İstinaf Uygulaması”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Eskişehir 2018.

ORKUNOĞLU, Işıl Fulya, “Özelleştirme ve Alternatifleri”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 22, Yıl 2010, 1-22.

ÖZCAN, Burak, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Makul Sürede Yargılanma” (“Yüksek Lisans Tezi”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2015.

ÖZKAYA, Eraslan, **Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler**, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2016.

- ÖZLÜER, Iğın Özkaya, “6306 Sayılı Kanun Kapsamında Riskli Alanlarda Riskli Olmayan Yapıların Durumu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 1, Cilt No. 76, Yıl 2018, 245-269.
- PEKCANITEZ, Hakan, “Medenî Yargıda Adil Yargılanma Hakkı”, **İzmir Barosu Dergisi**, Cilt No. 2, Yıl 1997, 35-55.
- PEKCANITEZ, Hakan, Oğuz ATALAY, Muhammet ÖZEKES, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- SAMADİ, Volkan, Sidar TUNCA, “İhale Sözleşmelerinin Feshine İlişkin Uyuşmazlıklarda Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi Sorunu”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 11, Sayı 114, Yıl 2016, s. 97-102.
- SANCAKDAR, Oğuz, “İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 144.Yıl Sempozyumu**, Ankara (11 Mayıs 2012), 13-97.
- SANCAKDAR, Oğuz, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 146.Yıl Sempozyumu**, Ankara (12 Mayıs 2014), 109-199.
- SAYHAN, Şebnem, “İdari Yargı Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 15, Temmuz 1996, 67-74.
- SARIASLAN, Osman, “Vergi Uyuşmazlıklarına İlişkin Davalarda İlk İnceleme ve İlk İnceleme Üzerine Verilen Kararların Hukuki Niteliği”, (“Doktora Tezi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2014.
- SEVİNÇ, Ekin, “Türk İdari Yargılama Hukukunda İstinaf Kanun Yolu”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Trabzon 2018.
- SEZEN, Seriyi, **Türk Kamu Yönetiminde Kurullar: Geleneksel Yapılanmadan Kopuş**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 2003.
- SEZGİNER, Murat, “İdari İşlem – İcraîlik - Ayrılabilir İşlem - Yargısal Denetim”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No. 69, Sayı 1-2, Yıl 2011, 241-250.
- SEZGİNER, Murat, “İdari Belgelere Ulaşma Hakkı (Fransa Örneği)”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 6, Sayı 1-2, Yıl 1998, 299-343.
- SOYSAL, Mümtaz, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1997.
- SÜREN, Özlem Koçak, “Türkiye’de Yargının Örgütlenmesi Ve Adalet Sisteminin Problemleri”, **TBB Dergisi**, Sayı 85, Yıl 2009, s. 403-413.

- ŞEŞEN, Hülya Çelik, “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 8, Sayı 16, Yıl 2017, 1-20.
- TANRIVER, Süha, “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 53, Yıl 2004, Ankara, 191-215.
- TAYTAK, Mustafa, Süreyya SAKINÇ, “Sayıştay’ın Yargılama Fonksiyonu ve Sayıştay Yargısında Kanun Yolları”, **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt No. 5, Sayı 1, Yıl 2018, 81-105.
- TURAN, Burcu, “**AİHS 6. Madde Kapsamında İdari Yargıda Makul Süre**”, (“Yüksek Lisans”, Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2018.
- TURAN, Emine Su, Esra Deniz GÜNER, “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatındaki Değişimler”, Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi, **Doğal Afetler ve Çevre Dergisi**, Cilt No. 3, Sayı 1, Ocak 2017, 39-47.
- TURAN, Hüseyin, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 3, Sayı 11, Ankara 2012, 47-75.
- ÜSTÜN, Gül, “İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt No. 22, Yıl 2016, Sayı 2, 13-38.
- YALNIZ, Hilal, “**Özelleştirme ve Özelleştirme İlkeleri Açısından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2017.
- YANIK, Ahmet, “**3194 Sayılı İmar Kanunu’na Göre Yapılan İmar Planlarının Yargısal Denetimi**”, (“Yüksek Lisans”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2015.
- YAVUZDOĞAN, Seçkin, “**İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. Maddesi Çerçevesinde Medeni Yargılama Hukuku-İdari Yargılama Hukuku İlişkisi**”, (“Doktora Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2007
- YAYLA, Yıldızhan, “İdarenin Takdir Yetkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt No. 30, Sayı 1-2, Yıl 1964, İstanbul, 201-211.
- YEŞİLYURT, Nazile İrem, “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt No.70, Sayı 2, 2015, 403-433.

YILDIRIM Ramazan, “Türkiye’de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 147. Yıl Sempozyumu**, Ankara (12 Mayıs 2015), 33-55.

YILDIRIM, Turan, **İdari Yargı**, Beta Yayıncılık, 1. Bası, Aralık 2008, İstanbul.

YILDIZ, Abdulkadir, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetlenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No. 25, Sayı 1, Yıl 2017, 73-114.

YILMAZ, Halit, “Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, Yıl 2016, 13-24.

YILMAZ, Sevdâ, “6545 Ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt No.7, Sayı 28, Yıl 2007 415-446.

YÜCE, Mehmet, **Vergi Yargılama Hukuku**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2013.

YÜKSEK, Cemal, “4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nda Yer Alan İdari Yaptırımlar ve Yargısal Denetimi”, (“Yüksek Lisans Tezi”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kocaeli 2015.

ZABUNOĞLU, Yahya, “Genel İlkeler Pozitif Düzenlemeler”, **İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu**, Ankara (10-12 Mayıs 1982).

ZEVKLİLER, Aydın, **Kamulaştırma Satım Sözleşmesinin Özel Bir Çeşidi Midir?**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Prof. Dr. Osman F. BERKİ’ye Armağan, Ankara 1977.

İnternet Kaynakları

Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/kanun.html>, (Erişim Tarihi: 17.06.2018).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.11.2018).

Barolar Birliği Basın Açıklaması, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/basin-aciklamasi-11730>, (Erişim Tarihi: 10.07.2018).

Çevresel Etki Değerlendirme Uygulamaları, <http://ced.csb.gov.tr/ced-uygulamalari-i-82207>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

Danıştay Dergisi, http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrlstate=Inf

[y8each_59&pkanunla=154388&pkanunnumarasi=6545https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/22_01_2019_115835.pdf](https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/22_01_2019_115835.pdf), (Erişim Tarihi: 09.06.2018).

Danıştay Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.06.2018).

Mevzuat Bilgi Bankası,
http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_afdf.ctrlstate=13_hh69mqt5_24&pkanunlarno=154388&pkanunnumarasi=6545, (Erişim Tarihi: 08.03.2018).

Özelleştirme Yüksek Kurulu Raporu,
<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/6/2019/03/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf>
(Erişim Tarihi: 27.05.2019)

Sayıştay Görev ve Yetkileri, <https://www.sayistay.gov.tr/tr/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2018).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,
http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIli_ski=0&sourceX_mlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=2709, (Erişim Tarihi: 27.06.2018).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi,
[http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/pdf/anayasadegisikligikanunteklifi.p](http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/pdf/anayasadegisikligikanunteklifi.pdf)
df, (erişim Tarihi: 09.06.2018).

Türkiye Barolar Birliği İlgili Açıılış Konuşması,
<https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/acis-konusmasi-13270>, (Erişim Tarihi: 10.07.2018).

Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.G_TS.5b423ec6ed4052.48643428, (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

Uyuşmazlık Mahkemesi, <http://www.uyusmazlik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 27.06.2018).

Yüksek Seçim Kurulu Görev Ve Yetkileri, <http://www.ysk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2018).

https://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/18_09_2015_123602.pdf (Erişim Tarihi: 27/05/2019).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151107-3.pdf> (Erişim Tarihi: 27.05.2019).

http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yargilanma.pdf
(Erişim Tarihi: 28.05.2019).

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi, T: 19.03.2015, E: 2014/146, K: 2015/31, (Resmi Gazete T: 13.06.2015, S: 29385)

Danıştay 3. Dairesi E: 1990/2057, K: 1990/3199 ; D.D., S. 82-83, s. 223-226.

Danıştay 10.Dairesi E:1990/361, K:1992/3943, DD. S.87, s.551-553.

Danıştay 13. Dairesi E: 2016/4830 K: 2017/385, T:16.02.2017.

Danıştay 13. Dairesi E:2016/5007 K: 2017/297, T: 07.02.2017.

Danıştay 13. Dairesi E:2013/3097 K:2017/903, T:04/04/2017.

Danıştay VDDGK, E: 1995/266, K: 1996/38; D.D., S. 92, s. 196.

Danıştay İDDGK, E.1990/457, K.1990/109, D.D., S.81, s.104-107.

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Ayşe AYHAN tarafından yapılan “İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>	
Başkan: Prof. Dr.	Gürsel KAPLAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi	Mehmet KARAARSLAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi	Sadullah ÖZEL	
Tez Savunma Sınavı Tarihi: 10/07/2019		

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../07/2019

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)